د هندوستان پښتانه

"باره بستي"

صفيه حليم
Safia Haleem

تخنيکي ځانګه
www.da

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک	مخ
پېژندنه	
د اکبر دولت	
شيخ رکن الدين	
جهان او جهانګير	
دريا او جهان	
د جهان زوال	
وروستی پاڅون	
بهادر او دلېر	
د باره بستي اوسني پښتانه	

Bara Basti

This is the fourth book in the series written by Pashto writer Safia Haleem. She studied Pashtoon Communities in Various parts of present day India in 2003/4 while working for the BBC. She met those Pathans who have now integrated in the society like the rest of Muslims living in India, but having their traditions and identity.

About 100 km from Delhi the road going towards Buland Shahar District takes you to a chain of villages by the Ganga River. They are known as Bara Basti, which roughly translates as twelve villages. This area is near Muradabad and Meerut and were established by one Pashtoon Tribe of Dawoodzais. In the 16th Century during the time of Sher Shah Suri, the first settlement was inhabited by families who built Mud forts (Garrhi) and lived as villagers rearing horses brought from the north of Afghanistan. In the Mughal period some of their powerful leaders provided trained soldiers and took part in various battles to expand the empire . The uprising of Khan Jehan Lodi against the Mughal King Shah Jehan was supported by Darya khan married and settled in Bara Basti. The 12 villages which originated the name of this place have multiplied in to nineteen and several Garrhis are no more there due to the

(c) ketabton.com: The Digital Library

Ganges water erosion and migration. Bassi, Bagrasi, Chandyana, Khanpur, Hassan pur, Poth , Bahadur Garrh , Sher pur, Pulwarra, Mohammad pur, Daulat pur, and Grora were the original villages. The author interviewed people from that area and compared the information for facts with other historical sources. She was helped by the academics of Jawaharlal Nehru University and Jamia Millia Islamia in Delhi.

پیژندنه

د هندوستان تر ټولو لوی ولایت، اتر پردېش نومیږي چې دوه نیم لکه مربع کلومیټر زمکه کې یې یو سل او نوي میلینه خلک ژوندکوي. دلته د مسلمانانو شمېره اتلس في صده ده. د ډېلي نه په سړک ددی یوسر نه بل ته درې ورځې د موټرلاره ده. دا د هندو مذهب د زیږیدو اود مسلمانانو د کلتور مرکز ګڼل کیږي. لرغوني تاریخ دلته دنامتو سلطنتونواو ښارونوحال راکوي چې ځینې یې اوس نړۍ واله شهرت لري. اګره، لکهنو،کان پور،میرټ (میرټهه)، علي ګړهه، برېلي، بنارس او اله اباد د یادولو وړ دي.

په دی ولایت کې د ګنګا او جمنا د سیندونو تر منځ پراخ مېدانونه یو وخت دوآب نومیدل چې پکې روهیله پښتنو ښارونه ابادکړي و. هم دلته د میرټ(میرټهه) او مراد اباد سره جوخت د ګنګا سیند پر غاړه دباره بستي په نوم یوه سیمه ده چې په پښتو کې د دولسو کلیو مانا ورکوي. اوس دا کلي په وړو ښارونو اوختي دي خو پکې د هم هغو پښتنواولادونه ژوند کوي چې د شپاړسمې میلادي پېړۍ راهیسې دلته مېشت او اباد شول. د باره بستي په کلیو کې لومړي پښتانه د شېر شاه سوري پر وخت اباد شول خو مغل

باچا جهانګیر پر وخت دلته ځینو ته زمکې او جاګیر ورکړې شواو دوي پکې کچه کلاګانې جوړې کړې. په وولسمې پېړۍ کې دلته د مغل پوځ لپاره جنګیالي تربیه کېدل. له دی ځایه کله د مغلو پر ضداوکله ددی دساتنې لپاره پښتنوځاني او مالي قربانۍ ورکړې. د شاه جهان پر ضد د خان جهان په پاڅون کې هم ددی سیمې مشران وړاندې وچې د ځینو نومونه د مغل تاریخ په پاڼوکې ښکاري خونورپه زرګونو کسان بی نومه مړه شول. دلته اوسیدونکي ټول خلک د پښتونخوا د مومند او غوریاخېلو له ټبر دي او په یویشتمې پېړۍ کې هم ددوي دودیزه ژوندچېر بدلون نه دی موندلی.

د باره بستي هغه دولس کلي چې د ګنګا پر غاړه د یو بل نه په لږه فاصله اباد شول، بسي، بګراسي، چندیانه، خانپور،حسن پور، پوټهه، بهادرګړهه، شېرپور، پلواړه،محمدپور،دولت پور اوګروړا نومیږي. وروسته ورسره نور کلي هم اباد شول چې جلالپور، ګېسوپور،حیاتپور، محي الدین پور، بروالـه او بهړکاون دي، خودی سیمی اوس هم د باره بستي نوم د لاسه نه دی ورکړې. ددی ځای د پښتنو په اړه یوکتاب په اردو ژبه محمد عبېد الله خان په ۱۹۳۹ میلادي کال کې ولیکلو چې " یادګار سلف، تاریخ باره بستی افغانان" نومیږي او د مغلو د بېلا بېلو تاریخي پېښو نه علاوه د هر یوکلي د خلکو شجرې پکې موندل کیږي. د باره بستي د پښتنو ځینې روایات د اتر پردیش د نورو پښتنو په څیردي خو نور یې د پېښور د شاو خوا نه له ځانه سره راوړي دي. د هند د بېلا بېلو قامونو سره یو ځای ژوندېکې د خپلې پیژندګلوۍ احساس ژوندی ساتلې دې. هغه چې زمکې لري تر اوسه د کلي د ژوند سره تړاو لري خو نورو یې د ښار ژوند غوره کړی دی.

د باره بستي کیسه یواځې ددی ځای د پښتنو حال نه دی بلکه د مغلود څواک په ټینګولو کې د هند د پښتنو هلو ځلو یو څرک دی. د شیر شاه سوري نه وروسته دده لوی سرداران په بنګال او بهار کې د یو ځای کیدو لپاره لاس پښې وهلې خو تکړه مشر یې نه لرلو. هغه څوک چې د مشرۍ وړ و، د اکبر باچا له خوا ولمانځل شول خو تر دي بریده چې څواکمن نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکبر دولت

د ۱۵۷۵ میلادي کال په هند کې د مغل اکبر باچا د واک نولس کاله وتلي و. د اګرې په بازار کې د یواولسي سندرغاړي (بهانډ) سندرې ته را ټولوخلکو غوږ نیولی وچې پرسویه (منظوم داستان) یې ویلو. د داستان اتل دګجرات د احمد اباد نه مغل والي سره په قافله کې روان و دوي د سیروهي د سیمې نه تیریږي چې داکبر باچا په قلمروکې نه ده شامله. ددې ځاي د راجپوت ځوانانو یوه ډله د قافلې مخه نیسي اود والي د محافظانو سره په جګړه شي. د داستان اتل خبریږي او لکه د زمري خپل اس زغلوي . د راجپوت ځوانانو مخې ته ورځي ، خپله لنډئ توره راباسي، راجپوت وربانډې حمله کوي او ځوان په خپل تندي ټپ خوري ، دی په قهر شي او خپله توره دومره په زوره د راجپوت په سروهي چې هغه پرې دوه ټوټې شي او د اس نه راپریوځي. د راجپوت وروړد بدل اخستو لپاره راوړانډې کیږي خود هغه ځوان د تورې په یو ګوزار دی هم قتل شي. ددوي ملګري له وېرې په تېښته شي او د قافلې خلک په ارام خپل سفر جاري وساتي.

ددې " پرسویه" د سندرې اتل د ګجرات نه راروان شوی دولت خان نومیدو، چې د میړانې کیسه یې له ده وړانډې اګرې ته رارسیدلې و. د هندي پرسویه دا مضمون خلکویو بل ته په خوند ویېلو، ان تر دې چې یوه ورځ د اکبر باچا په دربار کې یو سندرغاړې زمزمه کړه . باچا هم د شعر نه خوندواخیستوخوکله چې خبریږي چې دسندرې اتل دولت خان یو خیالي کیریکټر نه بلکه دده د والي په قافله کې شامل و نو والي ته دده د لیدو خواهش څرګندوي. دولت خان کله چې د اکبر باچا په خدمت کې حاضریږي نو هغه د خپلو اوږو نه یو ښکلی طوسي شال لرې کوي او د دولت خان پر اوږو یې تاووي. بیا په ډېر شوق ورسره خبرې کوي او دده د ټبر په اړه ترې معلومات غواړي.

د دولت خان پلار عمر خان نومیدو او نیکه یې هم دولت خان و چې وروسته یې نوم په شېر خان واړاو. دوي په خټه لودیان او د یوسف خېلو د قبیلې نه و. کمال الدین ملک احمد د سکندر لودی په حکومت کې ډیلي ته ورغلې و . دده څلور ځامن و، دولت خان (

شېر خان) نصرت خان ، بهادر خان او موسی خان. نصرت د تجارت د سامان سره لومړې لاهور ته ولاړو. د لاهور والي چې هغه هم دولت خان نومیدو او دده د خپلوانو نه و ، ورته هرکلی ووېل ،د ابراهیم خان لور یې ورپه نکاح کړه او جاګیر یې ورله ورکړو. وروسته نصرت خان خپل نور ورونه هم لاهور ته وروبلل.

څه موده وروسته ددولت درې واړه ورونه د سکندرلودی په بلنه اګرې ته ورغلل اوهلته دوي ښه ونازول شول. د مغل باچا بابر د حملې اود لودی حکومت دختمیدو سره دریو ورونو د خپلو خپلوانو سره د پنجاب خاوره پریښوده او بهار ته ولاړل. هلته په پټنه کې یې د نورو پښتنو په شان ساده ژوند پیل کړو. په دې وخت کې د لودیانو د شاهي کورنۍ له خوا د ډیلي د تخت د نیولو په هڅه پښتانه د سکندر لورې د زوي سلطان محمود بیرغ لاندې راټول شول چې پکې دا درې ورونه هم شامل و.

بل خوا فرید خان (شېر خان سور) د مغلو نه د هند د مرکز اخستو په هڅه کې و او په بهار کې یې پلویان ډېر شول. په ۱۵۴۰ م کې د بابر د مړینې سره شېر خان په جونپور کې د سلطان محمود لښکر ته ماته ورکړه . په دې لښکر کې نصرت خان او دده ورونو د شېر خان (سوري) پر ضد جنګ کاو. د ماتې خوړلو وروسته دې ورونو پوځي ژوند ته شا واړوله او بېرته یې تجارت پیل کړو.

کله چې فرید د شېرشاه په نوم د ډیلي پر تخت کښېناستو نو دولت خان (شېر خان) ورته سر ټیټ کړو او دده په پوځ کې شامل شو. مغل همایون د خپل سلطنت د بېرته اخستو لپاره لاس پښې وهلې او په بهار او بنګال کې یې څو جنګونه وکړل. دولت خان (شېر خان) په داسې یو جنګ کې ووژل شو او څلور ځامن یې پاته شول. شېر شاه دوي ته زمکې او جاګیرونه ورکړل او عمر خان یې له ځانه سره وساتلو. د لودیانو ځینې امیران د مغلو په لنډه دوره کې دکن ته ورغلل و او په دوي کې یو تن عالم خان کله چې بېرته د شېر شاه سره مل شو نو دده یوه لور بي بي لاجي عمر خان ته ور وراده شوه. په ۱۵۵۱ م کې عمر خان د ګوالیار په کلا کې و چې هلته د بي بي لاجي زوې وزیږیدو او دې د خپل نیکه په نوم دولت خان ونومول شو.

د باره بستي سیمه د ګنګا سیند پر غاړه ده . یو اولسي روایت کې واي، هغه مالونه چې شیر شاه سوري په کشتیو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغوښتل، زيات وخت د سيند پر غاړو دده له حريفانوله خوا چور شو. ددی د مخ نيوي لپاره هغه د خپل پوځ يو تن عيسا خان ته دا دنده وسپارله او هغه له خيبر پښتونخوا د سيمي نه ورته پښتانه راوبلل. هغه کلي چي دوي په لومړي سر کي پکي ديره شول " بسي " نوميږي .

د شير شاه له مړيني وروسته دده زوي اسلام شاه لودی سرداران له ځانه سره وساتل او دوي ته يي لوړي عهدی ورکړي. د اسلام شاه تر ژونده دغه لودی وروڼه په امن کي و . خو د ده د مړيني سره حالات بدل شول. د اسلام شاه د خورخاوند مبارز خان خپل ماشوم خوريونه ووژل او پخپله سلطان محمد عادل په لقب د گواليار په کلا کي خپله باچاهي اعلان کړه . عمر خان په دی وخت کي د هغه امبارکی له نه و ورغلی او مبارز خان دا خبره ورته په زړه کي غوټه کړه. هغه وخت مغل همايون يو واری بيا ټول پنجاب نيولی ،تر ډيلي سيمه يي په لاس کي وه او په اگری کي د واکمن په توگه پر تخت ناست و.

عادل شاه (مبارز خان) اوس په لکهنو کي خپل ځواکونه راټولول اوله کوموافغانانوچي په وېره او يا يي نه خوښيدل هغوي سره يي سمه دمه دښمني کوله. د عمر خان او دده له وروڼو يي ټول جاگيرونه واخستل نودوي پوه شول اوددی لپاره چي مبارز خان راضي کړي ، لکهنوته ورغلل. هلته مبارز خان ددوي د نيولو او په بندي خاني کي د اچولو امر وکړو. خوعمر خان ته چا ژر خبر راوړواو ده د خپلي کورنی سره د گجرات د بهټه راجپوت حاکم سره پناه واخسته. هغه دده هرکلی وکړو، د خرڅ لپاره ورله زمکي ورکړې او دې هم هلته پاته شو.

د همايون د واک موده دده په مړيني ختمه شوه خو دده زوي اکبر باچا د خپلو پت منو اميرانو په ملاتړ پر تخت کښېناستو. افغانان د يو راجپوت هيمو چندرا په مشری د پاني پت په ميدان کي بيا مغلوته مخامخ شول. په دی جنگ کي د عمر خان وروڼه هم شامل و. چي محمود او قاسم دواړه پکي ووژل شول او کمال خان ژوندي پاته شو. له دی جنگ سره په هند کي سوري واک پای ته ورسيدو.

عمرخان د خپلوورونو په وژنه دومره خفه و چي د مغلود واک په سيمه کي ژوند کول يي خوښ نه شو اود۱۵۵۶ م په پای کي د خپل عيال سره بيا د گجرات مرکز احمداباد ته ولاړو. هغه وخت دده زوي دولت خان د وو کالو و. احمد اباد ته په لاره دوي د مالوی نه تېر شول چي هغه وخت شجاعت خان پکي واکمن و. ده

چي د عمر خان د قافلي اسونه او پيلان وليدل نو حرص په مخه واخستو او له ده يي ښه اسونه او پيلان په زوره وگرځول. عمر خان هغه وخت ورسره جنگ کول مناسب وونه گڼل او ورانـدی ولاړو خو شجاعت خان پښېمانه شو او ورپسي يي د تاوان په توگه يو زر روپۍ وروزغلولي. عمر خان ددی پېسو اخستل خپل سپکاوی وگڼلو اود مننی سره يي ورله بېرته واستولي.

په ۱۵۶۱ م کي اکبر باچا د ماشومتوب له درشله وتلي اود خپل سرپرست او استاد بېرم خان د پنجو نه د وتلو لپاره يي لاس پښي وهلي. بېرم خان د مغل سلطنت د ساتلو لپاره پښتنو ته امتيازات ورکول. ددوي لوی سرداران چي يو وخت د لودي باچاهانو د تخت پای ټينگي کړي وي اوس د مغلو سره مله و. پدی کي عالم خان لوانی، شهباز لودی، دولت خان لودی، محمد خان نيازي، ناد علي ميداني، حسن خان بېټني، مبارک خان کاکړ، عمر خان افغان، بابو منقلي، غازي خان ميداني او فتح خان سور شامل و. اکبر باچا د بېرم خان سره له يوې شخړي وروسته، هغه نه ټول اختيار واخستو او دې يي حج ته ورواستوو.

هغو پښتنو سردارانو چي په بنگال او اړيسه کي يي تر هغي مغلوته غاړه نه وه ايښې، سليمان کرلاني ، داود خان، قتلو خان، او عيسا خان و. اخواپه گجرات کي د لودی پښتنو د بغاوت اود جنگونو له کبله اکبر نشوکولي چي بنگال او اړيسه ته ولاړ شي او تر ۱۵۷۳ م دا سيمی خپلواکه وی. د لوديانود وخت زيات تره پښتانه اميران هغه وخت په گجرات کي راټول و چي يوه خپلواکه سيمه وه. د عمر خان اخښي (د مېرمنی ورور) عالم خان هغه وخت په احمد اباد کي دده کوربه و. دده په هلو ځلو ورته ملازمت پيدا شو خو عمر خان د پښتنود مشر شېر خان فولادي سره اړيکي جوړی کړی چي د پټنی نه ورغلي د شېر شاه پاته شوني پښتانه يي په ځان راټول کړی و.

مغل باچا اکبرنه غوښتل چي په دومره لوی شمېر پښتانه دی يو ځای په گجرات کي پاته وي. دده مورخينو ليکلي چي هلته دی اميرانو به مدام د يو بل سره نانـدری وهلی، تر دی چي ددی ځای واکمن اعتماد خان وويريدو او اکبر ته يي پيغام ورواستاو چي دده مرستی ته دی راشي. هم هغه وه چي اکبر د خان کلان په مشری يو لوي لښکر د گجرات د نيولو لپاره ورواستاو او اخر دا صوبه په مغل سلطنت کي شامله شوه. د ځوانیسن ته د رسيدو سره دولت خان د پلاراوماما نه بېل د گجرات د يو بل لودی امير حاجي خان سره ملازمت وکړو. ددی ټولی کورنی ځانگړتيا په دی کي وه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي به ديني او دنياوي دواړه زدکړی کولی. دولت خان ته په احمد اباد کې د"اوټاوه" جاګير په برخه ورسيدو . ده د يو بل امير هېبت خان لور بي بي راجي جيو راواده کړه.

خو د مغلو پر ضد د پښتنو بغاوت سوړ نه شو اود شېر خان فولادي په مشری پښتنو هغه کلا محاصره کړه چې مغل امير اتکه خان پکې تم و. ددی خبر په اوريدو اکبر باچا په ۱۵۷۲ م کې پخپله د اګری نه احمد اباد ته روان شو . په نهو ورځو کې يې هلته ځان ورسوواو په يوسخت جنګ کې پښتانه مات شول . په دی جنګ کې عمرخان هم ووژل شو چې د باغيانو په صف کې ولاړ و. په داسی حالاتو کې مغل به د باغيانو کورنۍ نه غڅ اخستو. له دی ويرې د پلار د مړينې سره دولت خان د ټولې کورنۍ سره د احمد اباد نه ووتلو او د سورت د راجه سره يې واړول. د سورت راجه دده هرکلی وکړو اودی يې خپل مشاور وټاکلو.

په ۱۵۷۷ م کې د ګجرات حالات ښه شول نود دولت خان پير، ابو تراب ورپسی پېغام ورواستاو چې بېرته خپل وطن (ګجرات) ته راشه. دولت خان يو وارې بيا ګجرات ته ورغلو نو د ابو تراب په هلو ځلو د مغل والي خان اعظم محمد عزيز کوکه سره معرفي شو. ده پوځي صلاحيت او علم سره، ښه اخلاق هم لرل نو ډېر ژرد مغل والي، نږدې ملګرو او اميرانو کې شامل اود "چله وار" نيمه پرګنه ورله د جاګير په توګه ورکړی شوه. کله چې اکبر باچا خان اعظم اګری ته بېرته راوبللو نوده دولت خان هم له ځانه سره بوتلواو په هغه سفر کې د دولت خان مېړانې سندرو ته کډه وکړه.

د اکبر باچاپه تاريخونوکې دا خبره بيابيا کيږي چې ده پښتانه ډېر ونازول اودوي ته يې زمکې او جاګيرونه ورکول خو په حقيقت کې داځايونه دومره لری پرتو سيموکې و چې بل څوک به ورته نه تلل. د جهاړکهنډ ، اړيسه او د بنګال کې په ځينو ځايونو کې دومره ګڼ ځنګلونه و چې په هغی کې کور جوړول ګران و. په زمکې دکروندې لپاره دوي مجبورو چې په جونګړوکې ژوندوکړي، دختوکلاګانی جوړی کړي او د وحشي ځناورو نه ځان وساتي. هغه زمکه چې پخوا به پکې يوه نه وه ګرځيدلي د هغی اړول ګران وې او دا هر څه به زيات وخت په انساني مټوکيدل. ځينو ځايونو ته به په مياشتو بهرني خلک نشول رسيدې. اکبر به په افغانانو شک کاواو که څه هم د خپل پلار همايون سره د شېر شاه سوري جنګونه ده پخپله نه و ليدلي خو د هغه پاته شوني افغانان يې ليدل ، چې د هند په ختيځ او جنوب کې يې جنګ ته بډی وهلی

وی.

پښتنو سردارانو زور لګوو چې ددوي جاګير اوزمکې دی په پنجاب کې وي، چې پښتونخوا ته نږدی واو دوي ورته په اسانه ورتلای شول. خواکبرنه غوښتل چې پښتانه په اقتصادي توګه قوي اوبيا سر راپورته کړی. په آيين اکبري کې ليکلي دي چې ۴۵ پرګنی داسی هم وې چې د اکبر پر وخت د پښتنو زمينداراانو سره وې. په دی کې زيات د ډيلي اود اګرې په صوبو کې وې.

اکبردا هم ليدل چې پښتانه په مغل دربار کې ناارمه وي. ددوي لپاره مغلو ته سر ټيټول عيب ښکار يدو. څوک چې به يې دربار کې ځان ته نږدی کړل هغوي چې هر وختی موقع پيدا کړه، تری باغي شول. د سکندر خان سور زوې عبد الرحمان سور او غازي خان تنولي چې په ۱۵۵۷ م کې ده ته تابع شول، د مان کوټ د نيولو نه وروسته په ۱۵۶۰ کې د بېرم خان سره په بغاوت کې شامل شول او په سمبهل او پنه کې يې ورته جنګ پيل کړو. د سلېمان کراني وراره جنېد کراني مغل دربار ته ولاړواو اکبر ورله په "هندان" کې جاګير ورکړوخودې ګجرات ته وتښتيدو او په ۱۵۷۲ او ۱۵۷۳ کې يې هلته د مغلو سره جنګ وکړو . ګجرات د مغلو لاس ته ورغلو نو دی بهار ته ولاړو او هلته يې جنګ وکړو. د سکندر سور يو بل زوې محمود خان سور او د عادل شاه زوې حسېن خان هم په ۱۵۷۲ م کې د اکبر د دربار نه ووتل، بېرته ورتسليم شول او ۱۵۷۴ م کې تری بيا وتښتېدل.

په مغل دربار کې لږوافغانانو ته مهمی چوکۍ ورکړې شوی وې. د اکبر ۴۱۵ منصب داران و چې يولس پکې پښتانه و. په آيين اکبري کې ليکلي دي چې هغه وخت ۵۱ هندوان په لوړو منصبونو ټاکلي و. بل خوا د پښتنو لوې شمېر د مغل په پوځ کې د جنګيالو په توګه ځانونه ورګډول او مغلو به ددوي له جنګي صلاحيتونو کار اخستو. دده پاليسي دا وه چې د جنګ لپاره تری کار واخله خو په مهمو عهدو يې مه اخله.

په هند کې بل جنګيالي قام د راجپوت هندوانو و چې اکبر د ودونو د لارې ورسره خپلوي وکړه او لوړې عهدی يې ورله ورکړې . هغه هڅه وکړه چې افغانان د نورو قامونو سره ودونه وکړي او خپلی لونه دوي ته ورکړې خو دا هغه مېدان وچې دی پکې کاميابه نشو. پښتنو په نورو قامونو کې ودونه نه کول. د مغل په پوځ کې د سپرو پوځيانو معاش د نورو سره برابر و او هغه کوماندانان چې ددوي په سرټاکل کيده ، ورسره يې ښه چلن کوو. خو داکبر يو قانون دا وچې يو پښتون عسکر ته به د کال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورو زرورويو نه زياتي پېسي نه ورکول کيږي. دا هغه پاليسي وه چي ډېر پښتانه پرې خفه و.

په اگرى کي مغل واکمن د دولت خان د صلاحيتونو او پوځي انتظام نه کار واخستو. ده ته يې د شاهي قواو مشر او سپه سالار مرزا خاني سره يو ځاې د پوځي ډلو د جوړولو دنده وسپارله. دولت خان د توريږ مېړنى و او په جنگونو کي به د سپه سالار سره مله و. په ۱۵۸۸ م کي د دکن سلطان مظفر شاه(دريم)د ځلورو زرو عسکرو سره په گجرات کي د اکبر پاچا پر ضد پاڅون وکړو . اکبر خپل والي عبدالرحيم خان ته د اگرى نه امر وکړو چي تر څو ورته کومک نه وي رسيدلى، هيڅ جنگ ونکړي. خو دولت خان والي ته مشوره ورکړه چي که برى دى ومونډلو نوپه دى کي به نورهم درسره شريک وي، که غواړى چي دخان خانان منصب درسره پاته شي نو پخپله دا جنگ وگټه. عبدالرحيم خان د لښکر ټول انتظام د دولت خان په لاس کي ورکړو چي دا سيمه يې ورته ونيوله . کله چي خان خانان لاهور ته ولاړو نوپه گجرات کي يې خپل نايب دولت خان وټاکلو. وروسته د سنده صوبه هم د دولت خان پر مټ مغل سلطنت کي شامله شوه نو اکبر هغه ته د دوو زرو عسکرو منصب او نور اعزازات ورکړل. په ۱۵۷۹ م کي دولت خان د رنتهمبور په کلاکي و چي دده دويم زوې پير خان وزيږيدو. راتلونکي دېرش کاله دولت خان دخان خانان په ملازمت کي و او د هغه سره يې دومره نږدى ملگرتيا لرله چي په هر يو جنگ کي به يې دې له ځانه سره بيولو. دى د شهزاده مراد سره د دکن د نيولو لپاره هم ورواستول شو . د مراد د مړيني نه وروسته دى د شهزاده دانيال لوې مله او منصب دار وټاکل شو او د احمد نگر په جنگ کي يې د خپلو دوو زامنو مېا محمد خان او پير خان سره يو ځاې د جنگ په مېدان کي مېړانه وښودله.

پير خان پخپل انتظامي صلاحيت د اکبر باچا د باور وړ شو او په ۱۶۰۰ م کي يې دملتان والي وټاکلو. هغه وخت د پارس باچا په کندهارد حملي گواښونه کول او دوه کاله وروسته کله چي شاه عباس د کندهار په کلا حمله وکړه نو خان جهان دربار ته وبلل شو او ورته په کندهار د يو ناممکن دفاع د تياري لپاره امر ووشو .

دولت خان د يو څه مودى لپاره د احمد نگر والي هم پاته شو. دى په ۱۶۰۱ م کي مړاوپه برهان پورکي يې خښ کړو. دده په مړيني د هغه وخت مورخينو وليکل " که سل دولت خان زيږيدلى واې نو ددى يو د مېړانى سره يې نشو برابرولى". د هغه په مړيني اکبر باچا وويل " نن شېر شاه له دى نړۍ رخصت شو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ رکن الدین

۱۶۰۵ م کال دې او مغل باچا اکبر د هندوستان پر تخت پنځوس کاله حکومت نه وروسته د اګرې په کلا کې د ژوند وروستۍ سلګۍ وهي. د ده کټ ته یو خوا دده د امېرور ورور مان سنګه ولاړ دې او بلې خوا ته یې با اعتباره سردار خان اعظم مرزا عزیز کوکه دی. د باچا لمسی شهزاده خرم کله دده کټ ته او کله بهر په دالان کې د نورو سردارانو خوا ته ورځي. ده خپل پلار شهزاده سلیم پسې پیغام وراستولی دی چې په شاهي مانۍ کې سازش روان دی .

مان سنګه او خان اعظم غواړي چې د شهزاده سلیم زوې خسرو دی د اکبر باچا ځاې ناستې اعلان شي. دوي د اکبر باچا هغه خبره پر ځاې کوله چې د خپل زوې شهزاده سلیم د بغاوت پر وخت یې کړې وه. سلیم نافرمانه او کمزورې واو یوځل یې د پلار پو ضد بغاوت هم کړې و. خواوس دی د باچا یواځینې ژوندې زوې او ځاې ناستې و. دسلیم ورونه دانیال او مراد په دکن کې مړه شوي و. په مغل سلطنت کې د ځاې ناستې قانون نه و او هر څوک چې به برلاسی شول، پر شاهي تخت به کښېناستو. اکبر باچاوس د خبرو کولو هم نه و چې د خپل زوې سره کېدونکې ناانصافي مخه یې نیولې واې. سلیم چې د پلار د ځنکدن خبر تر لاسه کړو نو د اګرې کلا ته وروخوزېدو خو په لاره ورته بل خبر د خپل زوې خرم له خوا ورته راورسېدو چې دده مېړنې وروروخسرومرزا اوس پر باچاهي تخت ناست دی او خلک ورته سر ټیټوي. د هند په سیاست کې هغه وخت دا کار د سلیم د مرګ اعلان و.

شهزاده خرم چې کله خپل ځان هم په خطر کې ولیدونو له کلا یې پښې وویستې. دواړه پلار او زوې په یوکشتۍ کې له جمنا سیند پورې ووتل او نږدې وه چې له اګرې تښتېدلی واې چې د شهزاده سلیم یو منصب دار رکن الدین ورته ډاډ ورکړ چې هم هلته دی ایسار شي. رکن الدین د اګرې په کلا کې دننه څو پښتانه پېژندل او پوهېدو چې هغوي به چرې هم خسرو د باچا په توګه نه مني. هلته سلیم ته پت من کسان هم واو د شپې په تیاره کې د یوی او بلې ډلې خلک په دالانونو کې خپلې پرې ته ځانونه رسول. .

سلیم د رکن الدین مشوره وومنله او هم هلته په انتظارشو. څو ساعته وروسته رکن الدین ته خپلو ملګرو خبر راوړو چې د اکبر باچا پت منو پوځیانو هغه سازش ړنګ کړو او شهزاده خسرو د نورو باغیانو سره له کلا تښتیدلې دې. سلیم ددی خبر په اورېدو د رکن الدین مننه وکړه او کلا ته د خپلو ملاتړو سره وردننه شو. اته ورځې وروسته سلیم د هند پر تخت د جهانګیر باچا په لقب کښیناستو. ورپسې د خپل زوې خسرومرزا د نیولوپاره تر پنجاب ورپسې ولاړو، دی ونیول شو، په اګرې کې یې بند، په سترګو ړوند او اخر د خرم په وېنا په زندان کې ووژل شو. ځینې تاریخي سرچینې واي چې د مارچ په څلورمه په ۱۶۲۲ م کې یوه شپه خرم بندي خانې ته ورغلو او خپل (میرنـي) ورور ته یې مرۍ خپه کړه. په بله ورځ د هغه جنازه یې په ډېر درناوي وکړه او په عالم ګنج کې یې خښ کړو. عامو خلکو دده په قبر،ویر او ماتم کوو اود هرې جمعې په شپه به هلته ورتلل. د خرم په امر دده مړي هلته نه وویستل شو او د ګجرات اله اباد ته یې یوړو . کله چې دده مړې کومې ښارېې نه تیرېدو نو خلکو به هلته ورله یو زیارت جوړاو چې هره جمعه به ورته خلک ورتلل. په اله اباد کې دده ښکلې مزار اوس هم شته.

رکن الدین د شېر شاه سوري د یو تکړه پوځي کوماندان شیخ عیسا زوې و، چې په ختټه بازید خېل و. شیخ عیسا د پېښور او د چارسدی تر منځ د ګیدړۍ نومی کلي اوسیدونکې و. د خپلو خدمتونو په بدل کې ورته مراد اباد او د میرټ تر منځ لویه زمکه ورکړی شوي وه چې هلته یې د خپلو شپږو زامنو، یوسف ، حسن، عمر، خضر ،داود خان او رکن الدین سره څو کلي اباد کړي و. رکن الدین تر ټولو مشر وچې درې زامن او یوه لور یې لرل. د مشر زوې نوم یې کمال الدین، د دوېم عبد الرحمان او درېم یونس خان و.

شهزاده سلیم د باچا کیدو نه وړاندی رکن الدین ته لوړ منصب او لوې جاګیرورکړی واو دی لا پخوا د جهانګیر نږدی ملګرو نه و. هغه ورته د شېر خان خطاب او د دریو زرو او پنځو سوو عسکرو منصب ورکړی و. د دی نه وړاندی رکن الدین د یو ازبک سره ملازمت کوو او په یو جنګ کې یې لاس غوځ شوی و. ده د پېښورسره نږدې په بازید خېلو کې هم د خپلوانو سره اړیکې نه وې شلولې.

اخوا د دکن په برهان پور کې د لودی دولت خان زوې پیر خان د خپل کور مخی ته په باغ کې ناست و. د ورور دواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يتيمان عزيز خان او بهادر خان ورسره و . هلته د مړي د ختم او د دعا نه وروسته خلک خپلو کورونو ته تللي وخو يو څو تنه ايسار و. د ده ورورمحمد خان تري تم و او يواځې د سر وېښته يې په ځنګله کې موندل شوي و چې د پير خان زړه يې له نړۍ تور کړو. محمد خان څو ورځې وړاندی په مجذوب حالت کې له کوره وتلی او په لاره د سيمی ګونډ او بهېل قبايلو وژلی و. پير خان د سيمی له خلکو د ورور بدل اخستی و او ډېر يې له توري ايستلي و. هغه ته د مغل باچا جهانګيرله خوا ايلچي رارسيدلي و . په دکن کې د نورو اميرانو سره پير خان ته هم نوي باچا د يو خلعت، او اس په ورليږلو خپل دربار ته د راتلو امر کړی و. پير خان لکه د خپل پلار دولت خان د توری مېړنی، په ديني علم سمبال واو د ښو اخلاقو خاوند و. دی د برهان پور نه روان شو او مخه يې اوس لاهور ته وه چې جهانګير پکې مېشت و. کله چې دی دربار ته حاضر شو نو باچا ورله د خلعت خاص نه علاوه يو مرصع خنجرهم ورکړو او دی يې پخپلو خاصو سردارانو کې شامل کړو. څو ورځې يې پير خان دربار ته رابللو، د دکن حالات يې پوښتل اوکله چې دده قابليېت يې وليدو نو ده ته يې د صلابت خان (د اوسپنی په څېر کلک) خطاب او دوه هزاري منصب ورکړو.

جهانګير باچا په اوړي کې د کابل د سفر هوډ وکړو او پير خان يې له ځانه سره بوتلو . په دی سفر کې به هره ورځ د پير خان صلاحيتونه او د هغه استعداد نه خبريدو. دری مياشتې وروسته چې دی بيرته لاهور ته وګرځېدو نو هلته يې ده ته نه يواځې د خپل زوې ، " فرزند ما " په ويلو د خان جهان خطاب ورکړو،بلکه دده منصب يې پنج هزاري کړو. په ۱۶۰۷ م کې دوي بېرته کابل نه راغلل . جهانګير ملا احمد ته امر وکړو چې د پير خان لپاره يوه خاص انګشتري جوړه کړي . په دی ليکلي و.

" فرزند خاص شاه شداز قدرت الله.

خان جهان مريد جهانګير بادشاه

ښاي دا شعر پخپله د جهانګير وي. په دی موقع پير خان د ځانګړو سوغاتونو سره ولمانځل شو. د مرواريدو لړۍ، اسونه، خلعتونه، دومره چې ښېلګه يې چرته نه وه ليدل شوی. له دی وروسته پير خان له خلکو هېر شو او د خان جهان نوم په تاريخ کې پاته شو. په باچا دده اغيز دومره وچې خلکو جهانګير ته که څه خبره رسوله نو خان جهان ته ورتلل چې سفارش يې وکړي.

د باچا کيدوسره ، خپلو پټ منو اميرانو ته د منصبونو ويشلو وروسته جهانګير خپلو دښمنانو ته د سزا ورکولوپاره مټې

راونغښتي. د شهزاده خسرو په هغه بغاوت چې د اګری په کلا کې يې د اکبر باچا په مړينې کړی وه، جهانګير داسی فکر کاو چې دخان اعظم پکې لاس و. د هغه سره يې ليدل بند کړل او نړدی وه چې ټول القاب اوامتيازات يې تری اخستی واې چې خان جهان باچا ته د هغه وکالت وکړو، دلايل يې ورکړل ، د هغه د پلار شمس الدين محمد اتکه خان نېکي يې ورپه ياد کړه او دا چې د هغه مور دده څومره خدمت کړې و . هم دده په وېنا باچا د خان اعظم زوړ منصب او جاګير ورته بېرته ورکړل او ده ته د سزا ورکولو فېصله يې بدله کړه.

په دی سازش کې د شهزاده خسرو ماما مان سنګه هم شامل و او جهانګير د راجپوت قام نه دومره زړه تور شو چې ددی د هرغړي د وژلو هوډ يې وکړو. په دی موقع هم خان جهان باچا ته د مان سنګه پخواني خدمتونه ورپه زړه کړل او د راجپوت قام د ښوکارونو او ددوي د مثبت ونډې يادونه وکړه. باچا دا خبره هم ومنله او په دکن کې دمان سنګه جاګير يې ورته بحال کړو. خان جهان د خپل پلار دولت خان د ملګري خان خانان په اړه هم د باچا په زړه کې رخه ليرې کړه. په هغه دا تور وچې ده عنبرحبشي ته په دکن کې ډېرې پرګنې جاګير ورکړې اوله کبله يې هلته ډېر اغېز پيدا کړې و . هغه له خپلو اختياراتو ناوړی ګټه اخسته . باچاعنبر اګری ته راوبللو او ترينه پوښتنې پېل شوې. خان جهان ډېر په جرات دخان خانان وکالت وکړو . جهانګير ته يې دده د پلار او نيکونو هغه خدمتونه ورپه زړه کړل چې د بابر، همايون او د اکبر په وخت يې په تېرو څلويښتو کالو کې دده کورنۍ ورته کړي و. داسی ښکاري چې خان جهان په خبرو کې تکړه او د يو وکيل په حېث به يې داسی دلايل ورکول چې خلک به يې قانع کړل.

د جهانګير د تخت پر کښېناستو درېم کال دليپ راې د خپلو اختياراتو نه ورتير شو اونړدی زنداني شوې واې خو د خان جهان په وېنا هغه ته معافي ورکړې شوه. ډېرو نورو امراو خپله خبره دده د لاری باچا ته رسوله او هم دا وه چې باچا غوښتل ده ته د سلطان لقب ورکړې شي او دې د غسل خانې په امراو کې شامل شي. خو هغه دا عهده او لقب قبول نه کړل. دا هر څه د نورو درباريانو او اميرانو د حسد باعث ګرځيدو چې د افغانانو اغېزو ته يې د خطر په سترګه کتل او باچاته به يې د شير شاه سوري وخت وريادااوو. يو ځلې امير لاامرا شريف خان د جهانګير د باچاهۍ په شروع ورځو کې ورته مشوره ورکړه چې ټول پښتانه دې د مغل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطنت نه وباسي. ځکه چې دوي د مغلو د دښمن په توګه را زیږیدلي دي. ددی په نتیجه کې د فرمانونود لیکلو کار پیل شو خو بیا خان اعظم باچا ته ددی کار نتیجې په ګوته کړې نو لاس په سر شو.

خان جهان په ۱۶۰۰ م کې دملتان والي ځکه وټاکل شوچې ایرانیانو په کندهارد حملې ګواښونه کول او دوه کاله وروسته کله چې شاه عباس د کندهار په کلا حمله وکړه نو خان جهان دربار ته وبلل شو او ورته په کندهار د یو ناممکن دفاع د تیاري لپاره امر ووشو . کله چې پښتانه خبر شول نو ډېر خلک پری راټول شول.

دکن د هند جنوبی برخه او د سمندري تجارت یو مهم مرکز و. اکبر باچا دلته څو ښارونه نیولي و چې پکې د ده زوې دانیال حاکم و. ددی سیمې ساتنه په دی ګرانه وه چې ځاي قبایلو د مغلوواک نه منلو . د دانیال د مړینې نه وروسته د جهانګیر بل زوې شهزاده سلطان پرویز دی سیمې ته وروا ستول شو خو هغه هم ناکامه شو. هلته دعنبر اولس راپورته کړی او د مغلو ډېری زمکې او پرګنې یې نیولې وې. باچا دپورا دکن سیمه نیول غوښته اوځینوامیرانو ورته مشوره ورکړه چې خان جهان د دکن سره بلد و نو پکار ده چې د شهزاده پروېز د پوځي مشاور په توګه ور سره ولاړ شي. باچا په دی خوشاله نه و ځکه خان جهان له درباره لېري لېږلو ته یې زړه نه و خو داخبره یې وومنله. ښاي نورو درباري امیرانو غوښتل چې خان جهان له باچا لیری شي او په دی توګي یې اغیزه کمه شي.

د دوو میاشتو د سفر نه وروسته خان جهان د مغل پوځ د تازه ډلو سره برهان پور ته ورسیدو اود دکن د لومړي جنګ لپاره یې مورچې ونیولې. د عنبر جنګیالي د سیمې سره بلد او چریکي جنګ یې کوو. ده سره په لوی شمیر برګي قبایل مله و. یو وخت هلته د سختی ګرمۍ له کبله په مغل لښکر کې د خواړو او د اوبو کمی پیدا شو . خان جهان د نواب سپه سالار او نورو امراو سره د بالا ګهاټ سیمې د یوکلي په څنډو ایسار و . ځاي خلکو وربانِدی غله او نور شیان ډېرګران خرڅول . څو ورځې وروسته برسات پیل شو او خواړه نور هم کم شول . د شاو خوا برګي قبایلو به په نهرو مغلو پوځیانو حملې کولی تر دی چې د پوځ مورال راټیټ شو او د یو بل سره به ونښتل. خو عنبر ددی موقع نه هیڅ ګټه وانخسته او د صلح لپاره یې خواست وکړو. شهزاده پروېز او خان جهان صلح ته راضي نه و خو اخر یې حالاتو ته وکتل او په دی شرط روغه

وشوه چې د شهزاده دانیال پر وخت چې د بالا ګهاټ نه احمد نګر، جالنه او مونګي پټن پوری کومې پرګنې وې هغه دی بېرته دوي ته ورکړی شي.

د روغې نه وروسته شهزاده پرویز برهان پورته مخه کړه او څو ورځووروسته د جهانګیر په امراګرې ته روان شو. د دکن ټول مالي ملکي او پوځي اموریې خان جهان ته وسپارل چې تریوکال یې دا دندې سر ته ورسولی. په برهان پورکې د کومو خلکو زمکې چې د برګیانو د بغاوت پر وخت ددوي له لاسه وتلی وې، خان جهان هغه بېرته ورله ورکړې . خو جهانګیر د دکن د حالاتو نه مطمین نه وځکه په دربار کې د هغه مغل امیرانوورته غوږ کې دا خبره څڅوله چې دومره لویه سیمه دپښتنو په لاس کې نه وه پکار. باچا، خان اعظم (مرزا کوکلتاش) دکن ته ورواستاوچې د خان جهان نه ټول انتظام پخپل لاس کې واخلی. داسې ښکاري چې یا خو جهانګیر وربانِدې اعتماد نه کوو او یا بیا ددکن انتظام یواځې خان اعظم کولې شو ، باچا اوس هم عنبر ته سزا ورکول غوښته او فرمان یې جاري کړو چې د شمال لوېدیځ نه دی په دولت اباد حمله ووشي.

د دکن ددوېم جنګ تیاري وشوه. شهزاده پروېز او خان اعظم یوی خوا، او خان جهان له بلی خوا نه د برګیانو د حملو د مخ نیوي لپاره ورغلل. په دی غرنۍ جنګ کې شلو زرو برګیانو چریکي جنګ کاو چې د غرونو په غارونوکې یې بارود اووسله پټه کړې وه . کله چې خان جهان د خپل پوځ سره "دیهاري" ته ورسیدو نو هلته ځاي اوسیدونکو ورته مورچې نیولی وې. خان جهان په یوه بله لاره بالا ګهاټ ته ورسیدو. هغه وخت دې وړاندی، د مان سنګه پوځ په منځ کې اوراجه صورت سنګه د خان اعظم سره ورپسې و. په سخت باران کې دوي ورووړو دولت اباد ته وخوځیدل. اخوا هغه ځواک چې د عبدالله خان فدوي په مشرۍ کې دوي سره یوځاې کیدو، له وړاندی رسیدلی و خو انتظار یې ونکړو اوپخپل مخ سر د دولت ابادنیولو لپاره روان شو. په لاره کې د یوی تنګی دری نه د تیریدو پر وخت د عنبر پنځوسوزرو عسکرو وربانِدی حمله وکړه . دوه دری ورځې سخت جنګ کیدو خواخر مغل تېښتې ته اړشول.

دمغل د پوځ مشرانو اوس د یونوی جنګي پالیسې لپاره مشوره وکړه. مان سنګه او نورو ویېل چې د برسات او د خوراکي موادو دکمي له امله پکار ده چې دوي بېرته برهان پور ته ولاړ شي. خو خان جهان ویل که تاسو بېرته ځئ نو ولاړ شئ، زه نه شم تللې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځایه څو میله شا ته په " ترتم" نومی سیمه کې د مغلو یو بل لښکر پروت و. مان سنګه خان جهان ته مشوره ورکړه چې دې دی د هغه لښکر سره یو ځای ورانده ورشي. خو خان جهان په دی هم راضي نه شو، بېرته ګرځېدل ورته ناځواني ښکاریده. اخر تولو ورته مینت زاری پیل کړي او په بله ورځ دی ترتم کې د خواجه ابوالحسن د لښکر سره یو ځای شو. درې شپې هم هلته د برګیانو له خوا وربانده ګولی وریدې خود دکن د جنګ څه فیصله نه کېده او خان جهان د یولوی حملی لپاره ناقراره و. اخوا د" ملکاپور" نه ورپسی بیا بیا د شهزاده پرویز او د خان اعظم لیکونه راتلل چې برګیانو سره جنګ مه کوئ. مان سنګه او خواجه ابوالحسن پوهیدل چې دوي د شهزاده خبره که وونه منله نو ورته جنجال جوړیږي. خان جهان ورته وویل چې ماته باچا د دکن د نیولو امرکړی دی او زه اختیار نه لرم چې بېرته ولاړ شم. اخر مان سنګه او خواجه ابوالحسن باچا ته یو لیک ورواستوو چې خان جهان بېرته ګرځیدو ته تیار نه و خو ددی امکان نشته چې دومره لږ پوځ سره دی دکن فتح کړو. که مقابله وشوه نو نتیجه به زمونږ ماته وي. که باچا سلامت زمونږ په بېرته ګرځیدو خفه کیږي نو ددی پره مونږ پخپله غاړه اخلو.

په هغه ورځ د خان اعظم له خوا هم یو لیک راغی چې د بیجا پور حاکم عادل شاه دکهني په یو لیک کې د صلح خواست کړی دی نو ځکه ده دمغلو ټول لښکر ته د بېرته راستنیدو امر وکړو. د روغی نه وروسته خان جهان برهان پور ته ولاړواو هم هلته پاته و، تر څو شهزاده پرویز د خان اعظم په مشوره ور ته د خلعت او نورو امتیازاتو سره د "بیرار" انتظام وسپارلو. باچا هم په دی فیصله خوشاله واو هغه ته یې د لیک سره ځیني پرګني په انعام کې ورکړې. خان جهان ډېره موده په بیرار کې پاته شو دده د علم سره مینه وه او لوی شمېر د تصوف کتابونه به ورسره و چې دده په محفلونو کې به خلکو په زوره ولوستل او وربانده به تبصری کیدی.

جهان او جهانګیر

په ایلچپور (دکن) کې د لمر خاته سره خان جهان د خپل کور نه بهر دیوان خانی (حجری) ته ولاړو چې په یو باغ کې یې جوړ کړې و . هلته ځیني خلک دده سلام ته حاضر شوی و. دوي یې رخصت کړل نو هغه چار واکي چې د حکومتي کارونو لپاره ورغلي و،ده سره کښیناستل. د دکن د بیلا بیلو سیمو د پوځي امورو په اړه خبرونه ورته واورول شول. یو څو مهمو لیکونو ته د ځواب لپاره یې هلته ناستو علماو نه مشوره واخسته اودری ساعته وروسته دی بېرته کور ته ورغلو. هلته د کورد غړو سره یې ډوډۍ وخوړه، په جومات کې د ماسپښین له لمانځه وروسته بیا دیوان خانی ته ولاړواو پاته کارونه یې سر ته ورسول. نن ماځیګرله لمانځه وروسته په باغ کې د کفترو د الوت سیالي وه او ډېر خلک ورته راټول و. د ماښام د لمانځه پر وخت جمع وشوه او خلک خپلوکورونو ته ولاړل. خان جهان بیا په دیوان خانه کې کښیناستو او دخپل استاد مولانا ابراهیم سره د نویو کتابونوپه اړه خبری وکړې. په ځینومسایلو یې ځان پوه کړو او هغه سره د شپې د ډوډۍ خوړلو وروسته کور ته ولاړو. ده په وونی کې یوځل د ښکار لپاره ټاکلی وه او په یو تېز رفتار اس سپورد ملګرو سره به ځنګل ته تللو. یو کال او نهه میاشتې په برار کې یې تېر کړل نودجهانګیر باچا لیک یې تر لاسه کړو، چې زه درپسی خفه شوی یم بېرته دربار ته راشه.

د خان جهان وکیل بهګوان داس نومیدو . هغه ورته وویل چې اوس د خریف د فصل اخستو وخت دی او په داسی وخت کې ستا ورتلل به د اولس لپاره ستونزې جوړی کړي. ښه به دا وي چې د یوی میاشتی لپاره خپل سفر وځنډوه. خان جهان په دکن کې مغل سپه سالار ته لیک ورواستاو، نو هغه د اګری دربار ته عریضه ولیکله چې تر څو ددی صوبی ټول کارونه په پورا ډول سر ته ونه رسیږي او په دی تسلي وشي چې هر څه سم دي، خان جهان ته دی هم دلته د پاته کیدو اجازه ورکړې شي. ددی عریضي څو ورځې وروسته د شهزاده سلطان پرویز عریضه هم وررسیده. باچا دواړو ته ځواب ورکړو چې که داسی ده نو پیر خان دی په دکن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایسار شي.
وروسته یوبل فرمان یې خان جهان ته وراستاو چې د تهانېسر ضلع (ولسوالي) په غرونو کې دکول او بهېل زات ډاکوانو کورونه جوړ کړي دي او خلک په ازاروي. داسې مې اوریدلي دي چې بهادر ګجراتي هم دکن کې د ورننوتلو هوډکړي دي نو ضروري ده چې ته هلته ورشي او د بیرار د پرګنو په بدل کې هلته ځان له پرګنې واخلې. کله چې شاهي فرمان وورسیدو نو خان جهان دا شهزاده پروېز ته ښکاره کړو او د هغه په اجازه تهانېسر ته روان شو. د مغل باچا له خوا د یو امیر دبریالیتوب لمانځنه او د نوری زمکې د هوس دا یوه بېلګه ده. نه یوائې دا چې پښتانه، بلکه نور هم د ارامه او ځوکاله سیمو نه یې لیری کړل، او هغو سیمو ته به یې وروستول چې پکې ناارامي وه. هغه پرګنې (زمکې او کلې) چې پښتنو به اباد کړل، له دوي به یې واخیستل او بل ځای به یې ورله زمکه ورکړه. خان جهان تر یوکال د تهانېسر په پوځي کلا کې پاته شو او د باچا امر یې پر ځای کړو. بل کال یې بیا برهان پور ته وراستاوه په دې موده کې څو واري قیمتي خلعتونه او اسونه د تحفې په توګه ورولېږل.

خوجهانګیر د دکن د حالاتو نه راضي نه و او غوښتل یې چې پخپله ورسره ووینې. خان جهان پسې شاهي فرمان ولاړو چې څومره ژر کولی شي دربار ته حاضر شه. باچا په دې وخت کې په اجمېر شریف کې لنډ محال پلازمېنه جوړه کړې وه. د لارې فاصله دولس سوه میله وه او خان جهان د دویشتو ورځو د سفر نه وروسته اجمېر ته و رسیدو. هلته دده هرکلي چې په کوم ډول ووشو ددې تول حال د حیات افغاني لیکوال په دې ډول بیان کړي دي.

دی لا اجمېر ته نه و رسیدلی چې شهزاده خرم ورته یو عراقي اس او نوری تحفې وروستولې. د ښار نه بهر باچا ورته خپل خسر مرزا غیاث الدین بېګ (د ملکې نورجهان پلار) د هغه زوی مرزا ابوالحسن اصف الدوله (د خرم خسر) او نواب مهابت خان د هر کلي لپاره واستول. دوي څومیله وړاندې پخپله خوښه د هغه سره بدرګې لپاره ورغلل. د باچا سره د لیدو لپاره د ماځیګر د لمانځه نه وروسته وخت وټاکل شو دوي یې د اجمېر سره نږدې په ګورشاه کې یو ښکلی اراسته مکان کې ایسار کړل. ملکې نورجهان د ایراني مېوو څو طشته چې په هغه ورځ ورته د مشهد نه رسیدلي و، او په شاهي مطبخ کې تیار شوي څو ډوله خواړه د غرمې د ډوډۍ لپاره د سوغات په توګه وروستول. د ماځیګر د

لمانځه نه وروسته پیر محمد د ځوځوانانو په بدرګه د یواراسته پیل اوبیلا بیلو سوغاتونو سره د باچا په خدمت کې حاضر شو . دلته باچا په دارلامارات خاص و عام کې چې د محل بهرنۍ غولی و د عامو خلکو په وړاندې راتلو او د عوامو سلام او درشن به یې ورکول. عامو خلکو ورته سوغاتونه ، هاتي، اسونه، اوښان او غوایان د ډالۍ په توګه او منصب دارانو او سرکاري اهکارو د خپلو خپلو سیمو رپورټونه وړاندې کول. دا چلن د اکبر باچا له وخته رواج شوی و. بیا لیکوال واي.

"کله چې نواب (پیر محمد) دې دیوان کې وردننه شو نو باچا یې له لیرې ولیدو او سر یې ورته ټیټ کړو. د باچا او دده تر منځ د یو غشي د ویشتلو فاصله وه چې نیم فرلانګ کیږي. د باچا د غږ په اوریدو، دی هغه ځای ته ورسیدو چې "کلان بار " نومیدو او یوائې وزیران او نور امرا به پکې ولاړ و. نواب هلته باچا ته درې واري (فرشي) سلام وکړو، هغه ځای چې د ګلانو سبج (دکانچه) ورباندې جوړ و او خلکو به باچا ته سجده کوله، هلته یې ورته سجده وکړه. د شاه د محفل بساط (فرش)یې په ادب بوسه کړو. هلته چې باچاپه جهروکه (ګېلري) کې ناست واشاره یې ورته وکړه چې بره راوخېژه. خواجه ابوالحسن چې د بخشي ګري په لوړ مقام ناست و د چغتاي دستور سره سم د نواب لاس ونیولو، بره یې بوتلو او د باچا د پښې د ښکلولوشرف یې ورته ورکړو. باچا پخپلو ګوندو ودریدو او نواب ته یې غیږه ورکړه. بیا یې دده تندی ښکل کړو او حال یې وپوښتلو. بیا دی (خان جهان) د جهروکې نه راښکته شو او پخپل ځای ودریدو او درې ځلې یې بیا ورته ټیټ سلام او درې سجدې وکړې.

خان اعظم چې پخپل ځای ناست و راپاځیدو او د نواب له خوا ورته څلور لعل (یاقوت) پینځه لوې مروارید او سل جهانګیري اشرفي ډالۍ کړې او د شهزاده پروېز سلام او سجدات یې ورته وړاندې کړل. باچا به بیا بیا ترینه د سفر حال احوال پوښتلو تر څو چې نورو کارونو ته یې هیڅ پام ونکړو.

کله چې لمر پریوتو نو د څوکیدارانو او د محافظانو سلامي وشوه او (باچا) د ماښي دننه دولت خانه کې چې دیوان خاص نومیدو ولاړو. په سر کې شهزاده خرم ورته حاضر شو . بیا نور ارکان دولت، خان اعظم، نواب خان جهان اعتمادالدوله (غیاث بېګ) مهابت خان،خواجه ابوالحسن میر بخشي او ځیني نور ملګري . هلته هم تول وخت د پیر محمد نه یې د سفر د تکلیفونو پوښتنې کولی . یو ساعت وروسته د دکن په معاملوبحث پیل شو. باچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل، دا څوکاله کیږي چې زما په زړه کې خواهش دی چې ټول دکن دی ونیسم، نوضروری ده چې ددی صوبی ټول حالات دی راته بیان شي. مثلا دا چې شاهي پوځ کله چې په لومړي ځل په بالا گهاټ حمله وکړه نو بې له جنگه ولې بیرته وگرځېدو. دوېم ځل چې د عبدالله خان کومک وونه رسیدو نو ددی سبب څه و، او پوځ لپاره بېرته برهان پور ته د راگرځیدو فېصله، په تېره بیا مان سنگه دا فېصله په کوم مصلحت وکړه. د دکن د نورو معاملاتو د سر ته رسولو لپاره نواب سپه سالار(خان خانان) څه هلی ځلی کوي. پیر محمد ډېر په احتیاط باچا ته ټول حالات وویل. په دی مجلس کې یو تن د خان خانان مخالف و ده وویل تر څو چې خان خانان هلته موجود وي د دکن یوه معامله به هم سمه نه وي او دا صوبه به چری هم د مغلو لاس ته ورنشي. دی سړي نور هم غوښتل چې د خان خانان سپکاوې وکړي خو پیر محمد خپل دلایل پیل کړل او وې ویل د دکن په معاملو په داسی محفلونو کې بې له سوچ او فکر خبری کیږي او هغه خلک چې داسی خبری کوي هیڅ د حالاتو نه نه دي خبر، که نه دخان خانان په وفا او کار کې هیڅ شک نشته. ځینې امرابی احتیاطه دي او د دی خبرې نه د دکن واکمنو پوراپورا گټه اخستی ده . د دکن خلک په خلاص مېدان کې جنگ نه کوي، چې د شاهي پوځ ځوانان ورته خپله مېړانه وښاي. هم دا ده چې دکن نه فتح کیږي. خان خانان په دی گرم نه دی ځکه د هر کار لپاره یوخاص وخت ټاکلی وي. باچا وویل زه دا دی لس کاله کیږي چې په تخت ناست یم . د هغه وخت راهیسې تر نن پوری می ډېر خلک دکن کې وټاکل ، لویه سرمایه مې خرڅ کړه خو د دی سره هلته حالت د لومړي ورځې په ډول دې. هر څوک چې راځي واي چې خان خانان هیڅ گناه نلري. ښاي دا خلک پخپله په حالاتو نه دي خبر که نه د زړه نه یې هڅی کړې وې نو دا سیمه به یې نیولی وې.

په دی وخت کې شهزاده خرم خبره راوچوله چې خان خانان د دکن امورو ته پام نه دی کړې . پلار ته یې وویل که اجازه وي نو زه به د گجرات له خوا او سلطان پروېز به د دکن (جنوب)له خوا پوځ کشي وکړي نو زما باور دی چې دا سیمه به ونیسو. ددی په ځواب کې خان جهان وویل شهزاده دی ژوندې ووسي، هغه د باچا مشر زوې او ځاې ناستې دې او د ډېرو کلونو نه په دی صوبه کې هڅه کوي. خانخانان دده اتالیق دې که دی د گجرات له خوا د دکن د نیولو لپاره ولاړو نو ددی دواړو زړه به مات شي چې گني دوي ددی کار جوگه نه دي. زما باوردې چې تر راتلونکي کال به د

دکن مهمات پورا شي. او شهزاده ته یې وویل تا ته دا مناسبه نه ده چې د خپل مشر ورور په اړه داسی خبری وکړې چې گوندی دکن ته پام نه کوي."

د حیات افغاني دا لیکنه د مغل دربار د غورځو پرزو او د دربار د سازشونو یوه انځورورانډې کوي. جهانگیر یو عېش خوښوونکې، نازولې او جاه طلب انسان و. دزمکو نیول دده ارمان واود هند چار چاپېره یې لښکری لېږلې چې ملکونه ورته ونیسي. دده اته سوه ښځې وې چې ځینې نکاح شوې او نورې مینځې وې. په دی مجلس کې شهزاده خرم پخپل مشر ورور اعتراض کوي چې د پلار زړه ترې بد شي. د تخت د وراثت په اړه د نفرت زړي په دی محفلونو کې به کرل کیده. ښاي د خان جهان له خوا د شهزاده پروېزدفاع د خرم په زړه کې رخه اچولې وې چې پایله یې د هغه په وژنه تمام شوه.

په بله ورځ د خان جهان کور مخی ته گڼ خلک راټول و . د خپلو خپلوانو نه علاوه د هری طبقې کسان هغه ته د سلام لپاره ورتلل. د باچا ترور، (د اکبر باچا لور) خان جهان ته د رنگارنگ خواړو، میوو او شیرینیو سل د سروزرو او سل نقرئ طشتونه د غرمې ډوډۍ ته ورواستول. په ټول ښار کې ددی ډوډۍ کیسی کیدي. تر دی وروسته باچا به هره ورځ ده ته خلعت او سوغاتونه ورکول . په دی کې اسونه، جواهرات او نور شیان شامل و. تر ټولو هغه قیمتي او ښکلی اس و چې د ایران باچا شاه عباس حسېني د خپل سپرلي لپاره د عراق نه راغوښتی او جهانگیر ته ورواستولی و. شهزاده خرم چې د اسونو شوقي و، ډېر وغوښتل چې د پلار نه دا اس واخلې خو وریې نکړو هغه دا اس د خپل سپرلي ته ساتلي و خو او س یې دا خان جهان ته ورډالۍ کړو.

مغلو د دکن او هلته اوسېدونکو په اړه ډېرمعلومات نه لرل چې دا سیمه له نور هند نه توپیر لري.

دکن (دکهشڼ) په سانسکرت ژبه کی جنوب لوري ته وایې ځکه چې داسیمه دهندوستان د گنگا د وادئ په جنوب کی پرته ده . که څوک د هند نقشه وگوري نوددی په جنوب کې یولوئ مثلث په سمندر کې غزېدلی دی. همدغه ددکن سیمه ده چې د یو لوې مېزپه شان دغرونو د دریو سلسلو په مینځ کی راښکېل شوې ده . ددکن د لوېدیځ او ختیځ ساحلونه چې په ځایي ژبه کې ورته گهاټ وایې دوه سرحدونه لري . چې د سمندر نه ورپورته د هند ترجنوب پوری رسیږی. ددغې سیمې د لوېدیځی غاړی غرونه لوړدی او د جنوب لوېدیځ نه د لمدې هوا مخه نیسی. هم دا ده چې دلته باران لږ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارچ له میاشتې بیاد جون ترمیاشتی پورې پکې هوا وچه وي. د دکن ختیځه برخه ټیټه ارتفاع لری ، له جون بیاداکتوبر تر میاشتې د باران اوبه پکی په بخاربدلیږي. زیات سیندونه یې وروسته په بنګال خلیج ور ګډیږي خو په اوړي کې وچ شي.

مرهټه د هندي اریاي نژاده خلک دي. چې زیات تره د هند د اوسني مهاراشټره ایالت کې اوسیدل. دوي په وولسمی او اتلسمې میلادي پیړۍ کې د هند په جنوب ختیځ برخه کې ځان له سلطنت جوړکړو. دوي ته کله کله کهشتریه جنګیالي هم ویل کیږي او ژبه یې مراټهي ده. مرهټه توری په عام ډول د مهاراشټره کې اوسیدونکو لپاره چې په مراټهي ژبه خبری کوي کاریدله خو مراټهي ژبه نور قامونه هم واي ځکه دا د مرهټه تعریف نه شي کېدي.

مها په سانسکرت کې لوې او راشتي یا راشټه د ځاې یا د قام لپاره کاریږي. په دربم ..ق.م پیړۍ کې د اشوکا راجه پر وخت په ځینو لیکنو کې د راشټریکا (راشټرک، راشټریه) خلکو زکر شوی دی چې په دکن کې اوسیدل. د مرهټو ۹۶ قامونه و چې هر یو یې بیلا بیل نومونه لري.

د دولسمی پیړۍ نه وړاندی ددوي بېلا بېل مشران و خو په وولسمې پیړۍ کې دوي د چتر پتي شیواجي د مشرۍ لاندې یو شول او په لومړي ځل دوي ځان ته د هند په جنوبي ساحلونو یو سلطنت جوړ کړو . د هغه د مړینې نه وروسته د مرهټو مشر به پېشوا نومیدو او د مغلو او نورو قامونو سره به تل په جنګ و.

په ۱٤۸۲م کی د مسلمان بهمني سلطنت په ټوټی کیدودکن په پینځو مسلمان واکمنو ریاستونووېشل شوې و،چې ګولکنډه، بیجا پور، احمد نګر، بیدر، او بیرار نومېدل. د دکن په زیاتوځایونو کې د لرغونو مرهټه واکمنو له خوا، کلا ګانی او حصارونه جوړ شوي وو. پردغوکلاګانومسلمانانوداسی دفاعي برجونه ور زیات کړل چی له بهر نه د حمله کوونکولپاره یې نیول ګران وو. د دکن بهمني واکمنو د پارس (ایران) ، ترکي او ځینو اروپایي ملکونو سره تجارتي اوسفارتي اړیکي ټینګی کړی. برهان پور د ململ ټوکر، ګلداره وریښمو او کمخواب چی د سرو زرو په تار به اوبدل کېدو، لپاره نوم لرلو او له دی ځایه به پارس، مصر، ترکیی، روسیې او پولېنډ ته استول کیدل .

دی مسلمان واکمنو د خپلې ساتنې اودفاع لپاره دختیځې او شمالي افریقې نه مرئیان راوستل اوهمداسې به بی شمیره عرب او ترک تجاران او عالمان د سمندر له لاری دکن ته ورتلل. خو د

فارس اغیزه پرې تر ټولو ډېره وه . د بیجا پور یو واکمن یوسف عادل شاه چی ماشومتوب یې په فارس کې تېر شوی و، د پینځلسمی پیړۍ په پای کې دجمعی په خطبه کې شیعه د دکن سرکاري مذهب اعلان کړ.

په دکن د مغلو حملې د اکبر باچا پر وخت پیل شوې وې. دده زوې شهزاده مراد د احمد نګر ښار تر دوو کالو کلا بند کړې و چې ددی نامتو ملکې چاند بې بي ورسره مقابله وکړه. چاند بي بي د خپل ماشوم زوې د سرپرستی په توګه حکومت کاو . خواحمد نګر په کورنۍ جنګونو دومره کمزوری شو چې اخر یې روغه وکړه او مغلوته د باج ورکول یې وومنل. د اکبر بل زوې دانېال هم هلته مړ شوې واوبیا د جهانګیرزوې پروېز د ټول دکن په نیولو کې پاته راغلې و.

د وولسمی پیړۍ په سر کې مغلو په برهان پورکې خپله پوځي چاونۍ جوړه کړه. هغه وخت دا ښار په اتلس کلومیټره مزکه کی غزېدلی وو. په ۱۶۱۶ م د نومبرپه میاشت کې مغل پوځ د شهزاده خرم په مشرۍ د دکن د نیولو لپاره روان شو. دې د خپلې نازولې مېرمنې ممتاز محل او اولادونو سره د برهان پورپه کلا کې ایسار شو. دده مرستې لپاره په سیمه کې پاته مغل پوځ هم فعاله شو او په څو کالو کې بهمني سلطنت ړنګ شو. شهزاده خرم ، عبد الرحیم خان خانان د دکن صوبه دار وټاکلو او دده د کومک لپاره د مغلو دېرش زره سپاره، شپېته زره پلي پوځ یې هلته وساتل. د دکن نه خرم ډېر مال و زر تر لاسه کړل. په دی کې دوه سوه پیلان چې دری پکې د سرو زرو او نهه په نقرۍ ساز اراسته و. ددی ځاې نامتو پیل "سرنات" نومیدو چې هغه وخت یې بیعه یو لک روپۍ وه. خرم دا مال اسباب خپل پلار ته ورواستول . ددی ټول مال او دولت اندازه ۲۲ لکه او شپېته زره روپۍ لګول شوې وه چې دوه لکه جهانګیرباچا خپلی نازولی ملکې نورجهان ته او شپېته زره یې د حرم نورو مېرمنو ته ډالۍ کړې.

خان جهان د جهانګیر یومهم مشاور و او باچا به د هغه مشورو ته درناوې کاوو. داسی وخت و چې خان جهان به په اس ورختلو نو جهانګیر ده ته لاس ونیولو او په اس یې سپور کړو بیابه یې ورپسې ووژړل . د جهانګیر په دربار کې اروپاي سفیرانو هم دخان جهان د اغیزو زکر کړې دې. په ۱۶۱۶ م کې "لارډ ټېرې" د جهانګیر په دربار کې و اووی لیدل چې باچا، پیر خان (خان جهان) زما د زړه مالک، سلطان ، نواب(لارډ) په توګه مخاطب کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریا او جهان

د پېښور په سویل کې د بربرو نومی کلی ملک ابراهیم خان داود زي پخپله حجره کې ناست دې یو ماشوم په منډه راځي او ده ته خبر ورکوي چې اسونه راروان دي. د ملک ابراهیم په سترګو کې د خوشالۍ رڼا لیدل کیږي، خپل کشر زوي نېکنام ته اشاره کوي او دی سمدلاسه کور لوري ته ورځي چې پر ښځو د مساپرو د ډوډۍ غږ وکړي. هلته چا د وړاندې نه د کور له بامه خپبر لوري ته ګرد او دوړی لیدلي دي او ښځې د خاورو په لویو لویو خانکونو کې د اوړو په اخښلو بوختې دي ، ماشومان چرګانو پسې منډې وهي او ښځو ته یې رانیسي چې پښې ورله تړي. د نېکنام مور د کلي قصاب کره ماشوم ورلیږي چې ژر ورله غوښه راوړي. په حجره کې ناست ټول کسان د ابراهیم خان سره یو ځای بهر پټیو ته روان شول دری ځوانان د ښاروېو د یوی جوپې مخې ته په اسونو راځغلي، د لیرې نه د خپل کلي خلک وینې نو اسونه هم هلته په شنو پټیو کې پرېږدي او پخپله رامنډه کړي.

تر ټولو وړاندې د ابراهیم خان مشر زوې دریا خان دې چې د راتلو سره د پلار په پښو لویږي. پلار یې غیږي کې نیسي او له تندي ورله خوله پاکوي. ور پسی دده بل ورور عثمان خان دی چې ابراهیم ده ته هم غاړه ورکوي او سترګی یې د دریم زوې لټه کوي . هغه سپین ږیري او ځوانان چې ددی قافلې د هر کلي لپاره راوتلي و دوي بدرګه کوي. د کلي ټول ماشومان هغه وخت بهر په شین مېدان کې ددی اسونو ننداري ته ورغلی دي. د ابراهیم خان سترګې اوس هم د خپل دریم زوې زکریا خان په لټه کې دي اخر دی وینې چې تر اوسه په اس سپور دې. او یو بل کس دده د اس قېزې نیولي ورسره پلی روان و. ابراهیم خان پوهیږي چې زوې یې یا ناروغه او یا ټپي دې. د حجرې نه دوه کسان یو کټ ورزغلوي او ابراهیم د زکریا اس ته نږدی ورځي. د هغه رنګ ژیړ وي او د دوو کسانو په مرسته چې له اس کوزیږي نو پلار ته یوه شیبه دریږي خو په پښو کې یې طاقت نه وي او ژریې په کټ څملوي چې وربانډې نوې ملتاني څادر غوړیدلی و. ابراهیم ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده پر مټ ترلې پټکې د نسواري رنګ داغ ويني نو پوهيږي چې دی ټپي و. د کلي ډم ته خبر ورکوي او دريا خان پلار او نورو ته د هغه د ټپ کيسه کوي.

په هغه ماښام تر ناوخته دابراهيم خان حجره اباده وه او خلکو ددريا خان له خولې د هغه د بلخ د سفر کيسه اوريده. دا درې واړه وروڼه مياشت کيده چې د خيبر نه وراخوا ادينه چې اوس ورته جلال اباد وييل، د لارې کابل او بيا له هغه ځايه بلخ ته ورغلي و. ددی نه وړاندې دوي به د باجوړ له لاری د بدخشان غرونو ته ورتلل او هلته نه به يې اسونه اخستل. څو ورځې په پېښور کې له دمی وروسته پنجاب ته به يې ووړل او خرڅول. خو اوس د جهانګير په باچهۍ کې د خيبر اپريديانو ددی تاريخي درې لاره قافلو لپاره خوندي کړې او مغل باچا له دوي سره روغه کړی وه . هم دا وه چې دريا خان د خپل پلار په اجازه سږ کال پخپله په دی لاره داسونو د پلورلو لپاره يو لوې تجارتي قافلې سره بلخ ته ورغلی و. د پېښور يو پراچه تجار هم ورسره و چې د پيسو په حساب او د معاملی په کولو پوهيدو. دريا خان اوس د سيمې د سيندونو غرونو او د درو نه ښه بلد شوې و.

د بربرو په کلي کې څو ورځې د دريا خان د سفر کيسې کيدي هغه اسونه چې ده راوړي و ښه چاغ او ښکلي و. د کلي په شنو مزکو ورته د خسمانې او ساتنې بندوبست شوې و. مياشت وروسته دريا خان ددی اسونو سره د پنجاب په لوري روان شو. په يوه ورځ کې د اباسين او د کابل سيندونو سنګم ته ورسيدو . په سيند اوس دوه د لرګي پلونه تړل شوي و چې يو يې د څاروو او اسونو او بل يې د پلي خلکو لپاره و. د اکبر باچا له خوا جوړ د اټک سره دنوي کلا شاو خوا، د مساپرولپاره شير شاهي سرايونه اوس هم اباد و. درې ورځې وروسته دوي د پنجاب په کسور کې دمه وکړه چې د اسونو لويه منډۍ به پکې جوړيده او د خويشګو پښتانه به ددوي کوربانه و.

دريا خان يو ځواسونه دلته خرڅ کړل خو دوه ورځې وروسته د اګرې په لوري روان شو. د پنجاب په شنو مېدانونو کې اسونه نور هم ښه شول خو په لومړي ځل دی اسونو په ګرمۍ هوا کې ساه واخسته . په عامه توګه د اسونو تجارانو به داوړي په ختمېدو اسونه هند ته اوړل خو دريا خان په دی باور و چې لکه د انسانانو څاروي هم د هوا سره ځان عادتولی شي.

په اګرې کې دده د رارسيدو خبر د جهانګير باچا په دربار کې شيخ رکن الدين ته هم ورسيدو . هغه پخپله هم نورو اسونو ته اړتيا

لرله او کله چې د دريا خان سره مخ شو نو د هغه د شرافت او د مېړانې نه ډېر اغېز من شو. دده په تندي کې د فراست او د پوهې نښې يې وليدې او د اسونو د خرڅولو نه وروسته يې دريا خان ته بلنه ورکړه چې له ده سره بسي ته ورشي. په بسي کې هغه وخت رکن الدين ښه ډېر کورونه جوړکړي و. يوه ورځ او د شپې د سفر نه وروسته دوي بسي ته ورسيدل . رکن الدين خپلو مېلمنو ته ښه درناوې وکړو. په بسي کې مساپر پښتانه ټول دريا خان نه تاويده او نه يې غوښتل چې دی هندوستان نه بيرته خپل کلي ته ولاړ شي.

ښاي د دريا خان شخصيت او يا دا چې رکن الدين په سيمه کې نورو پښتنو د ابادولو ته ليواله وچې ده ته يې خپله لور بي بي ببړۍ ور واده کړه. د هغې په پسول کې يې د پوټ (پوټهه) نومی کلی ورله ورکړو چې د بسي نه په لږه فاصله و او د رکن الدين په جاګير کې شامل و . هدف يې دا و چې دريا خان د خپلې مېرمنې سره په پوټ کې ژوند پېل کړي. خو دريا خان دی ته تيار نه شو او د نوی ناوې سره بېرته د بربرو کلي ته يې مخه کړه. دی د خپل پلار مشر زوې و او د هغه د مړينې نه وروسته دی د کلي مشر هم و . دا څرګنده نه ده چې ملک ابراهيم څه وخت وفات شو.

جهانګير باچا په ۱۰۱۶ ه (۱۶۰۷ م) کې کابل ته د ورتلو هوډ وکړو خو دی د پېښور د ناظم احمد بېګ خان کابلي د انتظام نه خوشاله نه و. په هغو ورځو کې به د باچاسفر ډېر مهم کار و. ده سره په سوونو اسونه، پيلان، په زرګونو عسکر د حفاظت لپاره د خوراکي موادو ګاډي د حرم د مېرمنو لپاره خدمت ګاران ، پخونکي او دغسی خلک مله و. هر ځاې چې به دی قافلې پړاو وکړو نو هلته به يو وړوکې ښار اباد شو، بازار به پکې ولګيدو، خېمې او تمبوانو به لوې ځاې نيولی و. د نږدی سيمو نه به خلکوخپل شيان دی قافلی ته راوړل او په دوي به يې پلورل. هر پړاو به يوه يا دوه وونۍ وخو کله کله به باچا د سيمې دهوانه خوند واخيستو نو زيات به تم شو. دا پړاو به يواځې د ښکار لپاره نه و، بلکه يو ډول د باچا سرکاري سفر هم و. ده به په لاره د سيمې مشرانو سره وليدل چې ده ته سر ټيتولو له ورتلل او څوک چې حاضر نشو، هغه به باغي ګڼل کيدو. ددی سوونو کسانو لپاره به د سيمې ناظم د ځای او د استوګنې انتظام کوو او مشران به يې خبرول. جهانګير د پېښور او د پنجاب د سيمو واک رکن الدين ته سپارلی وچې دده د سفر پورا انتظام وکړي. هغه د دی لپاره چې پېښور ته ولاړو نو لورکره د بربرو کلي ته ورغلو او دريا خان يې وليدو. هغه محال دريا خان يې هم دجهانګير باچا سره د ملاقات لپاره بوتلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو څوورځې وروسته د روژې په ۲۹ نېټه رکن الدين د وو پنځوسوکالو په عمرکې لاهورکې وفات شو. جهانگير دده په مړينې ډېر خفه شو او دده زمکې او کلي يې دده زامنو ته په ميراث کې ورکړل. دا هم د هغه وخت د مغل واکمنو يوه سياسي پاليسي وه چې کوم امير ته به يې زمکې په انعام کې ورکړې وی ، که هغه ورته پت من پاته کيدو نو اولازونو ته به يې د فرمان له مخې دا زمکې ميراث کې ورکولې. که داسی نه وه نو ټولې زمکې به يې تری واخستې. په هغو حالاتو کې د بغاوت مخه به په دی توگه هم نيول کيده.

کمال الدين په پېښور کې د پلار پر زمکو کښېناستو او ده ته يې د وو نيمو سوو منصب ورکړو. دريا خان د خپل خسر د مړينې نه وروسته د خپلی کورنۍ سره يوځل د بسي لور ته ولاړو او هلته يا خو د مېرمنې په ټينگار او يا دا چې مغل دربار ته دده شهرت رسيدلی و او ښاي چې جهانگير باچا د زوې شهزاده خرم په پوځ کې ورته د منصب پېشکش ووشو، دريا خان په پوټ کې د ايساريدو فېصله وکړه. ده ته د يوی پخې کلا د جوړولو اجازه هم ورکړې شوه چې هغو ورځو کې به لږو خلکو تر لاڅه کوو. هم دا وه چې دريا خان په پوټ کې خپل کور او کلا دواړه پاخه جوړکړل. دريا خان کله چې په پوټ کې ژوند پيل کړونو خپل دری واړه وروڼه يې اگرې ته را وغوښتل او دوي هم د شهزاده خرم په پوځ کې منصب داران شول. عثمان خان يو زروپلی عسکرو او اتو سوو سپارو منصب دار و . نېکنام د وو سوو پلی عسکرو او دريو سوو سپارو مشر منصب دار و . زکريا خان د دکن په پوځ کې د خان جهان سره کومکي سردار و.

په ۱۶۱۸ م کې د پنجاب په شمال کې د غرنۍ ملک کانگړه راجه سورج مل د سيمې د نورو زمکه والو په زمکو تعرض پيل کړو . جهانگير خپل زوې خرم ته چې اوس د شاه جهان لقب يې ورته ورکړې و، ددی سيمې د رالاندې کولو امر وکړو او د ستمبر په لسمه نېټه شاهي پوځ د احمد اباد(گجرات) نه کانگړی ته مخه کړه. په دی لښکر کې دريا خان هم شامل و. د مغل پوځ سر لښکر بکرما جيت يوکنډک ته د ابراهيم خان مومند په مشرۍ د يوې لارې نه کلا ته د ورداخليدو امر وکړو. سورج مل کلا خپل ماشوم زوې ته پرېښوده، د چمبه د راجه سره يې پناه واخسته او هم هلته مړ شو. دمغلو محاصره چې تنگه شوه او نورددی ځاې خلکو مقابله ونکړې شوه نو دا کلا يې ورته تسليم کړه.

په ۱۶۲۰ م کې د خان اعظم د مړينې نه وروسته جهانگير،

خان جهان د گجرات والي او د شهزاده پروېز اتاليق وټاکلو خو هغه وخت په دکن کې د مغلو پر ضديو واری بيا د بغاوت لمبی راپورته شوې . ددی دريو مسلمان واکمنو ، نظام الملک ، قطب الملک او عادل خان په گډه پنځوس زره پوځ سره په مغلو حمله وکړه او وروورو دوي يې سيمې نه د برهان پور په کلا کې محاصره کړل. عبد الرحيم باچا ته پيغام ورواستاو چې که ددوي کومک ونشو نو ښاي د راجپوت سردارانو په شان د ځان وژنی رسم (جوهر) پورا کړي. هغه وخت د راجپوت هندوانو يو دود و چې کله په جنگ کې د ماتې سره مخ کيدل نو د سلامي کيدوپر ځاې به يې کوماندانانو په گډه ځان ووژلو. په دوېم دسمبر ۱۶۲۱ م کې شاه جهان د دېرشو زرو سپرو او شلو زرو پلی عسکرو سره يو وارې بيا دکن ته روان شو. دری مياشتی وروسته دا پوځ د نربدا سيند پر غاړه پړاو وکړو اودبرهان پور محاصره ختمه شوه. دلته هغه ځينې سيمې په جنگ او ځينې د خبرو اترو او د تاوان د ورکولو په لوز ونيولې. اخر د دکن باچاهانو د پينځو لکو روپو د تاوان په بدل کې ورسره روغه وکړه او مغلو ته يې د وړاندی نه زياتې سيمې پرېښودې. د جهانگير زوې سلطان پروېز د شرابو د لاسه پخپل مرگ مړ شو او شاه جهان ديو بل سيال نه بې غمه شو. اوس دده يو ورور شهر يار پاته وچې د پلار نازولې مېرمنې نورجهان يې ملاتړ کوو.

په هند کې دجهانگير په بوخت کيدو د ايران باچا شاه عباس صفوي گټه واخسته، په کندهار يې حمله وکړه او هلته مغل عبد العزيز نقش بندي کلا بند پاته شو. شاه جهان ايله د دکن نه اوزگار شوې و چې پلار ورله امر وکړو چې کندهار ته دی لښکر يوسي . هغه وخت د برساتونو موسم پيل شوې و اوددی دومره لوې لښکر خوځول ورته ممکن نه و . ده د مانډو (مرزي هند) په کلا کې اړولي و او اراده يې دا وه چې هلته درې مياشتې پاته شي او وروسته کوچ وکړي. د مانډو نه شاه جهان پلار ته د شاهي فرمان په ځواب کې وليکل " د حکم سره سم زه په مانډو کې ايسار يم ، هر کله چې برسات ختم شي نو زه به کندهار ته ورشم. خو د کندهار ته ورتگ د هند د معرکو نه توپير لري، د ملتان نه کندهار پوری دری سوه کوس (۹۰۰ ميله) فاصله ده. هلته غله کمه ده، مقابله به مې د شاه عباس غوندی با تجربه عسکر سره وي، نو ځکه د لښکر د پاره د غلی دانی انتظام ضرور دې. ددی لپاره مناسبه ده چې د ملتان پنجاب او د کابل صوبی دی ما ته راکړې شي چې د لښکر لپاره د خواړو انتظام وکړم او دومره خزانه هم راکړۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د لښکر د سامان او د تنخواه لپاره کافي وي. ددی نه علاوه زما د چار واکو د منصب او په تنخواه کې د بدلون او د جاګیرونو د بدلولو اختیار دی هم په بش پړه توګه ما ته راکړی شي."

د شاه جهان له خوا دا غوښتنې د خپلواکۍ په لور د هغه لومړی ګام و. داسې ښکاري چې جهانګیر د خپل زوی د ارادو نه په اندیښنه کې شو . د شهزاده خسرو(ورور) سره د شاه جهان چلن اوپه بندي خانه کې دده مړینې ورته وېره ودرولې وه. ټول پنجاب شاه جهان ته د ورکولو معنا دا وه چې جهانګیر په لوېدیځ کې د خپل سلطنت هغه برخه ورله ورکوي چې دده لپاره د ملا د تیر په شان وه. زوی یې د دهول پور نومی پرګنه هم پخپل جاګیر کې د شاملولو خواست کړی و چې د اګرې او د ګوالیار په منځ کې د ۵۵ کلومیټر په فاصله یوه شنه سیمه ده. هغه په دی باور و چې پلار به یې دده په بریالیتوب خوشاله وي او ضرور به دا سیمه هغه ته د انتظام لپاره ورکړي او پخوا ددی چې باچا ددی څه امر ورلیږلی وي ، هغه دریا خان د پوځ د یوی ډلی سره د دهول پور د انتظام لپاره وراستوو. خو دشاه جهان لیک لا باچا ته نه و رسیدلی چې د ملکې نورجهان په وېنا دا پرګنه د شهزاده شهر یار په جاګیر کې شامل کړی شوه. هغوی هم د وړاندی نه د خپل جاګیر د انتظام لپاره خپل منصب دار شریف الملک وراستولی و چې د دهول پور سیمه یې نیولی وه.

کله چې دریا خان د شاه جهان د مراسلی سره هلته ورسیدو نو شریف الملک یې مخه ونیوله. د زباني بحث نه وروسته خبره تورې او غشي ته ورسیده. دریا خان د جنګ له ډګره چری نه و په شا شوی. په نتیجه کې د دواړو ډلو تر منځ ښه مرګ ژوبله وشوه. شریف الملک په یوه سترګه پر غشي ولګیدو نو نور یې له جنګه لاس واخستو او د خپلوجنګیالو سره د دهول پور نه ووتلو. دریا خان په دی سیمه کې خپل تسلط جوړ کړو او شاه جهان یې له حاله خبر کړو. کله چې شریف الملک اګرې ته د باچا دربار ته حاضر شو نو هغه ته د دهول پور پېښه په دی توګه بیان شوه، چې باچا فکر وکړو، زوی یې له ده بغاوت کړی و. ددی پېښې سره سره ښاي نورجهان هم باچا ته خبرې کړي وي . جهانګیردومره په قهر شوچې شاه جهان ته ورکړی شوی د دواب تر منځ ټول جاګیر یې د هغه نه واخستو او شهزاده شهر یارپه نوم یې کړو. د کندهار د نیولو کار یې هم شهر یار ته وسپارلو. شاه جهان ته خپلو جاسوسانو خبر راوړو چې په دربار کې دده پر ضد سازشونه روان و چې نورجهان یې په سر کې وه. هغه پلار ته یې یوګیله

من لیک ورواستاوچې پکې یې د نورجهان د چلن شکایت کړی و چې د دوی په معامله کې د مداخلې په تور یې تورن کړه. باچا ددی لیک په تر لاځه کولو نور هم په قهر شوځکه ملکه نورجهان ورباندې ډېره ګرانه وه.

د نورجهان اصل نوم مهر النسا او د پارس (ایران) د یو کډوال غیاث الدین لور وه. د شپاړسو کالو په عمر کې دا په یو ترکمن منصبدار علي قلي استاجلو واده شوه چې د غیاث الدین په څیر له ایرانه هند ته ورغلی و. اکبر باچا علي قلي ته دده په مېړانه د شېر افګن (دزمرې پرزوونکې) خطاب ورکړی و. دی د بنګال په یوه شخړه کې وژل شوی اود ځینو خلکو دا نظر دی چې د هغه په وژنه کې پخپله دجهانګیر لاس وځکه ده د مهرالنسا سره مینه لرله. دا یوه افسانه ده او تاریخي حقایق یې ملاتړ نه کوي. مهر النساد مېړه له مړینې وروسته د خپلی ماشومې لور سره پلارکره میشت شوه چې د اکبر باچا یو منصب دار و. له هغی مهرالنسا دربار ته هم تګ راتګ کوو. یو ځل په یوه مینا بازار (مېله) کې دا جهانګیرولیده، خوښه یې شوه اوژر د جهانګیرشلمه نکاح کړې میرمنه شوه. په دی کې شک نشته چې مهرالنسا یوه با استعداده او هوښیاره ښځه او باچا ته تر ټولوګرانه وه. هم دا وه چې له واده وروسته یې هغې ته د نور محل او بیا د نورجهان خطاب ورکړو او پخپلو سیکو یې ددی نوم لیکلې و.

له واده وروسته د نورجهان د کورنۍ او د نورو ایراني امیرانو اغېزې د هغه وخت په مغل سلطنت کې دومره ډېرې شوې چې پخوا هند کې یې څارې نه لیدل کیږي. په لوړو او مهمو دندو ددوي د ټاکلو یوه بېلګه د کابل والي مهابت خان و. دده خپل نوم زمانه بیګ او پلار یې غیور بیګ ،د ایران (شیراز) نه کډه کړې وه او وروسته دوي دواړو د خپلو نومونو سره کابلي لیکلو. د اکبر باچا په وخت کې زمانه بیګ هند ته ولاړو او هلته په مغل پوځ کې شامل شو. ورو ورو دی د شهزاده سلیم په ځانګړي دسته کې ورګډ شو. کله چې سلیم باچا شو نو ده ته یې د پوځي منصب سره د مهابت خان خطاب ورکړو. د شاه جهان د بغاوت د ختمولو لپاره ده د جهانګیر د پوځ مشري کوله او وو زرو کسانو شخصي پوځ یې لرلو . په پېښور ښار کې دده په نوم جومات اوس هم شته چې دده زوی جوړکړی و.

په ۱۶۱۵ م کې جهانګیر باچا د پیر روښان د غورځنګ یو غړي او دده لمسي،اله داد ته د بخښنی سره شل زره ضرب سیکې او یو مرصع خنجر په انعام کې ورکړل. د دکن د نیولو لپاره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مغلود پوځ یوی ډلی مشري هم ورته ورکړې شوه. الله داد،دروښاني پاڅون د سالاراحداد اخښي واومغلو غوښتل چې په خیبر پښتونخوا کې د افغانانو بېلا بېلی قبیلی ددوي واک ته د تابع کیدولپاره رامات کړي.. هلته د تللو نه وړاندې جهانګیر باچا الله داد ته درشید خان خطاب اوقیمتي سوغاتونه هم ورکړ ل او د ضمانت لپاره یې تری دده مشر ورور او زوې په دربارکې ایسارکړل. په ۱۶۱۷ م کې الله داد د مهابت خان تر څارنی لاندې په افغانستان کې خپله دنده سر ته رسوله اوڅه موده په کابل کې و. مهابت خان دی د یو پوځ سره لومړی د بنګښو سیمې ته ورواستاو خو هلته اولس دده مخالف شو ان تر دی چې دې یې د خاین په تور تورن کړو. د الله داد لپاره دا یو ګران کار واو دی د مغلو نه بېل شو.

خو په ۱۶۲۰ م کې اله داد د جهانګیر باچا نه بخښنه وغوښتله، دی معاف کړې شو او په خپل پخواني منصب دوه نیم زره پلي او دوه سوه سپرو بیا بحال کړي شو. دده ورور او زوې چې د مهابت خان په وېنا د ګوالیار په کلا کې بندي ساتل شوي و، خوشی شول او زر روپۍ یې ورله ډالۍ کړې. په ۱۶۲۵ م کې دی د کندهار د یو لښکر مشر وټاکل شو او وروسته د خان جهان لودی په پوځ کې شامل و. یو ځلی مهابت خان جهانګیر ته وویل چې په دی ټولو پښتنو کې رشید خان هوښیار مېړنی او اغېزمن ځوان و او هغه ته یې مشوره ورکړه چې یا خو رشید خان د دکن نه بېرته راوبلي او یا د هغه ملګری خان زمان په دی سرحدي سیمه کې د کوماندان په توګه ونه ټاکي. هغه اندیښنه وښودله چې که دوي دواړه یو ځاې شول نو هم هلته به د شاهي پوځ پر ضد پاڅون وکړي. د رشید خان د خدمتونو په بدل کې ده ته په شمس اباد کې جاګیر ورکړی شو. خو دده کورنۍ د کمپل په سیمه کې پخپلو زمکو ژوند کوو چې د "پراني ډانګ" نومې کلي کې وی. ده هلته یوه کچه کلا(ګړهي)جوړه کړه چې تر اوسه یې کنډوالې په سترګو کیږي. له هغه راهیسې دا ځاې د ماو رشید اباد په نوم شهرت لري. د رشید خان په وخت کې ځیني اپریدي او بنګښ قبایل دلته مېشت شول . ماو رشید اباد اوس د فرخ اباد ضلع په قایم ګنج کې دې او د نواب رشید خان قبر هم دلته جوړ دې. د هند له وېشه وروسته ددی سیمې یو بل پښتون، ډاکټر زاکر حسېن د هندد جمهوریت لومړې صدر وټاکل شو.

دا څرګنده نه ده چې د باره بستي کلي څه وخت د دریو نه دولسو ته ورسیدل. د شېخ رکن الدین د مړینې نه وروسته په بسي کې دده دوېم زوې عبد الرحمان د کلي او قام مشر شو او په دی

وخت کې دده ترونو حسن، عمر، خضر او یوسف نور کلي اباد کړل. عمر خان په بګراسي نومې کلي کې ځان له کوراو کلا جوړکړل او ورو ورو دده دوو زامنو داود او محمد خان ټبر پکې اباد شو . خضر خان د بګراسي نه دری میله جنوب په چندیانه نومی ځاې کې خپلو زامنوله کورونه جوړکړل. دی هم د جهانګیر باچا په پوځ کې د ټیټې رتبی یو منصب دار و. یوسف خان، د خان پور په نوم یو نوې کلی اباداویوه ښکلې کلا یې پکې جوړه کړه چې کنډوالې یې تر شلمې پېړۍ پاته وې.

د رکن الدین بل ورور شېخ حسن تر ډېرې مودې په کابل کې د مغل پوځ د کومکي سردار دنده پر غاړه لرله. جهانګیر باچا ورته منصب ورکړی و او د هغه په با اعتماده سردارانو کې شامل و. په ۱۶۲۳ م کې کله چې د بلخ مغل والي نذر محمد د باچا پر ضد بغاوت او د لسو زرو قواو سره یې په کابل حمله وکړه نو ددی د مقابلی لپاره په پوځ کې شېخ حسن هم ورواستول شوچې جهانګیر ورته د مبارز خان خطاب ورکړی و.

بسي کې د رکن الدین ورونو او ددوي اولادونو پخپلو کې خېښۍ کولې اوکه هلک یا جینۍ لپاره په کورنۍ کې څوک نه و نو د پېښور دبازید خېلو نه به یې خپلوان راوستل. په دی کلیوکې پاته ددوي نور ټبر نه به کله کله ځوانان هلته ورتلل او په مغل پوځ کې به یې د جنګیالو په توګه ځان شاملوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهان زوال

اوس په خیبر پښتونخواکې د دلزاک قام یو کس هم نه نشته ځکه لوی شمېر دلزاک د هند د جنګونو لپاره ورتلل او دوي ډېر ښه غشي ویشتونکي و. ددوي، د مومندو او یوسفزو تر منځ به تل جګړې وې اود وولسمي پېړۍ د پیل نه دلزاک په ټول هند او په تېره بیا دکن کې خپاره شول. د جهانګیر د حکومت په شروع کې دکن کې د سختو جنګیالو ضرورت و د ۱۶۱۱ م په لوی کیمپېن کې د پیر خان (خان جهان) په مشرۍ کې لوی شمېر مهم افغانان په جنګي ډلو کې ورسره و. دده په پوځ کې درې زره دلزاک سپاره و چې د بیجاپور د نیولو لپاره یې ورواستول.

ملک عنبر چې په دکن کې د مغلو پر ضدمورچې نیولې وې دده د ماتولو لپاره د مغلو د پوځ لویه برخه پښتانه وچې ددوي یو څو سرداران ،علی خان نیازي، محمد خان نیازي، احمد خان نیازي، مبارز خان ، ناهر خان، دلاور خان، منګل خان، کمال الدین (د شېر خان زوې) شهباز خان لودی، مبارک خان سرواني، الله داد ، بختیار خان، بوډا خان، جلال خان او جمال خان د دلاور خان زامن، سکندر خان دومړو.

د دکن د ملک عنبرسره په یوجنګ کې حسن خان میا ووژل شو او دده زوې بهلول ته باچا د سربلند خان لقب ورکړو. په دی وخت کې دجهانګیر اود شاه جهان تر منځ اړیکې ورانې شوې او یواځینی کس چې دواړویې مشوره منله، خان جهان و. شاه جهان خپل پلار ته د هغو امیرانو فهرست ورکړی و چې د خسرو مرزاد بند نه خوشې کول یې غوښتل. دا هغه کسان و چې دهغه په اند د جهانګیر مخالفان و. خو خان جهان باچا ته وویل چې کیدایشي په دی کې د بی ګناه خلکو نومونه هم شامل وي. باچا د هغه مشوره وومنله اوبی له دی چې هغه نومونه یې کتلی واې، فهرست یې وسیزلو. خو په دی کار دشاه جهان په زړه کې رخه پیدا شوه او هغه خان جهان ته د پلمی په انتظار شو.

د جهانګیر لومړۍ مېرمنه مسلمانه او دده دزوې شهر یار مور وه. نورجهان غوښتل چې ددی لورلاډلي بېګم د باچازوې شهر یار ته واده کړي او ددی لپاره هغې د جهانګیر ځاې ناستې شهر

یارګڼلو. دشاه جهان مور یوه راجپوت وه اوده د نورجهان د وریرې ارجمند بانو سره په مینه واده کړې. یو خوا نورجهان د خپل زوم او بل خواد هغی وروراصف خان د خپل زوم لپاره د واک او د قدرت په سازشونو اخته و.

نورجهان تر دی حده خپل اغیز د ساتلو په هڅه کې وه چې جهانګیر ته یې څوک نه پرېښودل. د کندهار نیول د دواړو ډلو د پاره د سیالۍ وړ موضوع وه. نورجهان خپل زوم شهریار د کندهار د مهم لپاره تیار کړو . مرزا رستم صفوي چې د ایران نه ورغلی و د هغه اتالیق وټاکلو.

جهانګیر دشاه جهان وکیل میر عبد السلام خپل دربار ته د راتلو نه منع کړو. هغه چې خبر شو نو خپل استاځی افضل خان یې د پلار دربار ته وروا‌ستاو چې غلط فهمي لېرې کړي. خو باچا هغه بې له لیدو بیرته وګرځوو. شاه جهان د لښکر سره پخپله لاهور ته روان شوچې پلاز پخلا کړي. داسی اوازه ګډه شوه چې زوې د پلار پر ضد بغاوت کړی دی. جهانګیرددی خبرپه اوریدو دومره په قهر شو چې د زوې سره د جنګ لپاره د لاهور نه ډیلي ته روان شو. دده د پوځ مشر مهابت خان او د وړاندی تلونکو کومانده د عبد الله خان په لاس کې وه چې په زړه کې یې د شاه جهان ملا تړ کاوو. په ۱۶۲۳ م د اپرېل په میاشت کې د جمنا سیند پر غاړه پلار او زوې د یو بل مقابل ته ودریدل. د جنګ په مېدان کې عبدالله د جهانګیر د پوځ نه ولاړو او دشاه جهان لوري ته ودرېدرو. د جهانګیري لښکر ملا ماته شوه خو هم هغه وخت دشاه جهان سپه سالار بکرما جیت په یوی ګولۍ ولګیدو او د هغه لښکرګډوډ شو. شاه جهان د جنګ د بندولو اعلان وکړو او بېرته د دکن په لوري روان شو. د پلار او زوې په دی جنګ کې پښتانه هم وېشلي و. د شاه جهان سره په جنګ کې دا افغانان مله و. معصوم خان د موسی زوې . دریا خان. بهادر خان د هغه زوې. بابو خان برېڅ. علی خان نیازي. خواجه داود (د عثمان خان ورور) ابراهیم خان (د عثمان وراره) کوم کسان چې وروسته ورسره مله شول ، عدل خان، پهاړ خان او حېدر خان نومیدل. دریا خان دده دکنډک مشر و.

جهانګیر د خپل پوځ یوه برخه د شهزاده شهریارپه مشرۍ ور پسې واستوله . وروورو هغه کسان چې دجهانګیر نه بیل شوي او په دی هیله دشاه جهان سره یو ځاې شوي و چې ډېر ژر به دی د هند پر تخت کښېني،پوهه شول چې د پلار تله درنه ده. داسې کسان چې له شاه جهان نه یې لاس واخستو نود جنګ د میدان حالت واوختواو شاه جهان ته بله لاره نه وه بې له دې چې د اړیسه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګال لوري ته ولاړ شي. د بنګال حاکم ابراهیم خان له وړاندی نه د ملکي نورجهان له لوري فرمان تر لاځه کړی و چي دشاه جهان حساب دی برابر کړي. د ابراهیم خان سره په جنګ کي دشاه جهان بی شمیره عسکر ووژل شول چي دده څلور نامتو سرداران پکي شامل و. شاه جهان د دویم جنګ لپاره خپل پاته پوځ ترتیب کړوچي په دی کي دریا خان او دده زوی بهادر خان دواړه ورسره مله و. ددی نه علاوه دلاور خان بړیڅ، کریم داد خان، محمد خان مومند، داراب خان او خواجه صابر هم د خپلو ډلو سره پاته و. په ۱۶۲۴ م کي شاه جهان په بنګال کي ددریا خان پر مټ اکبرنګر ونیولونو هغه ته د شیر خان لقب لس زریز (پینځ سوه پلي او نور سپاره) منصب یو لک روپۍ نغدی او هاتیان ورکړی شول

د بهاګل پور په میدان کي د سیند پر غاړه سخت جنګ ووشو . سردار محمد خان مومند د خپلو اویاو ملګرو سره ووژل شو . خو اخر د جهانګیر لښکر ماته وخوړه او د بنګال حاکم ابراهیم بیګ سر یي په نیزه کي تومبلي شاه جهان ته راوړو. بنګال او بهار دواړه د شاه جهان لاس ته ورغلل نو په بنګال کي یي داراب خان صوبه دار وټاکلو او دی پخپله په بهار کي د روهتاس په کلا کي میشت شو. په ۱۶۲۶م د مارچ په میاشت کي شاه جهان، خپل دوه زامن داراشکوه او اورنګزیب، د دوو لکو روپو او نورو قیمتي جواهراتواو پیلانو سره پلار ته ورواستول چي روغه ووشي خود اکتوبر په میاشت کي دپلار او زوی د پوځ تر منځ یو واری بیا په جونپور کي جنګ ووشو چي پکي دوه زره کسان ووژل شول. تر دوو کالو هم دغه حالت و او اخرشاه جهان ناروغه شو.

جهانګیر اوس پخپله د جنګ نه ستړی و او ده غوښتل چي زوی سره روغه وکړي خودشاه جهان د بغاوت په ختمولو کي دخان جهان نه علاوه دکابل والي او د جهانګیر مشر وزیر او با اعتماده منصب دار مهابت خان ډیر لوی رول لوبولی و. دوی دواړه د شهزاده خسرو پلویان و او په دربار کي د مهابت خان د اغیز په زیاتیدو ملکي نورجهان د خطر احساس کاو. باچا اوس د ساه لنډی په مرض اخته واو د حکومت ټول کارونه نورجهان کول. کال وروسته ملکي نورجهان هڅه وکړه چي مهابت خان د خپلي دندي نه لیری کړي خوهغه ته مخبرانو خبر راوړو او پخوا له دی چي وژل شوی وای د خپلو عسکرو سره د شاهي ماني نه ووتلو. هغه وخت دده سره اله داد(رشید خان) هم مله و.

خان جهان اوس ورو ورو د ګمنامی کندو ته په لویدو شواو ډیر شیان ورته پلمه شول. د مهابت خان بغاوت، د جهانګیر ناروغي،

دشاه جهان سره د اصف خان ملاتړ، چي یو بي رحمه اوکبرژن انسان و. په دی حالاتو کي خان جهان په ویره او د خپل راتلونکي په اړه اندیښمن شو. د دکن ځیني برخي د نظام شاه سره وي او هغه مغلو ته باج ورکوو. خان جهان د هغه سره اړیکي ښی ساتلی وي. بل خوا د جهانګیر اوشاه جهان تر منځ اوږدی جګړي کي ډیرو پښتنو سر خوړلی و. ده فکر کړی و چي که په راتلونکي کي د پلار او زوی تر منځ په جنګ کي راښکیل شو نو د نظام شاه دربار ته به پناه ووړي. د نظام شاه د سلطنت پیشوا (روحاني مشر) حمید خان و اوده د پښتنو د دیني عالمانو درناوی کوو. دده د فشار لاندی خان جهان د بالا ګهاټ (سمندری ساحل) واک د نظام شاه پوځ ته وسپارلو،د هغه نه یي دری لکه روپی واخستي او د سیمي نورو فوجدارانو ته یي وویل چي نظام شاه ته دی تسلیم شي. یواځي د احمد نګر پوځدار سپه دار خان دده امر نه و منلی. دا د خان جهان یوه لویه تیروتنه وه . خو هغه فکر کوو چي د مغل واک په ټینګولو کي دده کورنی ډیري قرباني ورکړي دي او تر اوسه تري جهانګیر او شاه جهان دواړه خوشاله و. خو په دی معامله کي هم جهانګیر او هم شاه جهان ورته په قهر شول.

دریا خان اوس دري زامن لرل چي سر ابدال، محمد خان او عنایت خان نومیدل. دری واړه هلکان لا ځوانی ته نه و رسیدلي چي ددوي مور ببرۍ بي بي(د رکن الدین لور) مړه شوه. دوي په پوټ کي ژوندکاو . پوټ اوس د میرټ ولسوالي پوری مربوط دي. او د میرټ ښار نه څلور ډیرش میله سویل ختیځ کي واقع دي. دلته د هندو راجه ګانو یو ډیر مشهور باغ پشپاوتي په نوم و او دی سیمي ته به یي پشپاوتي ویېل وروسته دا نوم پوټ شو. تر شلمي پیړی د دریا خان د کلا څو برجونه پاته و خو د ګنګا اوبو کال په کال زمکه خوړلي او اوس په پوټ کي کنډوالي یي هم نه لیدل کیږي.

دریا خان د ګګیانود قام یوه بله میرمنه رابعه بي بي راواده کړه. ددی میرمني دوه زامن ووزیږیدل چي جلال خان او یوسف خان ونومول شول. دریا خان اوس د شاه جهان د لوی منصب دار شیخ فرید مرتضا خان بخاري په پوځي کنډک کي شامل و. په ۱۰۲۵ ه (۱۶۱۶م) کي کله چي شیخ فرید د کانګړي په جنګ کي پخپل مرګ مړ شو نوشاه جهان د دریا خان میړانه د وړاندی نه څارلی وه . هغه یي د یوي پوځي ډلی مشر وټاکلو او له ده سره شپاړس کاله ددی لوی سلطنت په بیلا بیلو سیمو په جنګونو کي شامل و. د بنګال، بهار او اله اباد په جنګونو کي یي ښه میړانه ښکاره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس دده زوی سر ابدال هم ځوان شوی او ورسره په جنګونو کې مله و. په ۱۶۲۵ م کې د تونسه په جګړه کې دریا خان ډېره توره ونکړه او ماته یې وخوړه. نور افغانان لکه دلاور خان او معصوم خان د باچاد پوځ سره ډغره عبث وګڼله او جهانګیر ته تسلیم شول. خو په دی شخړه کې هغو پښتنو چې د لودیانو له وخته د هند د واک لپاره یې هلی ځلی کولی د خان جهان سره راټول شول. داسی ښکاري چې هند یو واري بیا د افغانانو لاس ته ورتلی شو ځکه مغل کورنۍ پخپلو کې اخته وه.

نورجهان د ناروغه جهانګیر پر ځای اوس د سلطنت ټولې فېصلی پخپله کولی او د مهابت خان نه د ځان خلاصولو لپاره هغه یې لاهور ته ددی پیغام سره راوبللوچې دی به د بنګال والي وټاکل شي. مهابت خان چې د نورجهان له ارادو خبر شو نوپه ۱۶۲۶ م کې د خپلو پت منو راجپوت عسکرو سره د کابل نه پنجاب ته لښکر کشي وکړه. هغه وخت د جهانګیر او د نورجهان قافله د کابل په لوري خوزېدلی وه او د جهیلم سیند پر غاړه یې پړاوکړی و. مهابت خان په دی کېمپ حمله وکړه ، باچا یې یرغمل ونیولو اواعلان یې وکړو چې دي (مهابت خان) به د ټول هند واکمن وي. نورجهان په دی وخت کې د هوښیارۍ نه کار واخستو او خپل مېړه ته یې پیغام ورواستاو چې مهابت خان ته دی ډاډ ورکړي چې دی ناروغه او د حکومت کولو جوګه نه دی او دده تابعت کوي خو بلی خوا ته ملکه پخپله د مهابت خان سره د جنګ پلان جوړ کړو. مهابت خان په دی سازش پوه نه شو. د باچا جهانګیر سره د راجپوت عسکرو شمېره یې کمه کړه او پخپله په لاهور کې د تاج په سرولواو پر شاهي تخت د کښېناستو لپاره روان شو. په دی حالاتو کې شاه جهان دکن لوري ته تللي و او د خان جهان نه یې د دکن د تر لاسه کولو هڅې پیل کړي. خان جهان د مهابت خان له بغاوت خبر شوی و او نه پوهیدو چې په دی اړی ګړۍ کې د چا پلوي وکړي. دې اوس هم جهانګیر ته پت من و چې د ناروغۍ په حالت کې د مهابت خان دبندي په حیث په یوه خېمه کې پروت و.

نورجهان د جهانګیر د خوشی کولو لپاره هغه ته پتمن راجپوت جنګیالي راوننګول چې ددی په ملاتړ ودریدل. هغه په یو هاتي (پیل) سپره شوه او د پوځ مشري یې پخپل لاس کې واخستو. دی عسکرو د لاهور سره نږدې په هغه کېمپ حمله وکړه چې باچا پکې ساتل شوی و. د یو لنډجنګ نه وروسته ورجهان خپل مېړه راخلاص کړو او هرې خوا ته یې خبر خپور کړو چې مهابت خان باغي و. په هند د مهابت خان باچاهي سل ورځې وه. ملکې ددی

بغاوت د ختمولونه وروسته ناروغه جهانګیرکشمیر ته بوتلو. خو هلته دده حالت نور هم خراب شواو په اتم نومبر ۱۶۲۷ م کې دی مړشو. د هغه مړي لا هور ته یوړل شو، خو د ملکې ورور اصف خان چې د شاه جهان خسر هم و، د باچا د مړینې خبر پټ وساتلو او خپل زوم ته یې لیک ورواستوو. شل ورځې وروسته یو قاصدشاه جهان ته په دکن کې د اصف خان له خوا د پلار د مړینې خبر ورکړو. شاه جهان د دریو ورځو د ماتم نه وروسته د اګری په لوري روان شو. خسر یې خپل ټول امیران راټول کړل او د جهانګیر د جنازی نه وروسته یې شاهي ماڼۍ پخپل لاس کې واخسته. د جهانګیربل زوی شهر یارچې د نورجهان زوم و، دکشمیرنه لاهور ته ولاړو او هلته یې ځان د هند باچا اعلان کړو. اصف خان ورسره د جنګ لپاره لښکر یوړواو ماته یې ورکړه. شهزاده شهر یار ژوندی ونیول شواو د خسرو په شان دده سترګی د اصف خان په امر ړندی کړی شوی او په بندي خانه کې یې واچوو.

په باره بستي کې پخوا راهیسی یوه کیسه مشهوره ده. په برهان پور کې کله چې دپلار د مړینې خبر شاه جهان ته راورسیدونود خان جهان لښکر په مېدان کې دهغه مقابل ته ولاړ و. له هغه دیر ملاتړي اوس د شاه جهان لوري ته اوړیدلي و چې پکې دریا خان هم و. شاه جهان پخپل دربار کې د ټولو په مخکې دریا خان ته مخ واړاو او په فارسي کې یې ورته وویل، " دریا خان شنیدم که ننګ افغان از ګورستان می خزد، تو که افغان با نام ونشان هستي، در این وقت مصیبت شریک یار وفادار خود نه شدي"

دریا خان ما اوریدلی دی چې د افغان ننګ د هدیرې نه تیرېږي. ته چې په نوم او نښان افغان یې. په دی سخت وخت کې د خپل وفادار یار ملګرې نشوې. واي چې دغه سنګ زن جمله د دریا خان لپاره د زغملو وړه نه وه او هم په هغه ورځ خپل منصب او اعزاز یې په لته ووهل او د خان جهان سره ملګرې شو.

دری میاشتی وروسته شاه جهان اګری ته ورسیدو، خو هندو نجومیانو ورته ویلي و چې که ددولسو ورځو نه وړاندی پر شاهي تخت کښېناستونو دابه ورته ښه شګون نه وي. په ۱۰۳۷ ه (۱۶۲۸ م) کې شاه جهان پر شاهي تخت کښېناستو او د جمنا د سیند پر غاړه د یو نوي ښار شاه جهان اباد د جوړولو امر یې وکړو. لکه چې د مغلو دود و، د اختر په موقع د باغیانو لپاره به د بخښنې ورځ وه. دریا خان ته دده ملګرو مشوره ورکړه چې ډېر پښتانه اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشاه جهان سره مله دي او لـه جنګ څـه نـه جوړيږي. هم دا وه چې دريا خان يو وارى بيا لـه خان جهان بيل شو ، پـه مغل دربار کې حاضر شو اولـه باچا يې بخښنه وغوښته. باچا دی وبخښلواو د ځلورو زرو پلي عسکرو او درې زره سپارو منصب يې ورته ورکړو. ددی سره يو زين شوې اس ، يو پيل د زنځير سره او شل زره روپۍ نغدی ورته انعام کې ورکړی.

پـه هنـد کې د مهابت خان د بغاوت او د شاه جهان پر تخت کښيناستل د پښتومشرانو لپاره د انديښني وړ خبره وه. د مغل سلطنت د زوال نښې راڅرګندې شوې او د هند پـه لر وبر کې خلکو د خپلواکۍ لپاره سر راپورته کړو. پـه دی کې راجپوت او پښتانه پـه سر کې و. شاه جهان ددی لپاره چې حالات ورته کړکېچن نشي، مغل مخالفانو تـه يې څـه نـه ويېل. مهابت خان تـه يې بخښنه اعلان کړه اودی يې د خپل پوځ مشر وټاکلو. خان جهان يې د دکن صوبه دار وټاکلو چې يوه ټيټه رتبه وه او پـه څرګنده د هغه سپکاوې و.

وروستی پاځون

د اګری ښار نـه بهر پـه يوپراخ مېدان کې افغانان پـه وړو وړو ډلوکې ناست دي. لـه مازديګره ددوی مشران پـه يوی لوې کېږدۍ کې د خان جهان لودي سره پـه مشوره بوخت دي. دريا خان او نورواميرانو د خان جهان خبری اوريدلي دي او اوس هر يو کس پـه دی خپل نظر ورکوي چې څـه کول پکار دي. پـه دی مېدان کې اوس د ډېروخلکواتـه مياشتي شوې وې چې د انتظار پـه حال و. خان جهان ټولو سردارانو تـه خپلی وروستۍ خبرې وکړې چې دی بـه د سهارلمانځه وروسته کوچ کوي او هر څوک واک لري چې کـه دده سره ځي او کـه د مغل پوځ برخه کيږي.

پـه بل سهار دصفر د مياشتي وويشتمه نېټـه د ١٠٣٨ ه کال (ميلادي١٦٢٨ کال)، خان جهان چې خپلو نږدی ملګرو ورتـه پيرو ويېل، د لمانځه وروسته پخپل اس سپور شو نواسمان تـه يې وکتل او وې ويېل. " خدايـه تـه خبر يې چې زه د خپل ناموس د ساتنې لپاره دا ځاې پرېږدم . زما پـه زړه کې د بغاوت اراده نشته." بيا دا لوې لښکر ختيځ کې ددهول پورپه لاره مالوی ته روان شو.

اتـه مياشتې وړاندې شاه جهان د هند پر تخت کښيناستونو پـه بندېل کهنډ کې جهجهر سنګه راجه بغاوت وکړو اوددی بغاوت د ماتولو لپاره هغه د پوځ مشري مهابت خان تـه ورکړه. دا د شاهجهان د هوښيارتوب يوه نښه وه چې مهابت خان يې دکابل نـه ليرې ، خپلې ګټې لپاره يو بل د شخړی ځاې نـه ورواستوو. د قدرت او د منصب لېوالـه د کابل پخواني والي، د سلو ورځو لپاره د هند پر تخت د کښيناستو خوند څکلې و او دده قابو کول د باچا لپاره مهم و. .

نوي باچا دا هم نـه غوښتل چې خپل افغان سرداران چې پـه بده ورځ کې يې دده ملاترکړې و، د انعام نـه بې برخې کړي. پر تخت د کښيناستو سره شاه جهان داسی سردارانو او اميرانو تـه لوړ منصبونه ورکړل چې دويشت(٢٢) تنه پکې پښتانه و.

خان جهان يې د ٧ زروسپرو او٧۶ زرو پلو عسکرومنصب دارپـه توګـه اعلان کړو. هغه وخت دې پـه دکن کې واو شاه جهان خپل فرمان د دکن، خان ديس او د بيرار صوبه داري او نور اعزازات د يو استاځې پـه لاس ورواستول. د باچا استاځې جان نثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوميداوا د شاهي طغرى سره لا دکن ته نه ورسيدلى چې خان جهان خبر شو چې شاه جهان د سپه سالار منصب مهابت خان ته ورکړى و. هغه وخت ټولو پښتنو د شاه جهان نه دا توقع لرله چې ددوي دهلوځلو په بدل کې نوې باچا به ددوي مشر خان جهان ونازوي. که د مهابت خان په ځاې بل څوک وې نو ښاي هغوي به پرې دومره نه و خفه شوې. خو مهابت خان څو وارې دا ثابته کړې وه چې له پښتنو يې ښه نه راتلل. د شاه استاځي جان نثار دخان جهان د چلن او کړو وړو په اړه باچا ته راپوروبنه لېږل او داسى يې ورڅرگنده کړه چې گوندى دې د شاه جهان سره پټ من نه و. خان جهان د اگرى نه ډېر لرى و او اندازه يې نشوه کولى چې باچا دده په اړه څه نظر لرلو.

ددريا خان او سکندر دوتاني په شان ځينو نورو مخه ورو افغانانو ورته ويلي و چې ځان له دى جلا حکومت اعلان وکړي خو خان جهان چرى د باچهۍ خوب هم نه و ليدلى. بله دا چې ځيني ملاتړي يې يو وارى بيا د شاه جهان سره ولاړ و. د جان نثار دتلو نه وروسته هغه د برهان پورکلا سکندردوتاني ته پرېښوده او پخپله مالوې ته روان شو. دده سره لوې شمېر پښتانه سرداران مله و. خان جهان اگرى ته د رسيدو نه وړاندې مغل دربار ته د خپل سفرپه اړه پيغام ورلېږلى و.

کله چې باچا د خان جهان د راتگ نه خبر شو نوخپل سپه سالار مهابت خان ته يې امر وکړو چې د پخوا په شان دهغه هر کلي ته له ښاره بهر ورشي. مهابت خان ته دا خپل سپکاوې ښکاره شوچې د يو پښتون صوبه دارهر کلي له ورشي. دې زړه نازړه ولاړو خوافغانانو ته يې د وسلى سره ښار ته د ورننوتو اجازه ورنکړه، دليل يې دا وچې دا د باچا د امنيت لپاره يوگام و. اخوا خان جهان دا کار د خطر الامه وگڼله او داسې يې انگېرله چې باچا دده د وژلو پلان لري. دده سره مله ځينې پښتانه هم په دى بدگومانه شول. ددى لښکر جوش او قهر په زياتيدو و او هر وگړى دى ته په انتظار و چې خان جهان به ورته کله په اگرې د يرغل اشاره کوي. خودې جنگ له نه و ورغلى او د شاه جهان سره يې ليدل غوښته. باچا، خان جهان خپل دربار ته راوبللو خو هلته هم دده ډېر سوړ هر کلى وشو. هغه اميران چې دده په راتگ به ورته په پښو پريوتل يا خو شاه جهان وژلي او يا يې بى واکه کړى و. پاته اميرانو ده ته د خاين په سترگه کتل ځکه د دکن بالا گهاټ يې نظام شاه ته ورسپارلى و. ددى نه علاوه هغه ته د جهانگير د ملاتړي په سترگه کتل کيده.

راتلونکي اته مياشتى خان جهان هر څه ته ځير و او د شاه جهان د حکومت انتظام يې وڅارلو. هغه زمکې چې ده ابادى کړې وي نورو ته ورکړې شوې. شاه جهان د خپل پلار د وخت ټول اميران يو يو دربار ته رابلل او د تخت په جنگ کې ددوي د ونډى په اړه يې ترى پوښتني کولې. څوک يې د بغاوت په تور تورن کړل، له چا يې زمکې ، القاب او خطاب واخستل اود ځينو نه يې سم دلاسه سر پرېکړو. په مغل حکومت کې د تقاعد سيستم نه واو شاه جهان د نوو اميرانو لپاره هم ځاې جوړولو. دخان جهان نه دا پوښتنه کيده چې بالاگهاټ يې ولى دښمن ته سپارلى و. دده په دليلونو د باچا تسلي نه کيده. له اگرې بهر د هغه زامنو ته د مخلص خان زوې مرزا لښکري د دربار نه خبرونه راوړل چې هلته ددوي دپلار د بندى کولو سازش روان و.

په دربار کې پاته ده ته څو پټ منوکسانوهم خان جهان ته خبر ورکړو چې د شاه جهان شاو خوا ځينو اميرانو د ده پر ضد يوه کړۍ جوړه کړي ده او بل څوک نه پرېږدي چې په باچا اغېز وشيندي. ددى کړۍ مهم لوبغاړې د باچا خسر د ممتاز محل پلار او د نورجهان وروراصف خان و. هغه دتخت ټول دعوا لرونکي، دشاه جهان ورور شهريار چې سترگې يې ورته سيځلې وې، وربرونه (د خسرو زامن)داور بخش او گرشاسپ، دده د تره دانيال دوه زامن، طهموراس او هوشنگ په يو مخه ووژل.

په داسې حالاتو کې د خان جهان نږدې ملگرو او خپلوانو دده ژوند هم په خطر کې ليدو او ورته يې ويل چې پخوا له دى چې وربانديى څه ووشي، ځان دى له اگرى ووباسي. د هغه وخت مغل تاريخ ليکونکو دا ټولې پېښې په داسى تعصب ليکلي دي چې ښېلگه يې موندل گران کار دې. ملا محمد صالح کمبوه ليکي، " پير خان افغان يو بى نومه کس د خان خانان عبد الرحيم په واسطه د جهانگير په ملازمت کې داخل شو" وړاندې ليکي، " په يو معمولي خبره دومره وويرېدوچې يو زر پښتانه يې له کور چاپېره او د خوف نه ځان دننه بند کړو."

ښاي شاه جهان او دده مشاور هغه وخت په دومره لوې شمېر لښکر د پلازمينې سره نږدې په ليدو پخپله اندېښمن وځکه دوي هم پوهيدل چې پښتانه جنگ ته تيارو. ښاي دوي هم غوښتل چې خان جهان د خپل لښکر سره له اگرې ولاړ شي. هم دا وه چې خان جهان د سازش د خبرونو په راتلوهم له اگرى وونه وتلو او دربار ته تگ يې بند کړو. دوو زرو افغانانو شپه او ورځ دده ساتنه کوله. کله چې شاه جهان دده په غېر حاضري خبر شو نو پوښتنه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه خو دده خسر اصف خان ورته سم ځواب ورنکړواو د باچا بد گوماني پرې زياته شوه.

باچايو تن اسلام خان ورپسی واستاو چې د دربار ته د نه ورتلو دليل ووای. هغه اسلام خان ته خپله وېره څرگنده کره او ورته يې وويل چې د شاه جهان په لاس ليکلې عهد نامه دی ورته راوړي چې دده ژوند به په امان کې دې. شاه جهان ورته ليک ورواستاو او اصف خان ورته په خوږه ژبه وويل چې که ته غواړې درويش شې نو مونږ ټول به هم درسره مله شو. خود خان جهان په دی خبرو تسلی و نه شوه. په اصل کې هغه دخپل ځان په شان دنورو اميرانوسره د شاه جهان چلن ليدو اواندازه يې کوله چې پايله به يې څه وي. هغه هر څه يې وسنجول نو اخر د اگری نه د وتلو هوډ يې وکړو. اصف خان ته يې د خپل ورتگ پيغام ورولېږلو چې باچا خبر کړي. دا څرگنده نه ده چې دا خبر باچا ته ورسيدو او که نه؟ خو مغل مورخ واي چې خان جهان پټه له اگری ووتلو.

د خان جهان سره لوی شمېر پښتنو نه علاوه، دده دوه زامن حسېن خان او عظمت خان ، دده وراره بهادر خان، دده زوم شمس الدين او دده دوه ورونه محمد او محمود، بهيکن خان، بهادر خان، دريا خان، اېمل خان ترين، سردار خان ، عزيز خان اوکمال الدين (د شېخ رکن الدين زوی) و. دا چې دريا خان ولی د اتو مياشتو په موده کې د شاه جهان د دربار نه بيا ووتلو او د پښتنوسره مله شو، تاريخ پرې گونگ پاته دي.

خان جهان او دده ملاتړي، دهول پور ته رسيدلي و چې د شاه جهان له خوا ورپسې استول شوې پوځ را ورسيدو. په دی کې راجپوت او سپاهيان شامل و. دا خبره د حېرانتيا وړ ده چې شاه جهان ورسره د روغې يا د جرگې هڅه ونکړه او دی لښکر وربانده يرغل وکړو. ددوي تر منځ سخت جنگ ووشو او د خان جهان دوه زامن، دوه ورونه، زوم او شپېته نور کسان ووژل شول، دی پخپله هم ټپي شو. خو د چمبل د سيند نه پوری غاړی راجپوت سيمې ته په تلو کې کاميابه شو . په بندېل کهنډ کې بکرما جيت دده سره مرسته وکړه او دی د نظام شاهي سلطنت د احمد نگر ښار ته (دکن) ته ورسيدو. په لاره ده سره نور افغانان هم مله شول لکه سکندر دوتاني او بهلول ميا، چې د بالا پور جاگيرداران و.

نظام شاه دده ډېر قدر وکړو . دی يې خپل دربار کې پر مسند کښېنولو. د "بير" پرگنه يې د تنخواه په توگه اودده ځينو ملگرو ته يې هم زمکې ورکړې. شاه جهان اوس په تشويش کې شوځکه هغه ليدل چې د هند په لر او بر کې پښتانه بيا ناارامه و. هغه

پخپله دکن ته مخه کړه، او دا ځلی يې د نظام شاه د ختمولو هوډ هم وکړو.

د ١٦٢٩ م په سر کې شاه جهان د خپل ټبر سره يو وارې بيا ددکن د برهان پور مانۍ ته ورسيدو. په مغل کورنۍ کې د ليک ولوست او د شعر ډېر قدرکيدو. دشاه جهان مشره لور جهان ارا يو با استعداده ليکواله وه اود هغه وخت ځينې پېښې يې پخپلو ياداشتونو کې ليکل. د خان جهان په اړه ليکي، " نه پوهېږم چې څه وشول، خان جهان زما د پلار د ماشومتوب ملگرې و او يو بل ته به يې ډېر قدر کاوو. تالي بېگم چې زما د پلارښځه ده د خان جهان د خپلوانو نه ده . هغې خوارې ته به اوس ډېر مشکل وي."

دشاه جهان په پوځ کې هم لوی شمېر پښتانه شامل و، الله داد (رشيد خان) احداد، مبارک خان نيازي، عبدالرحيم روهيله حبيب سور، خان جهان کاکړ، عثمان روهيله (د بهادر خان تره) هغه سرداران دي چې نومونه يې د تاريخ په پاڼو کې پاته دي. د باره بستي يو بل پښتون منصب دار ديوان صدر خان چې د شېر پور د باني شېر خان کشر ورور و د شاه جهان نه بېل اوپښتنو سره يو شو. خو ددی سره سره د دريا خان زوې بهادر خان پخپله شېر خان (شهباز خان) او شېخ عبد الرحمان (د رکن الدين زوې) د مغلو په ډله کې جنگيدل. د خان جهان د بغاوت اغېزې تر مالوې او بندېل کهنډ ورسيدې.

دريا خان او خان جهان د خپل ملا تړ لپاره ، پېښور ته ليکونه ورواستول ، نوپه پښتونخوا کې هم خلک راپاڅيدل. د دريا خان اخښې شېخ کمال الدين د حکومت نه بېل شو . ځان سره يې خليل مومند ، داود زي، يوسفزي، برکلاني خټک ، ايمان حاجي او توري قبايل راپاره کړل . د احداد زوې عبدالقادر يې ددوې مشر کړو . د جلاله زوې کريم داد ته يې هم وويل چې خلک دی يو ځاې کړي او د روښاني انقلاب ناره دی پورته کړي. د احداد بل خپل محمد زمان هم د جنگ لپاره متې راونغښتې. په ١٦٣٠ م کې د کمال الدين په مشرۍ دا پښتانه د ايلم غره سره نږدې (سوات او بونېر تر منځ) راټول شول چې په پېښور حمله وکړي. شېر خان چې د پېښورزمکه وال و، د قبايلو ديو لښکر په مرسته د اټک او ددی شاو خوا سيموخلک ځان سره کړل . پښتنو ښار محاصره کړې وخو دمغلو مشر کوماندان سعيدالظفر خان ورته د کابل نه نور پوځ راوغوښتواو دوي د دواړو غاړو نه راگېر شول. د څو ورځو د سخت جنگ نه وروسته دپښتنو ډلی تيت او دا پاڅون ختم شو.

خان جهان اوس خپلی کورنۍ سره بيجا پور ته ووتلو او پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځ د دریا خان په مشرۍ ورسره یو ځای شو . بیا ده دولت اباد ته ځان ورسوو. هلته دده ملاتړو ورته وویل چې د خپلې باچاهۍ اعلان دی وکړي . ده وویل، " زما د ژوند پنځوس کاله وتلی دی زه نه یم خبر چې ز ما نه وروسته به مې زامن د حکومت کولو جوګه وي او که نه . هر مغل به د ښارونو او کلیو نه افغانان شړي او بیا د افغانانو دکورخدمت ګاری به ما ته ښیراوې کوي چې دده د لاسه مونږ دی حال ته ورسیدو. زه دځپړووهل نشم زغملی."

اوس د هغه د ملاتړو لپاره د امېد هیڅ نښه نه وه پاته . دوي یو قوي پوځي مشر ته اړتیا لرله او خان جهان د مغلو سره جنګ نه غوښتلو. دی پوهیدو چې د جنګ په حالت کې به دواړو غاړو ته پښتانه وژل کیږي. په دی حالت کې یوځونور تکړه مشران تری ولاړل. بهلول او سکندر دوتاني په سر کې ترینه بیل شوي و. د نورو افغانانو سره د نظام شاه چلن ښه نه و . هغه افغان مهاجر چې د مغلو نه په تیښته ورغلي و،حېرانه پاته و چې څه وکړي. مغل پوځ د نظام شاه سره په جنګ کې پورا زور لګولی و او هلته یې یو څه بی ثباتی راوستې وه. د دریا خان، اېمل خان ترین او سردار خان روهیله په مشوره خان جهان اوس پنجاب ته د ورتلو قصد وکړوچې هلته دده د کومک امکان زیات و. خو د پښتونخوا د لښکر د ماتیدو نه خبر شو او مغل باچا دده د نیولو یا د وژلو لپاره د هند مرکزي برخو کې ورته هر ځای کمین نیولې و، نو پنجاب ته یې د ورتللو نه ډډه وکړه. د دریا خان د کومک په انتظار ده په "بیرګاون" کې پوځي کېمپ لګولی وچې مغلو پری یرغل وکړو. دده ځینې جنګیالي ووژل شول نو ده په سیوګاون کې مورچې ونیولی. کله چې د دریا خان کومک راورسیدونو دوې د نظام شاه سره د یو ځای کیدو لپاره بیا د دولت اباد لوري ته وخوځیدل. د شاهي پوځ دوه سرداران عبدالله خان فېروز او مظفر خان باره ورپسی و. خان جهان په سرونج کې د شاهي پوځ پنځوس پیلان ونیول اوکالپي ته د تللو لپاره بندېل کهنډ کې داخل شو. کالپي کې هغه وخت لوې شمېر افغانان مېشت و.

په ۱۰۴۰ ه (۱۶۳۱ م) کې د راجپوت لښکرو مشر بکرماجیت هم د خان جهان په لټه راوتلو. دی هم لکه دپښتنو پخوا د شاه جهان نه بېل شوي و او غوښتل یې چې بیا ورسره یو شي خو ددی لپاره هغه له پکار و چې ځان پت من وښاي. دخان جهان وړاندنیو پوځونو د مظفر خان سره جنګ کوو. دریا خان د بیلا بیلو جنګونو نه وروسته دپښتنو د جنګیالو په وروستي ډله کې و او په بندهر نومی ځای کې د بکرما جیت پوځ د دریا خان دډلی نه کړی

په شان راتاو شو او دوي یې له نورو بېل کړل . هغه وخت د راجپوت د پوځ شمېره ډېره وه او دریا خان ددی جوګه نه و چې ورسره جنګیدلې وای. خو ده د عاقبت پرواه ونکړه او په راجپوت لښکرو یې ورودانګل. دی د ټوپک په یوی ګولۍ ولګیدواو د اس نه راپریوتو. دده جنګیالو دده د وژل کیدو وروسته هم جنګ جاري وساتلو . څلورسوه افغانان چې ددریا خان زوې محمود خان هم پکې و، ووژل شول نورود راجپوت پوځیانوکړی ماته کړه او د خان جهان د ډلې سره یو شول. بکرما جیت د دریا خان او د محمود خان سرونه پرېکړل او دباچا خدمت ته یې واستول چې ځان له بخښنه تر لاځه کړي.

شاه جهان په برهان پور کې په کشتۍ کې ناست و او د جنګ خبرونه به ورته ساعت په ساعت رارسیدل. کله چې د دریا خان سر یې ورته راوړو نو ده یو بېت وویلو

رفتـــم به سېر دریا دیدم عجب تماشا
دریا درون کشتي ، کشتي درون دریا

زه د سیند سېل له وتلی ووم او یوه عجیبه ننداره مې ولیده، دریا په کشتۍ کې و او کشتۍ په دریا کې .. دریا خان د مرګ پر وخت د نهه څلویښتو کالو و.

خان جهان د دریا خان په وژنه نور هم مایوسه شو اوکالنجر ته یې مخه کړه چې دبهار ایالت ته ځان نږدی کړي. هلته هم لوې شمېر افغانان مېشت و. یوه ورځ خان جهان په ډولۍ کې ناست و او چیلم یې څکول. دده زوې راغې او ورته یې وویل که ته غواړې چې جنګ وکړې نو په اس سپور شه او حمله وکړه دا نور خلک ولې له ځانه سره تباه کوې. ده ځواب ورکړو ته باور لرې چې مونږ به د شاهي پوځ مقابله وکړی شو کاشکه د یو زخمي ښاروي په شان د هلو ځلو پرځای یوه داسی لاره پیدا شوی وې چې زه مکې معظمې ته ولاړ شم . داخبره په ټوله مانا دا متل په ریښتیا کوي چې، " جنګ پرې ورتپل شوې و"

د خان جهان سره نه زور و او نه وسایل چې د باچا د پوځ سره جنګیدلی وای. مغلو دده د ماتولو لپاره په زوره دې د جنګ دګر ته ورایستلې و. کله چې دده ملاتړي او نور خلک خبر شول نو ورو ورو تری په بیلیدو شول. په زرګونو نور پښتانه چې د شمالي برخو نه ورغلي او د مال غنیمت یا د مغلو پر ضد راپاڅیدلی و دوي هم نا امیده شول. د کالنجر سره نږدی مغلو په یو چپاو کې دده زوې حسن خان ژوندی ونیولو.

د مان سون (بارانونو) د پیل سره شاه جهان پخپل پوځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلون راوستو. د شاهي پوځ مشر سپه سالار، اعظم خان وټاکل شو او مهابت خان یې د اجمېر والي کړو. خان جهان اوس په راجوړي کې ایسار شو. دده سره څلور سوه سپاره و چې تر ورستیو ورسره پت من پاته شول. هغه دا جنګیالي په مېدان کې منظم ودرول . د شاهي پوځ نه بهادر خان روهیله راوتلو او د خان جهان د وراره بهادر خان لودي سره یې یو په یو جنګ پیل کړو. په دی جنګ کې بهادر خان روهیله ووژل شو.

شاهي پوځ ته نورکومک راورسیدو نو بهادر خان لودی مجبوره شو چې بېرته راشي. لنډ وخت وروسته دی د بهار سنګ بندېله له خوا مغلوب شو او په جنګ کې وژل شو.

خان جهان خپل سفر جاري وساتلو. هغه اوس پوهه و چې که د مغلو لاس ته ورغلل نو د کورنۍ سره به یې ښه چلن نه کیږي هم دا وه چې ښځې او ماشومان یې په سیوګاون نومې کلي کې د نورو خپلوانوکورونو ته ورواستول او پخپله د وروستي جنګ لپاره د سپن هوندا سیند په غاړه دمی ته ایسار شو. هم دلته یې وصیت وکړواو خپلی زمکې یې وویشلې. په ۲۴ جنوري ۱۶۳۱ م کې ده توره را واخسته او دمغلو سره دوروستي جنګ لپاره په اس سپور شو. د سیند پر غاړه په دی جنګ کې هغه د خپل زوې عزیز خان سره ووژل شو . ایمل خان ترین، فرید خان، دده وراره جان جهان ، د هغه زوې او جلال خان چې د بهادر خان زوې و، ژوندي ونیول شول او د مظفر خان په امر هم هلته یې ووژل. د ټولو نه یې سرونه پرېکړل.

د شاه جهان د دور یو مصور تاریخ پادشاه نامه نومیږي . په دی کې د شاه جهان د فتوحاتو او د بیلا بیلو جنګونو په لاس کښل شوی انځورونه یو ځا شوي دي. په دی کې یو انځور د خان جهان د وژنې هم دې، او واي چې د شاه جهان د خوښې انځور و. په دی کې ښودل شوې، چې د خان جهان نه یې په ژوندو سرپرېکوي. خومغل تاریخ واي چې خان جهان او دده ملګري تر وروستیو شېبوجنګیدل او په اخر کې دی د مادهو سنګهه د توري په ګوزار راپرېوتو او نورو پوځیانو ټوټې کړو. دده سر یې په نېزه ټومبلی برهان پور کې د شاه جهان ماڼۍ ته یوړو. د خان جهان لودي اود دریا خان سرونه د برهان پورد کلا په دروازه ځو ورځې ځړېدل چې نور باغیان ترې عبرت واخلي. د مغل دربار شاعر،

طا لب کلیم املي د دواړو د سرونو په راتللو یوه رباعي وویېله چې

این مــــژده فتح از پې هم زیبا بود

این کېف دوبالا چه نشاط افزا بود
از رفتن دریا سر پیرا هم رفت
ګویا سر او حباب این دریا بود

ژباړه.

ددی زېري نه دا ورپسې زېرې ډېر ښکلی و، دغه دوچنده خوند زمونږ خوښې زیاته کړه . د دریا نه وروسته د پیرا (پیر محمد) سر هم ولاړو. داسې ښکاري چې د پیرا سر ددغه دریا یو بوړبوړکۍ و.

د خان جهان په مقابله کې د مظفر خان په لښکر کې افغانان اوراجپوت شامل و . بهادر خان روهیله، خان جهان کاکړ، رشید خان انصاري(الله داد) ، احداد ، حبیب خان سور، مبارک خان نیازي، عثمان روهیله (د بهادر خان روهیله تره). د دلاور خان زامن، جلال خان او جمال خان .

د خان جهان د جنګیالو نه دېرش تنه په تېښته کې کامیابه شول او ځینې سرداران یې یو واری بیا د مغل باچا دربار ته حاضر شول. هغه کس چې د باچا نه یې د ټولو لپاره معافي وغوښتله بهادر خان روهیله و او هم ده د نورو پښتنو د پاڅون په ختمولو کې فعاله رول ولوبو. ده ته په راجوړي کې د ښه جنګ کولو لپاره شاه جهان جاګیر ورکړو چې شل کاله ورسره و. د خان جهان د مړینې نه څو میاشتې وروسته د شاه جهان نازولې ملیکه ممتاز الزماني (ارجمند بانو) دبرهان پور په کلا کې د دیارلسم ماشوم د زېږون پر وخت مړه شوه. باچا د هغی په غم کې دحکومت د کارونو نه لاس واخستو. د هغې مړې یې د تاپتي سیند پر غاړه د یوې ماڼۍ په باغ کې امانت خښ کړو او شپږ میاشتې وروسته په اګره کې یې دمرمروجوړګومبد لاندې خاورو ته وسپارلو. په راتلونکو شلو کالو کې دلته نوری ګومبدې ، جومات او سرایونه جوړ شول چې اوس یې خلک د تاج محل په نوم پېژني.

دکن ترهغه د شاه جهان لاس ته نه و ورغلی او ددی د نیولو لپاره ورته جنګیالي پکار و. بل خوا په کالپي کې اوس راجپوت ده ته خطر جوړ شول. ددی لپاره پښتنو ته اړتیا وه نو ډېریې بیرته په مغل پوځ کې ورګډ شول. بهادر خان روهیله یې کالپي ته ورواستوو چې راجپوت پری ووهي.

د دریا خان زوې بهادر خان د پوټ نه څلور میله لوېدیځ کې د بهادر ګړهه په نوم یو کلي اباد کړو . پوټ کې اوس لږ پښتانه پاته دي. پخپله دا کلی کنډوالی لري خود ګنګا سیند سېلابونو ددی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ برجونه او کلا ګانۍ وراني کړی دی.

د خان جهان قتل په شاهجهان نامه کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهادر

د باره بستي پښتانه د بهادر خان او د دلېر خان په نومونو وياړي چې د دريا خان زامن و. دا دواړه ورونه د مغلو په پوځ کې ، د کابل نه تر بنګال په بيلا بيلو جنګونو کې شامل و. په ١٠٥٤ ه (١٦٤٥ م) کې بهادر خان د ډېلي نه پينځه لکه روپۍ قنوج ته وروواستول خو دکانټ د ځنګل سره نږدې راجپوت قبايلو په دی کاروان حمله وکړه او پيسې يې لوټ کړی. بهادر خان د بدل اخستو لپاره دخپل ورور جلال خان په ملتيا، د وو زرو پوځيانو سره برېلي ته روان شو او د چنور په مېدان کې د قبايلو سره مخ شول. په يو سخت جنګ کې د مغلو يولس سوه او د راجپوت هندوانو ديارلس جنګيالي ووژل شول. شاه جهان غوښتل چې دی قبايلو ته سخته سزا ورکړي او هم دا وه چې په دی سيمه کې ددوي ټول کلي يې ترې ضبط کړل. هغه بهادر خان ته دا دنده په غاړه کړه چې په کانټ کې دباچا په نوم يو ښار جوړ کړي. دا سيمه د برېلي او د لکهنو تر منځ ده او بهادر خان پرې د شاه جهان پور ښار بنياد کېښودو. د راجپوت هندوانو نه نيول شوي څوارلس کلي بهادر خان او دده اولادونو ته په جاګيرکې ورکړی شوې، چې خپل کورونه پرې اباد کړي. د دلېر خان خپل نوم جلال خان و او دا لقب ورته شاه جهان د يو شاهي منصب سره ورکړی وچې نهه سوه پلي او پينځه سوه سپاره پکې شامل و.

بهادر خان د يوی کلا په جوړولو هم لاس پوری کړو خو هغه وخت د بلخ والي له مغلو د خپلواکۍ اعلان وکړو او بهادر خان ته امر وشو چې بلخ ته ولاړ شي. هغه د کلا جوړولوکارخپل ورور دلېر خان ته پرېښودو او په ١٠٥٥ ه (١٦٤٦م) کې د افغانستان لوري ته ولاړو.

د بلخ او د بدخشان والي نذر محمد ازبک و او کله چې مغل کورنۍ پخپلو کې په جنګ اخته و ، ده تر کابله پښې وغزولې. د شاه جهان د باچا کيدو وروسته ده تر باميان او غزني سيمې ونيولې او مغل صوبه دار هغه سره په جنګ کې د ځاني تاوان نه وروسته هند ته وتښتيدو. شاه جهان يو لوی لښکر د خپل زوی مراد بخش په مشري پېښور ته روان کړوچې د جنګي ډلوکوماندان يې

بهادر خان و. ده سره دده تره نېکنام هم مل وچې د دريا خان له مړينې وروسته په بازيد خېلو کې اوسيدو.

نذر محمدهم پخپلې کورنۍ کې د مخالفت سره مخ و او دده يو زوی د مغلو سره لاس يوکړی و. هم دا وه چې مغل پوځ د کابل له نيولو وروسته د پنجشېر د لارې بلخ ته روان شو. د ژمي په واوروکې وړاندی تګ د هندی پوځ لپاره ګران کاروأو ددوي زيات وخت به د واورينو لارو په پاکولو تېريدو. نذر محمد دوي سره د جګړې پر ځای روغه وکړه اوشاه جهان ته خبر ورواستول شو. خوپه سيمه کې ازبک سردارانونذر محمد د ملاتړ ژمنه وکړه چې لس زره جنګيالي به ورسره شي. هم دا وه چې نذر محمد په پټه د بلخ نه ووتلو او په شبرغان کې يې مورچې نيولې. خو مغلو د دده ډلې دهری خوا نه راګېری کړی او د وړو وړو جنګونو نه وروسته نذر محمد، د ترکمانستان مرو ښار ته او زامن يې بخارا ته ووتل .

په دی بري، بهادر خان ته لس زريز منصب ورکړې شواو د خلعت نه علاوه شهزاده مراد بخش ورته دوه لکه روپۍ د بلخ د خزانې نه په انعام کې ورکړې. د بهادر خان ورورعنايت خان او تره نېکنام خان ته هم منصب او خلعتونه ورکړی شول. اوس مغل شهزاده مراد پلار ته پيغام ورواستوو چې دی نورد بلخ انتظام بهادر خان او نورو ته پرېږدي او پخپله اګری ته ورځي ځکه دی اوس ډېرستړی و. دا دهغه وخت د مغل شهزادګانو د حالت يوه بيلګه وه چې د اګرې او ډېلي د ارام او د عېش ژوندسره اوس عادت شوي و.

باچا ددی پيغام په اخستو په قهر شو. هغه پوهيدو چې نذر محمد به خپله سيمه نه پرېږدي او بېرته به راځي. زوی ته يې د نصيحت ليک او يو مشاور ورواستوو چې هغه دی په بلخ کې پاته وي. خو شهزاده مراد دا خبره وونه منله، بلخ يې بهادر خان ته وسپارلو او پخپله کابل ته وروخوځيدو، پلار ته يې وويل چې دی به شمالي سيمې له کابل اداره کوي. شاه جهان په دی خبر پخپله کابل ته ولاړو او څه موده يې ددی سيمې انتظام پخپل لاس کې واخستو. هغه په کابل کې د بابر باچا د قبر سره جوخت د يو جومات جوړولو امر وکړو او بېرته لاهور ته روان شو. باچا د بهادر خان په صلاحيت باور لرلو چې د ازبکانوسره لاس او ګرېوان و. دوي د آمو نه پوری غاړی نه په مغلوچريکي حملې کولې. نذر محمد د مرو نه اصفهان ته ورغلو اود ايران باچا نه يې د مغلو پر ضد مرسته وغوښته. هغه ورته انکار وکړو نو دی بېرته مېمنې ته راورسيدو. بهادر خان اوس د نوي جنګ لپاره تياري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چې د دريو ځايونو نه د حملې سره مخ و. د نذر محمد زامنو، سبحان قلي او عبد العزيز د دوو بېلوځايونو نه په بلخ د يوى لوې حملې لپاره هوډ کړى و. بهادر خان د وسلى زېرمتون په خان اباد کې ساتلې و، ځکه په کندوز کې به زياتى حملې کيدې. خو د مغلو په پوځ کې شامل ځينو ازبک سردارانودکليف د لارې راتلونکوازبکانوسره لاسونه يوکړل او په شبرغان کې يې مغل ځواک ته لوې تاوان واړولو. نذر محمد په مېمنه کې ورته لښکر راټول کړى و . شاه جهان له دى خبر شو نو د مقابلى لپاره خپل بل زوې اورنگ زيب يې کابل ته ورولېږلو. دى لښکر سره توپونه او هاتيان (پيلان) هم و او کله چې بلخ ته ورسيدل نو جنگي پلان يې جوړ کړو. په راتلونکو وو ورځو کې د علي اباد او فېض اباد سره نږدې دواړو حريفانوپه يو بل حملې پېل کړې او ازبکانو د چريکي جنگ د لارې خپل زور وښودلوخوددوي مرگ ژوبله ډېره وه. دشاه جهان په بادشاه نامه کې ليکلي دي چې پينځه شپږ زره ازبکان او د مغلود پوځ پينځه شپږ سوه کسان په دى جنگ کې ووژل شول. دا شمېرې که هر څومره مبالغې ته نږدې وې خو د جنگ پايله د نذر محمد ماتې وه. هغه له دى ماتى وروسته اورنگ زېب ته يو ليک ورواستووچې پکې د شاه جهان نه يې بخښنه غوښتې وه. شاه جهان د بلخ په جنگ څلورکروړه (څلويښت ميلينه) روپۍ لگولې وې چې پخوا يو جنگ کې هم ورته دومره مالي تاوان نه و شوې. بيا هم هغه د نذر محمد بخښنه وومنله او دى يې بلخ ته راوبللو. خونذر محمد ډاډمن نه و چې مغل به يې دومره په اسانه پرېږدي. فکر يې وکړو چې دا يوسازش و. خواست يې وکړو چې د مېمنې کلا دى لومړې ده ته خوشې کړې شي چې دى خپل خپلوان پکې مېشت کړي. اورنگ زيب ورته وويل چې بلخ ته راشه، چې دا ټوله سيمه ستا په لاس درشي. نذر محمد بيا هم ويريدو. خپل يواستاځې يې د مېمنې کلا ته ورواستوو چې هغه وخت د بهادر خان لښکر پکې مېشت و. د نذر محمد استاځي ورته د هغه عذر او د اورنگ زېب ژمنه وروړاندې کړل او دا چې کلا دى هغه ته پرېږدي. بهادر خان فکر وکړو چې روغه شوې ده او دا سيمه به هسې هم ازبکانو ته ورکول کيږي نو کلا يې ورته خوشې کړه. خو دا د نذر محمد چل او د بهادر خان ساده توب و چې په هغه يې باور وکړو. د ژمنې سره سم نذر محمد اورنگ زيب ته حاضر نه شو او د ناروغي بانه يې وکړه. اوس هوا سړه شوې وه او اورنگزيب غوښتل چې د واورى له وريدو وړاندې د بلخ نه کوچ وکړي. هغه د خپل لښکر ځينې برخې د غوربند د لارې روانى کړې خو ازبکانو

وربانـدى چريکي حملې پېل کړې. بهادرخان د داسى څلورو حملو په تمبولو کې بريالې شو. د غوربند سره نږدې هزاره پرى ورمات شول او مغل پوځ ته يې تاوان واړو. اورنگ زيب په تادۍ له دى سيمې ووتلو او کابل کې يې دمه وکړه، خو بهادر خان د پاته لښکر سره په هزاره سيمه کې د واورو په طوفان کې راگېر شو. دوي د خزانې شل لکه روپۍ هم له ځانه سره ووړلې. ددوي څاروي او اسونه په طوفان کې مړه شول او ځاي خلکو هم وربانـدې ناتار گډکړو. بهادر خان د سيمې خلکو نه د اسونو د پلورلو هڅه وکړه خو هيچا ورته څاروې نه ورکول. نږدې وه چې ددوي خزانه هم لوټ شوې واې، خو بهادر خان د روپوکسوړي د پوځي ډلو مشرانو ته وويشل چې په ځانونوپورې يې وتړي. دوي په پښو مزل وکړ او ډېر په تکليف يې کابل ته ځان ورسوو. اورنگ زېب د هغه د راتلو انتظار هم ونکړو او پېښور ته يې پښې سپکې کړې وې. هلته په ډېلې کې د بلخ ددى ناکامه جنگ پړه ځينو درباريانو په بهادر خان واړوله.

بلخ ته د تلو نه وړاندې، بهادر خان له شاه جهان امراخيستې و چې په نوي ښار شاهجهان پور کې به د پښتونخوا خلک اوسيږي. کله چې دې هم د کابل نه پېښورته ورسيدو نو له دى ځايه نهه زره خلک کډې کولو ته تيار شول. بهادر خان غوښتل چې دى پخپله ددى قافلې مشري وکړي او تر پنجاب ورسره روان و. په لاره کې چا ورته د اگرې د دربار خبر راوړوچې باچا ترې ناراضه دى او په اړه يې شک من دې چې په بلخ کې يې سستي وکړه او جنگ يې ورته ونه گټلو. د سزا په توگه شاه جهان په قنوج او کالپي کې د بهادر خان د جاگير او پرگنو د ضبط امر هم کړې و. دده لپاره دا د اندېښنې وړ خبر و. د پښتنو د بدرگه کولوکاريې خپل تره نېکنام ته وسپارلو او د خپل سپيناوي لپاره په تادۍ اگرې ته روان شو.

هلته ده شاه جهان ته د جنگ حالات، د شواهدو سره بيان کړل خو هغه يې قانع نکړې شو. اورنگ زېب اوس هغه لوبه د پلار سره پېل کړې وه چې يو وخت شاه جهان د جهانگير سره کوله. د ورونو او د هغوي پله ويانوپر ضد سازشونه اود پلار غوږونو ته غلط خبرونه رسول. بهادر خان د مېمنې د کلا په اړه د خپلې فېصلې دلايل او حالات باچا ته واورول. بيا د خپل ښه نيت او د تېرو خدمتونو د يادونې لپاره درېم گړو او مشراو ته زارۍ وکړې او شپږو مياشتو کې دى جوگه شو چې شاه جهان قانع کړى. باچا ورته په قنوج او کالپي کې دده ضبط شوي جاگير بېرته بحال کړو او د خلعت په ورکولو يې له دربار رخصت کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرټ نه دوه دېرش میله ختئځ په بهادرگړهه کې پخوا راجپوت اوسیدل او ددی نوم گډهه تانتوا و. کله چې شاه جهان پر تخت کښېناستو نو بهادر خان ته یې دا سیمه د جاگیر په توگه ورکړی وه. دا یو شاړ او بې اباده ځای و چې بهادر خان پکې د کلا په جوړولو لاس پورې کړې واو ددی د پورا کولو کار یې دلېر خان ته سپارلې و. دا ځای یې بهادر گړه نومولې و. د بلخ نه په راگرځېدوده څو ورځې پخپلی نوي کلا کې تېرې کړې او بیا یې دا خپل ورور عنایت خان ته وسپارله. په بهادرگړهه کې اوسیدونکي پښتانه ،د عنایت خان د اولادونو نه دي چې هم دلته یې مقبره جوړه ده. عنایت خان پخپله هم د شپږو سوو عسکرو منصب دار او په بلخ کې یې په مېړانه ورته باچا منصب لوړ کړې و. عنایت خان د اورنگزیب په لښکرو کې ورسره مله و. دده سرکاري لقب دیوان عنایت خان و او ښاي ولوستې او هوښیار وځکه د دیوان عهده د وزیر سره برابر وي. دده د څلورو مېرمنو نه نهه اولادونه و او دده له مړینې ورووسته دده مشر زوې عالم خان د پلار میراث په ټولو مېندو برابر وویشلو. خو د هغه وروستی مېرمنه مړه وه او دهغې دریو زامنو ته یې پینځه بسوې زمکه د گوزارې لپاره ورکړه. په دی ناانصافي هغوي اعتراض وکړو او یو ورور یې په مرموزو حالاتو کې مړ شو. پاتو دوو ورونو د خپلې برخې زمکه خرڅه کړه او په پوټ کې مېشت شول. بهادر خان اودده ورونو د خپلو اولادونو ودونه پخپلو کې کړي واو دا دود تر ډېره نورو کورنیو هم پاللو.

د شاهجهان پور ښار باون محله (دوه پنځوس محلتونه) په اتر پردېش ایالت کې نوم لري. دا محلې، د پښتنو د بېلا بېلو ټبرونو پر نوم اباد دي او ځینې نومونه یې اوس هم پاته دي. بهادر خان خپله کورنۍ نوی اباد شوي ښار شاه جهان پور ته یوړه او هلته یې د بهادر گنج په نوم یو محلت اباد کړو. دلته د ودانیو سلسله په ١٠٥۴ ه کې پېل شوه او د ١٠٥٧ تر وروستیو پکې د پخو خښتو یو جومات او ورسره یو کوهې د اوبو لپاره جوړ شول. په جومات کې شیشه کارول شوې وه نوځکه عامو خلکوورته د کانچ (شیشې) مسجد نوم ورکړو. په دی یوه څلوریزه په فارسي ژبه لیکل شوې ده چې د جومات د جوړېدو نېټه (١٠٥٧ ه) پکې څرگندېږي.

شد مرتب بدور شاهجهان......دروطن دلکشا بهادر خان
مسجدوچاه ساخت خواجه بلند....سال تاریخ نغز شد بجهان

بهادر خان پخپل جاگیر قنوج او کالپي کې سرایونه، باغونه، او

ښایسته ودانۍ جوړې کړې. په قنوج کې د د شیخ کبیر بالا مزار یې پوخ او د زیارت کوونکو لپاره یې دالان جوړکړو. ددی په گومبده په یوه کتیبه دده نوم او ورسره لیکلې شعر تر اوسه لیدل کیږي. په اله اباد، لاهور، او زاړه ډېلي کې د بهادر پور نومې محلتونه ده اباد کړي و. بهادر خان د فارسي شعر هم ویېلو او د یو غزل مقطع یې داسی ده.

اې بهادردر جهان هر باغ داردمېوی.
مېوه باغ بهادر خنجروپیکان بود

(اې بهادر، په نړۍ کې ټول باغونه مېوې لري خو د بهادر د باغ مېوه خنجر او غشي لیندۍ و)

بهادر خان د یو څه مودې لپاره د بندېل کهنډ صوبه دار شو نو د سیمې انتظام ډېر په ښه توگه کاوو او هلته یې د ځای خلکو غوښتنې په پام کې ونیولې. شاه جهان په دی راضي و ولې نه یې غوښتل چې هغه د خان جهان په شان اغېزه پیدا کړې. په شاه جهان پور کې د پښتنو ابادول په دربار کې د سازشونو نوي لړۍ پېل کړه. ځینو امیرانو د باچا پام دی ته راواړوو چې د روهېل کهنډ په شان پښتانه چې یو ځای شول نو خپل حکومت به جوړ کړي. د ایران باچا په ١٠٥٨ ه کې کندهار د مغلو نه بیا ونیولو نو شاه جهان خپل زوې اورنگزېب د یو لوې لښکر سره ورواستاو. بهادر خان هغه وخت په ملتان کې صوبه دار و او دې یې هلته هم ددی لپاره ساتلې و چې د کندهار د نیولو پر وخت د اورنگزېب ملاتړ وکړي. بهادر خان د خپلو ځواکونو سره کندهار ته ولاړواو د کلاد نیولو لپاره یې د مورچو په کنستلولاس پورې کړ. د رجب په نولسمه نېټه په ١٠٥٩ ه (١۶٥٠ م) ناڅاپه دې د زړه له بندیدو مړ شو. دده ملگرو یې مړې شاهجهان پورته یوړو او هم هلته په بهادر گنج کې یې خښ کړو چې مقبره یې اوس هم شته. بهادر خان د څلور څلوېښتو کالو و او پخپل منصب ورته د کال پینځویشت لکه روپۍ معاش ورکړې کیدو.

اورنگ زیب له خوا تر ډېرو هڅو هم د کندهار دمغلو لاس ته ورنغلو او اخر شاهجهان چې هغه وخت په کابل کې و، د محاصرې د ختمولو امر وکړو. کله چې دې بېرته ډېلي ته ولاړو نو د بهادر خان زامن او خپلوان یې دربار ته راوبلل. د بهادر خان ټولې زمکې او جاگیرونه یې د هغه وارثانو ته ورکړل اوهاتیان (پیلان)یې ترې واخیستل چې شمېره یې د سلو نه زیاته وه. دده مشر زوې دلاور خان هغه وخت د پینځلسو کالو و. ده ته یې د یو زر عسکرو او پینځه سوه سپارو منصب او نورو ته یویشت اسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پنځوس زره روپۍ نغدې د تسليت په توګه ورکړي. دده لس زامن وچې تر ټولو کشر عزيز خان نوميدو. دده مشرې زوې دلاور خان په کابل کې د پينځويشتو کالو په عمر کې مړ شو. نور زامن يې د اورنګزېب په پوځ کې شامل و او عزيز خان د نوي کالو په عمر کې مړ شوې و. عزيز خان ته د مغلو واکمنو له خوا، بهادر روهيله او چغتاي، خطاب ورکړې شوي و. دده له اولادونو ځينې اوس هم په شاهجهان پور کې ژوند کوي.

دلېرخان

د ميلادي کال ۱۶۵۷ د سپرلي هوا توده شوې وه چې شاه جهان د تشي په ناروغۍ اخته شو. دده مشر زوې، داراشکوه يو عالم او دين دارکس خو په دربار کې يې ايراني شيعه ګانو تر اغېز لاندې و. بل زوې، شجاع الملک د بنګال حاکم ، درېم اورنګزېب د دکن اوتر ټولو کشر مراد بخش د ګجرات سيمه په لاس کې لرله. هم هاغسې چې توقع يې کيده. د باچا په ځلورو زامنو کې واک ته د رسيدوسيالي پېل شوه. شجاع او مراد، دواړو په خپلوصوبوکې ځانونه د هند واکمن اعلان کړ. اورنګ زېب په دکن کې په ښکاره د واک اعلان نه وکړې خو په پټه يې د مشر ورور دارا شکوه پر ضد فعاليت پيل کړو.

څه موده وروسته، شاه جهان بېرته روغ شو نو د دارا شکوه په مشوره، خپلو دوو زامنو ته د سزا ورکولو لپاره يې لښکر جوړکړو. دلېر خان او نور سرداران چې دکن ته يې وراستولي و، بېرته اګرې ته راوبلل او د داراشکوه زوې، سلېمان شکوه په مشرۍ دا لښکر بنارس ته ورسيدو. هلته دوړاندې نه شجاع د ګنګا پر غاړه ورته خېمې لګولي وی. د سلېمان شکوه مشاور، راجه جې سنګه خبر و چې شجاع د عېش او ارام خوښوونکې ونو د يو ناڅاپي حملې مشوره يې ورکړه. د حملې پر وخت شجاع پخپلې کېډۍ کې ويده واو تر څو چې د جنګ لپاره يې ځان جوړو، دده پوځ ماته خوړلې وه. هغه وارخطا په يوې کشتۍ کې کښېناستو او پټنې ته وتښتيدو. دده پوځ او توپ خانه د مال خزانې سره سلېمان شکوه لاس ته ورغلل. ددی بريالي توب لپاره د دلېر خان منصب درې زره پلي او درې زره سپارو ته ورزيات شو.

د دلېر خان خپل نوم جلال خان واو د پلار(دريا خان) د مړينې پر وخت دې د يولسو يا دولسو کالو و. ده د خپل ورور بهادر خان تر سيوري لاندې جنګي مهارت او زدکړې تر سره کړې. په ۱۶۳۷ م کې دی خپل ورور بهادرخان له خواد شاه اباد، برېلي ، رام پور اوپه انوله کې د راجپوت او د پښتنو سره د جنګونو لپاره ورواستول شو او شاه جهان ورته نهو سوو پلو او د پينځو سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپرو لومړي منصب ورکړی و. کله چې بهادر خان په بلخ کې بوخت و،نو د شاه جهان پور د ابادولوکار جلال خان پخپله غاړه اخستې و. د بلخ د پېښي نه وروسته کله چې باچا په قنوج او کالپي کې د بهادر خان جاګير ضبط کړونو د جلال خان منصب لوړاو د دلېر خان د خطاب سره يې ددی زمکو فوجدار وټاکلو.

شاه جهان د دکن د نورو ښارونو د نيولولپاره اورنګزېب د هغه سيمي فوجدار وټاکلو نودکومکي پوځ په سر کې دلېر خان و. د شجاع د ناکام بغاوت نه وروسته، اورنګزېب خپل زوې معظم په دکن کې پرېښودو او په ګجرات کې د شهزاده مراد سره يو ځاې اګرې ته نږدې شول. ددوي د مقابلې لپاره داراشکوه پخپله متې راونغښتې، خو هغه په پوځي ډګر کې کمزورې و. د ښار نه څو ميله بهر په سخت جنګ کې داراشکوه ماته وخوړه او د ډېلي په لوري وتښتيدو. په دی جنګ کې ددلېر خان کشر ورور يوسف خان هم ووژل شو.

اورنګ زيب د اګرې ښار ونيولو، شاهجهان، خپله مشره خور جهان ارا او د کورنۍ نور غړي په کلاکې بندي کړل او پخپله د مشر ورور سره جنګ لپاره ډېلي ته ولاړو. د داراشکوه زوې سلېمان شکوه هغه وخت د پټني نه اګرې په لوري روان و چې په لاره کې يې د پلار د ماتې خبر تر لاسه کړو. ده د راجه جې سنګه نه پوښتنه وکړه چې اوس څه وکړي. هغه ورته وويل چې پلار ته ورشه خو پخپله ورسره د تلو نه يې ډده وکړه اوڅرګنده يې کړه چې دې به د واک په دی جنګ کې د اورنګزېب مله وي. سلېمان په دی ناهيلې شو او له دلېر خان يې وپوښتل چې څه وکړي. هغه ورته وويل چې ببرته اله اباد او له هغه ځايه د ګنګا د سيند نه پورې غاړه، دده د ورور اباد کړې ښار شاهجهان اباد ته ورشي. هلته هر څومره کسان چې غواړي په پوځ کې به ورسره شامل شي. خو دلېر خان وربانديې دا شرط هم کېښودو چې هر څه به دده په خوښه کوي. شهزاده دده شرط وومنلو او په بله ورځ اله اباد ته د ورتلو اراده وکړه.

کله چې راجه جې سنګه ددی نه خبر شو نو دلېر خان يې راوبللو. هغه دده نږدې ملګرې او په عمر کې ترې مشر و. ده ته يې د مغل کورنۍ د چلن او دده د فېصلې تاوانونه ورپه ګوته کړل چې اخر به دده د کورنۍ په تباهۍ پاې ته رسيدل. دلېر خان يې اړکړو چې د کمزورې شهزاده پرځاې تکړه اورنګ زېب ته پت من ووسي. په بله ورځ سهار سلېمان شکوه ورته د اله اباد ته د تلو وويل نو دلېر خان ترې معذرت وکړواو د خپلوقواو سره هم هلته

پاته شو.

بيا د جې سنګه نه هم درې څلور ورځې وړاندې دلېر خان د متهرا سره نږدې د اورنګ زېب کېمپ ته ځان ورسوو او سرېې ورته ټيټ کړو. اورنګزېب د سوغاتونوپه بدرګه دده منصب ورلوړکړو چې "پنج هزاري" شو. هغه ته يې لومړې دنده دا وسپارله چې شهزاده مراد (چې هغه وخت د اورنګزېب مله) و، ونيسي او د سليم ګړه کلا کې دې بندي کړي. دلېر خان هم دغسې وکړل او په انعام کې اورنګ زېب د لکهنو فوجدار وټاکلو. دده زوې جمال خان يې نايب صوبه داراو ورته يو زريز منصب ورکړو.

داراشکوه د ډېلي نه لاهور ته ورغلې او هلته د يو پوځ په راټولولوبوخت شو. دده زوې سلېمان شکوه د سهارن پور نه لاهور ته د تلو لپاره لارې لټولې او اورنګزېب دده د مخ نيوي لپاره پخپله پنجاب ته روان شو. ده ته نجوميانو ويېلي و چې د ۱۰۶۸ هجري، د ذيقعد د يوې جمعې ورځ پر شاهي تخت د کښېناستو لپاره مبارکه ورځ وه. خو اورنګ زېب سره وخت نه و. په ډېلي کې دده د پلار په نوم نوې ښار شاه جهان اباد او ددی کلا اوس جوړ و (داسيمه اوس پرانې ډېلي او لال کلا نوميږي) اورنګ زېب په دی کلا کې په شاهي تخت کښېناستو او د نوي حکومت اعلان يې وکړو خوميلمستيا او جشن يې وځنډول. د نورو سردارانو سره دلېر خان ته يې هم په دی موقع منصب اوامتيازات ورکړل. ده خپل يو لښکر دسلېمان شکوه د مخ نيوي لپاره سهارن پور کې د جمنا سيند غاړې ته ورواستول. خو سلېمان د اورنګ زېب له وېرې، د کشمير غرونو ته ووتلو اوپه سرې نګر کې تم شو. اخوا دارا شکوه د لاهور نه دجنګ لپاره روان شوی و خوپه مقابل کې د لوې لښکر حال په اوريدو خپل بل زوې سپهرشکوه يې ځان سره کړو او ملتان ته ولاړو. ده سره اوس د کور مېرمنې او نور غړي هم مله و او لکه د کډوالوخپل ژوند د ژغورلو په غم کې و. اورنګ زيب لاهور ته ورسيدو او هلته يې هم د خپل واک اعلان وکړو. له دی ځايه هغه دارا شکوه پسې ملتان په لوري روان شو خو خبر شو چې هغه سکهر ته تللې و.

په دی وخت کې د اورنګ زېب بل ورور شجاع د بنګال نه بيا سر راپورته کړونو اورنګ زېب د ملتان نه په تادۍ لاهور او ورپسې ډېلي ته ولاړو. داراشکوه پسې يې د خپلو تکړه سردارانو په مشري يوه لښکر روان کړو چې دلېر خان هم پکې و. دوي په سکهر کې خبر شول چې داراشکوه د خپل کورغړي هم هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښي او پخپله د معمولي خزانې سره ټهټه ته وتلې و. له هغه ځايه ده گجرات ته مخه کړه او دلېر خان په دی وخت کې د اورنگزېب پيغام تر لاسه کړو چې نور ورپسې ورانديږ مه ځئ.

شجاع او د اورنگ زېب تر منځ په اله اباد کې سخت جنگ ووشو اوشجاع يوځل بيا له مېدانه وتښتيدو. د دلېر خان لښکر په روپ بانس کې د باچا سره مخامخ شواو تر اجمېر ورسره ولاړل. تر هغې داراشکوه د راجپوتانه د هندوانو په مرسته او د گجرات د صوبه دار شاهنواز خان په ملتيا دويشت زروکسانوجنگي لښکر تيار کړې او په اجمېر کې يې خېمې ټک وهلې وې. دده سره د راجپوت جنگيالو نه علاوه لوې شمېر ايراني سرداران مله و. هغه خپله توپ خانه د اجمير په غونډۍ لگولې وه چې ښکته د اورنگ زېب په لښکر يې گولې ورولې. د اورنگزيب په لښکر کې يوسل او ځليرويشتو سردارانو کې د يو نه علاوه نور ټول پښتانه و. درې ورځې سخت جنگ روان واو د دلېر خان سره، د بهادر خان زامن همت خان، رنمست خان اودده نور ورېرونه مله و. باچا د فشار سره مخ و، خپل ټول سرداران يې راوبلل اوددوي غېرت يې را ننگوو.

په بله ورځ تود جنگ ونښتو او د دواړو غاړو مېړنې ووژل شول . دلېر خان په لاس د يوغشي ټپ وخوړو،خو اخر جنگ يې وگټلو. دارا شکوه د شپې په تياروکې د خپل زوې سپهر شکوه سره گجرات ته وتښتيدو. اورنگ زېب د باره بستي د پښتنو منصبونه لوړ کړل او دلېر خان ته يې پخپله پنځوس زره روپۍ انعام ورکړې. ددی برې نه وروسته اورنگ زېب دډېلي په کلا کې د خپل باچا کيدو جشن جوړ کړو او په دواړو لاسونو يې سره، سپين او ملغلري خلکو ته وويشل. د مغل سلطنت پلاز د اگرې نه ډېلي ته کډه وکړه او شاه جهان د خپلې لور سره د کلا د يوې کړکۍ نه د تاج محل په ليدو د ژوند پاته کلونه تېرکړل.

اوس نوي باچا ته لومړې مخالفت په کور کې ودريدو. د اورنگ زېب زوې سلطان محمد چې د اله اباد نه پلار د شجاع سره جنگ له لېږلې و، خپل تره ته واوړيدو او هغه ورله خپله لور په نکاح کړه. شاهي لښکر دشهزاده د اتاليق تر څارنې بې سالاره پاته و. اورنگ زېب دلېر خان راوبللو چې ددی پوځ کومانده پخپله غاړه واخلي. د برساتونو په موسم کې د دواړو غاړو پوځونو کله په يو ځاې او کله بل کې د کشتيو پلونه جوړول او اکمالات يې يوې او بلې خوا وړل. د شجاع د مرستې لپاره د ده مشر زوې زېن الدين د تازه کومک سره مله شو. د وړو وړو جگړو لړۍ روانه

وه چې يوه ورځ شهزاده سلطان محمد د خپلې مېرمنې سره د خسر (تره) له کېمپ د شپې راوتلو او په کشتۍ کې بېرته د خپل پوځ کېمپ ته راغلو. شجاع هغه وخت خپل کشر زوې بلند اختر ورپسې ولېږلو. د سيندونو اوبه ختلې وې او د غشو او توپو نه زيات جنگيالي په اوبو کې لاهو کيدل. هم دغسې يوې جگړې پر وخت د دلېر خان زوې فتح خان د يو زرو کسانو سره د سيندپه اوبو کې لاهو شو. د باغي شهزاده حال هم بد و او سر تندې يې نه لگيدو. اخر په بده ورځ له ټانډه وتلو او جهانگير نگر ته يې مخه کړه. خو د اورنگزېب لښکر ورپسې و، تر څو دی د بنگال له خاورې ووتلو اوپه سمندر کې يو ټاپو ته ولاړو. له دی وروسته دا شهزاده د خپلې کورنۍ سره ترې تم شو.

داسې ښاي چې اورنگزېب چې کله شهزاده و نو د پښتنو سره يې زړه سوي لرله. په يو ليک کې دې د شاه جهان په هغه فېصله حېرانتيا ښرگندوي چې دده له خوا د يو پښتون افسر د منصب لوړلو مخالفت و. هم دا وه چې پخپل پوځ کې يې لوې شمېر پښتانه واخستل. دلېر خان د سپه سالار معظم خان سره د اورنگزېب لپاره زمکې نيولې او د هغه په امر بهار نه وروسته اسام لوري ته يې ورواستول. د اسام په لښکر کې رشيد خان (الله داد) هم شامل و. د کوچ بهار په گڼو ځنگلونو کې يې د پوځ د ورتلو لپاره لارې جوړولې او د پيلانو په زور لوې او زړې ونې يې له بېخه ويستلې. دلته زمکه د بارانونو له کبله نرمه او هر ځاې ختې او ځنگلي بوټو ورته مخه نيوله. د اسام د راجه لرغونې کلا، د برهم پتر سيند پر غاړه يوې غونډۍ جوړه وه او هغې ته رسيدل يو ناممکن کار برېښېدو. په کلا کې پينځلس زره پوځ د توپخانې سره مېشت و او په سيند کې درې نيم سوه کشتۍ د دفاع لپاره ولاړې وې. د دی ځاې خلکو کله چريکي جنگ کوو اوکله د ځينو سيمو راجگانو ورسره د جنگ پرځاې روغه وکړه. د جمدهر نومې کلا ډېره پخه او چارچاپېره ترې د اوبو خندق جوړ و. دلېر خان په يو پيل سپور له دی خندق تېر شو او په پينځو غشو ټپي شو خو د کلا د دروازې په ماتولو کې بريالې شو او مغل پوځ چې زياته برخه يې پښتانه و، کلا ته ننوتو. د پوځ مشر خان خانان (معظم خان) په دی برې دومره خوشاله و چې دلېر خان ته يې غېږه ورکړه. ددی ځاې راجه خپل مال ، کورنۍ او د سلو پيلانو سره وتښتيدو او اسام په مغل واکدارۍ کې شامل شو. خو د بارانونو او د اوبو په زيات والي دلته په پوځ کې د اسهال او د ملاريا وبا گډه کړه. پخپله خان خانان هم ناروغه شواو څو ورځې پخپلې خېمې کې پروت و. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسام خپاره جنگیالو له دی گټه واخسته خودده پوځ ته د لوې زیان د اړولو جوگه نه و. د اسام راجه د صلح لپاره خبرې اترې پیل کړې او اخر د مغلو د شرایطو په منلو یې روغه وکړه چې یوه پکې مغلو ته ځلور زره جنگیالو لښکر ورکول و. ددوو راجه گانو یوه یوه لور د باچا په نکاح کې ، شل زره توله (دوه نیم زره کیلو) سره زر، یو لک او شل زره توله (دولس نیم زره کیلو) سپین ، سره یې ورواستوي. ددی نه علاوه، پینځلس پیلان سپه سالار، او پینځه یې دلېر خان ته وروسپارل. په یو کال کې دننه درې لکه توله (شپږ دېرش زره کیلو) سپین زراو نوي پیلان په شاهي خزانه کې داخل کړي. بیا هر کال پینځلس پیلان دې ورته استوي. ددی نه علاوه د راجه ځلور زامن به د شاهي پوځ سره د ضمانت په توگه په بنگال کې پاته وي. ددی هر څه ډېلي ته د اوړلو دنده د دلېر خان په غاړه شوه. خان خانان یو وارې بیا ناروغه شو او د بېرته تگ پر وخت په لاره کې مړ شو.

په دکن کې مرهټو اوس د سیوا جې تر مشرۍ لاندې د خپلواکۍ جنگ پیل کړې و او دده د ماتولو لپاره جې سنگه د څوارلسو زرو لښکر سره روان شوی و. دلېر خان ته هم ددی پوځ د ملتیا وویل شول او ده لا خپلې کورنۍ سره هم نه و لیدلي چې دکن ته روان شو. د دکن په پونه کې ده ته د لومړنیو دستو کومانده ورکړې شوه او دې د یوې خطرناکه درې نه دغشو او گولیو په باران کې د لښکر سره بره غره ته وختلو. د غره د پاڅه جوړ دوه کلا گان یې محاصره کړل او خپل دوه ورېرونه مظفر خان او غېرت خان (د بهادر خان زامن) یې د دواړو کلا گانو په منځ کې د ډلگیو په مشري ودرول. په کلاگانو د توپو ډزې کیدې او د یوې کلا برج راپرېوتو نو دلېر خان ورباندې وختلواو مغل بېرغ یې پرې ولگولو. د سیواجي جنگیالو په مېړانه جنگ وکړو خو اخر روغې ته اړ شول. هغه پخپله جې سنگه په خدمت کې بې وسلې حاضر شو او کلا خوشې کولو ته یوه ورځ وخت وغوښتو. راجه جې سنگه ، د مرهټو مشر دلېر خان ته بوتلو او د هغه په وړاندې د روغې شرایط ومنل شول. په یوه کلا کې هغه وخت وو زره کسان چې ښځې او ماشومان هم و، دوي بهر راوتل نو دلېر خان سیواجي د لاس نه نیولې، راجه جې سنگه ته راوستلو اود خپل لوري نه یې ورته سوغاتونه ورکړل. سیواجي د کلا کنجیانې د سپارلو پر وخت وویل ، " د داسې پوځیانو سره جنگ عبث دې چې اورنگ زېب پرې سرلوړې دي." ددی برې په انعام کې اورنگ دلېر خان د وو زرو عسکرومنصب دار کړو. ددی نه علاوه هم

ورته نور سوغاتونه چې یو پیل د سپینو زرو په ساز سمبال و ورکړل.

د مرهټو نه وروسته، اورنگزېب د بیجاپور(دکن) د واکمن علي عادل شاه ته پام وکړوچې په پټه یې د مرهټو ملاتړاو د مغلو سره د جنگ لپاره یې ورته پیسې ورکړې وې. خو په بیجاپور کې عادل شاه په کلا کې ځان بند کړې اوددی سیمې ټول د اوبو سرچینېو کې خاورې او زهر ژن بوټي اچولي و چې دښمن زیات وخت هلته پاته نشي. دلېر خان له ځان سره درانه توپونه نه و راوړي او په چټکۍ د نږدې سیند ته ولاړل او هلته یې قیام وکړو. د څو جنگونو نه وروسته د نورو سیمو د زمیندارانو نه د مالیې اود جنگ د نه کولو په بدل کې د تاوان او پیسو راټولو کار په کامیابې سره وکړل. د شاهي امر سره سم، دې به یو سیمې راجه ته پیغام وروواستوو او له هغه به یې سره زر، پیلان یا اسونه واخیستل او سرکاري اسناد به یې ورکړل . د دلېر خان دا تگ لاره د هغو پښتنو د رااړولو لپاره یو اغېز من گام و چې په دکن کې د مسلمان ریاستونو سره مله و. په دی وخت کې د بیجا پور نه لوې شمېر پښتانه سرداران د اورنگ زېب په ځواک کې د گډون لپاره واوختل او د دکن سیمې د واک توله نا انډول شوه. خو اورنگ زېب ته په دی وخت کې د پېښور یوسفزو پاڅون کړې و او هغه خپل زوې سلطان معظم د دکن نه لیرې او د افغان سیمو ته د تلو امر وکړو.

د دکن د جگړې سالار د گجرات ناظم خان جهان بهادر کوکلتاش ته وسپارلو. ده د دفاعي جنگ پلوي کوله او باچا ته یې وړاندیز وکړو چې د مرهټو د راتگ یا د حملو پر لارو دی پوځیان ودرول شي او هر وختې چې دوي حمله کوله، هم هغه ځاې به مات کړې شي. دلېر خان دا وړاندیز خوښ نه کړو ځکه هغه د مرهټو ځواک ماتول غوښتل او سپه سالار ته یې وویل چې په دفاعي جنگ به مرهټه نور هم پیاوړي شي. خو دده نظر ته چا درناوې ونکړو . ددی په پایله کې مرهټه هغو سیمو ته نه ورتلل، چې مغلوپکې کمین نیولې و، بلکه د غرونو او درو نه نویو لارو ته وتل او د مغلو د واک په سیمو کې به یې لوټ مار وکړو او وتښتیدل. ورپسې جنگونو کې مغلوډېر زیان وموندلو .

اورنگ زېب هغه وخت پخپله په حسن ابدال کې و او د دکن د جنگ لپاره یې فرمانونه لېږل. دلېر خان ته یې د سالهیر د کلا نیولو وویل چې مرهټو د مغل صوبه دار نه اخستې و. خو ددی کلا په محاصره کې د دلېر خان ډېر ملگري د ناروغۍ د لاسه مړه شول و اخر د باچا په امر محاصره پاې ته ورسیده. دی یې له دکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوبللو او د ملتان صوبه دار یې وټاکلو. خو څه موده وروسته خپل دویم زوی محمد اعظم یې ملتان ته او دلېر خان بېرته دکن ته ورواستول شول. ده څو میاشتې په دکن کې په چریکي جنګونو د مرهټو سره مقابله کوله او د فوجدار په حېث یې له باچا ،په ګولکنده د حملې امر واخیستو چې ددې والي قطب شاه د مرهټو مرسته کوله. په دی حمله کې دلېر خان په پیل سپور و چې د اور په یو غشي دده ګرېوان وسوځېدو او د بتکې په اوبو یې دا اور مړ کړو. دده محافظ چې شا ته ناست و ووژل شو. د بیجا پور واکمن پخپل مرګ مړ شو نو دده دوه اولادونه زوی او لور ، دلېر پخپلې سرپرستۍ کې واخستل او وروسته هغه شهزادګۍ د اورنګزېب زوی ته یې واستوله. په ګولکنده کې یې یو وزیر وټاکلو خو د باچا دا خبره خوښه نشوه او خپل زوی معظم یې یو واري بیا د دکن فوجدار وټاکلو.

د بیجا پور مسلمان واکمن، سیواجي ته خواست وکړو چې دده مرستې ته ورشي او د مغلو نه یې خلاص کړي. هغه د یو لوی لښکر سره روان و،خو په لاره خبر شو چې دده زوی سمبها جي ، چې پلار دده په حرکاتو ترې ناراضه و او د پناله په کلاکې بندي کړې و له هغه ځایه تښتېدلې او دلېر خان سره یې پناه وړې وه.

دلېر خان د سمبها درناوي وکړو، او د اعزاز په ورکولو یې یوه خېمه کې وساتلو. اورنګزېب ته یې پیغام ورواستوو چې که حکم وي نو زوی ته د مرستی په ورکولو د پلار سره یې وجنګوو ځکه دې د دننه حال نه خبر و او ډېر مرهټه به د سیوا جي نه زمونږ لوري ته راواړوي. باچا په دی وړاندیز خط راښکلو او هغه ته یې امر وکړو چې دسمبها په پښو کې بېړۍ واچوه او ما ته یې د بندي په توګه راولیږه. دلېر خان سمبها ته د ژوند ضمانت ورکړې او خپل لوز ماتول یې نه غوښتل. سمبها ته یې داسې حالات جوړ کړل چې دې له خېمې وتښتیدو او بېرته پلار ته ولاړو. دلېر د بیجاپور کلا محاصره کړې وه او مرهټو د همیر راو په مشري ددوي د محاصرې د ماتولو لپاره حملې پیل کړې. په دی سخت جنګ کې هغه د منګل سیر کلا په نیولو کې بریالې شو.

د اورنګ زېب د هندو ضد پالیسۍ ډېر راجپوت دده دښمن کړل او دوي په اودې پور کې پاڅون وکړو. باچا لومړې خپل زوی او ورپسې پخپله اودې پور ته ولاړو. محمد اعظم یې له بنګال او معظم یې له دکن راوبلل. دده وراره شهزاده اکبر د راجپوت هندوانو سره لاس یوکړو چې د تره په ضد پاڅون وکړي. خو اورنګزېب د لوی خطر نه راووتلو او اکبر ایران ته وتښتیدو. د راجپوت بغاوت

مشر د اودې پور رانا راج سنګه له باچا ښښنه وغوښته او د دلېر خان په سفارش رانا وبښل شو. سیواجي د برهان پور ښار د ورانولو وروسته په لاره کې مړ شو نو د اورنګ زېب پام د پښتنو قوت ته شو. د خپل یو زوی په بغاوت هغه ته خبرونه رسیدل چې اعظم هم دده په مخالفت کې لاس پښې وهلې.

دلېرخان یې له دکن راوبللو او هلته یې یو واري بیاخان خانان معظم بېګ کوکلتاش وټاکلوچې په پټه یې د مرهټو سره لاره وه. باچا د خپل زوی معظم سره برهان دکن کې اورنګ اباد ته ولاړو. دلېر خان هم هلته راورسیدونو باچا دخپل بل زوی اعظم پسې پیغام ورواستو چې د دلېر خان په ملتیا د بیجا پور نیولو لپاره اورنګ اباد ته راشي. د اعظم د راتلو انتظار کیدو چې د وړوکي اختر په دریمه ورځ ۱۰۹۴ هجري (۱۶۸۵ م) کې دلېر خان ناڅاپه پخپل خېمې کې په مرموزو حالاتو کې مړ شو.

دده د مړینې په اړه شکونه راودریدل. لومړې دا اوازه ګډه شوه چې اعظم له ده سره د شپې په خېمه کې لیدلي و او معظم ددی خبر پلار ته ورکړونو دلېر خان پخپله زهر وخوړل. بله دا چې باچاته به یې نیغه خبره کوله چې یو ډول خودسري یې څرګندوله نو ځکه یې وژلو. بل بیان داسې دې چې ده به یودرمل خوړل او یوه شپه دده وراره ورته د درملو پر ځاې زهر ورکړي و. یو تاریخ واي چې اورنګ زیب د دلېر خان نه په وېره و ځکه دده زوی معظم (چې وروسته د شاه عالم په نوم د هند باچا شو) د پلار پر ضد بغاوت لپاره له دلېرمرسته غوښتې وه خو هغه انکار کړې و او په دی خبره ددوي تر منځ اړیکې خړې شوې . دلېر چې څه وخت باچا ته دا خبره ولیکله نو هم هغه وخت ورته خپل زوی هم لیک ورواستاو چې دا افغان د بغاوت اور ته لمنه وهي. باچا په دی وخت کې تشویش کې شو. هر څه که و، دا یو حقیقت و چې د دلېر خان پخپل مرګ نه و مړ شوې. دده مړینه یوه معمه ده خو دده د شخصیېت کیسې تر اوسه ژوندي پاته دي.

دده مړې یې له اورنګ اباد د هردوي شاه اباد ضلع ته راوړل شو او دلته په هاغه مقبره کې یې ښخ کړو چې پخپل ژوند کې یې جوړه کړې وه. دده عمر څلور یا پینځه شپیته کاله واو په قبر یې دا شعر لیکلې دې.

جلال داشت زروز ازل چو صدق ضمیر
دلېر خان شده ز الطاف شاه عالمګیر

اورنګ زیب له خوا په شاه ابادکې د انګۍ کهېره سیمه ، دلېر خان ته د جاګیر په توګه ورکړې شوې وه چې ده پرې کورونه اباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. کله چې ده په شاه اباد کې د يو لوی جامع جومات په جوړولو لاس پورې کړو نو ددی نه په لږه فاصله، د هندوانو يو مندر هم جوړ کړو چې سنگهټ په نوم شهرت لري. دلته د اشنان لپاره يو پوخ تالاب دده مقبرې سره جوخت جوړ دې. ددی تالاب د ډکولو لپاره دلېر خان د دکن د نربده سيند نه چې د هندوانو لپاره سپېڅلي سيند دې، په ډېر مصرف اوبه راغوښتې وی. تالاب تر اوسه د نربده په نوم ياديږي او ددی پر غاړه هر کال يوه لويه مېله کيږي . د شاهي زمکو نه علاوه دلېر خان سره خپله زمکه هم وه چې وروسته د لکهنو نواب سعادت علي خان دده له اولادونو په زوره واخيسته.

د دلېر خان وو زامن و چې، کمال الدين، فتح معمور، چاند خان، دلدار ، الهه ديې خان، فتح خان، جمال خان، او درې لوڼه حسنه بي بي ، مستوره، او د درېمې نوم معلوم نه دې. دده له اولادونو ځينې تر اوسه په شاه اباد کې پاته دي.

داورنگ زېب حکومت په هند کې د غورځو پرزو دوره وه چې دهغه د مړينې نه وروسته هم روانه وه. د يوې اوبلې سيمې سرداران به د پېسو په اخستوکله يوې او کله بلې غاړې ته واوختل. د منصب خاوندانو باچا ته د رشوت په ورکولو د خطر ځايونو نه ځان بدل کړو.

په دکن کې جنگ وغزيدو او کله به مرهټود پېسوپه بدل کې روغه وکړه او کله مغلو. د هغه وخت يو سردار باچا ته وويل، ما ته د پينځو زرو لښکر راکړه چې دکن درته ونيسم. اورنگزېب ورته وويل، ددی لپاره زه بايد پخپله د پينځو زرو پټ من لښکر ولرم چې له تا ځان وژغورم. يو بل سردار ته چا په دکن کې وويل، چې دومره موده وشوه په دکن کې جنگ کوئ، ولې دا سېمې نه نيسئ، نو هغه ورته په ځواب کې وويل، که دا مو ونيولې نو بيا به مو اورنگزېب کندهار ته ورواستوي چې هغه ورته ونيسو. پخپله اورنگ زېب يو وارې په ډاگه دا خبره وکړه چې دې په دکن کې پخپله ناست دې ځکه دده په غېر موجودگۍ کې يو سردار هم فعاليت نه کوي. هم دا وه چې اورنگزېب خپله پلازمېنه له ډېلي دکن ته يوړه او هم هلته د اتو اتياو کالو په عمر کې مړ شو. د هغسی جنگونو لړۍ تر اوسه روانه ده او هغه څوک چې د يوې يا بلې غاړې په لښکر کې په توده وينه جنگيږي، زيات وخت د دلېر خان په څېر په مرموزو حالاتو کې مري.

د باره بستي اوسني پښتانه

عارف محمد خان د باره بستي د ټولو پخواني کلي " بسي" اوسيدونکې دې. دده مشران داود زي او د پېښور سره نږدې دگيدړۍ دکلي نه ورغلي و. د پېښور سره نږدې د چارسدې په لاره دداودزو، يو لږ کلي اوس هم شته. بسي د گنگا په شمال ختيځ کې د سيند نه وويشت ميله لرې دې. لکه چې ورانده مو وويل، دا کلې شېخ عيسا خان ته د شېر شاه سوري له خوا ورکړې شوې و. د بسي، لوې مېلمستون، بازاراو جومات اوس نړيدلي او زياتو خلکو ترې کډه کړې ده. د عارف خان کورنۍ دده د تعليم لپاره ډېلي ته کډه وکړه. د خپلوانو په اړه يې وويل چې تر اوسه پخپلو پخوانيو رواياتو ټينگ ولاړ دي. تر شلمې پېړۍ دوي د ښونځوتعليم ته په ښه سترگه نه کتل. هغه خلک چې پخپلواولادونو يې سبق ويېلو، مجبوره و چې نورو ښارونو ته ورشي. هم دا ده چې دده کورنۍ ډېلي کې د اوسيدو فېصله وکړه . هغه کلي چې پخوا د يوې کورنۍ د خلکو کورونه پکې جوړ و، په ښاريو بدل شوي دي. د باره بستي د دولسوکليو پرځاې دلته نولس ضلع (اولسوالۍ) دي.

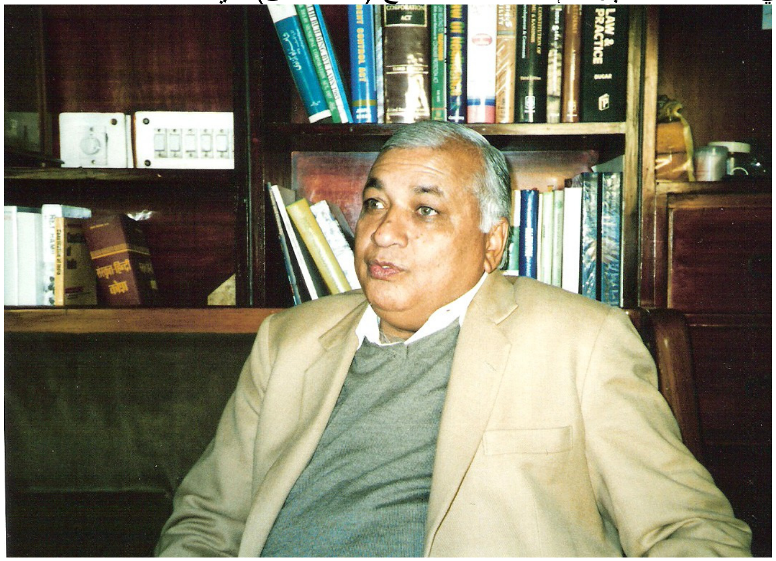

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهد خان د بګراسي اوسیدونکي او مشر ورور یې مظفر خان نومیږي. دا کلي شېخ عمر خان بازیدخېل اباد کړي و چې مغل باچا جهانګیر پر وخت دلته راغلي و. بګراسي کې دپښتنو دا کورنۍ په دریو برخو وېشلي ده او هم په دې ترتیب بګراسي هم وېشلي ده. لوېدیځه برخه یې د شېخ عمر د لمسي په نوم حسېن خېل نومیږي، دوېمه یې " بیچ والي" یعني، منځنۍ نومیږي او درېیم یې " ګړهي والي" (د ګړۍ اوسیدونکي) دي. دشاهدخان پلرنی کور هم هلته دی خو د تیرو څو کالو راهسې دی په ډېلي کې ژوند کوي. ده یو څه موده د حکومت نوکري کوله خو اوس کور ناست دي او د افغاني جرګې په نوم یې یوه ټولنه جوړه کړي ده. دی د خپل نوم سره د خان پر ځای د افغان ټکي کاروي او علت یې داښيي، چې د خان توري غېر پښتنو هم د خپل نوم سره کارول پیل کړي دي. په دې خبره یې ډېر خفګان څرګند کړو چې د پښتنو پېژندګلوي به په دې نوم کېده خو اوس هر څوک ځان ته خان وای.

د باره بستي د پښتنو د خوي خصلت په اړه یې وویل دوي ډېر غاوره خلک دي . داسې فکر کوي چې اوس هم حاکمان دي. دوی د نورو قامونو د خلکو سره خپلوي، نه خوښوي، پخپل پښتونوالی ډېر ویاړي، ژر په قهر شي او که بل څوک ورسره ښه چلن ونکړي نو دا نشي زغملی. ده د خپل مور کیسه وکړه چې په ډېلي کې یوه ورځ په کوڅه کې ترکاري خرڅونکي نه یې سودا کوله. په څه خبره دوي بحث پیل کړو. ناڅاپه دبقال له خولی ښکنځله راوتله . د شاهد خان مور ورته په مخ څو کلکې څپېړې ورکړې او د هغې ورځې راهیسې هغه بقال ددوی کوڅې ته نه راځي. یو وخت ددې ځای پښتانه دومره غاورو چې یوائې سیدان به ورسره په کرسۍ کېناستي شول او نورو ته به یې ټیټې چوکۍ یا پر زمکه ځای ورکوو. شاهد خان وای، چې د واده پر وخت د هند دود دي چې د هلک کورنۍ دناوې له کوره د جهېز غوښتنه کیږي، خو پښتانه دا یو عېب ګڼي. وای چې په باره بستي کې پښتانه خپلو لونو ته هم د پلار په جایداد کې برخه ورکوي.

بګراسي او ددې شاو خوا سیمه کې پوخ سړک او برېښنا نشته او ددې علت ښاي داوي چې خلک خپله خپلواکي د لاسه ورکول نه غواړي. په دې کلو کې دوي اوس هم لکه د پخوانو زمکه والو ژوند کوي. کورونه یې حجرې لري چې پکې سړي کښېني اودکلي شخړې پخپله هواروي. زیات تره سړي ټوله ورځ په حجره کې تیروي او ماښام خپلوکورونو ته ځي. د ورځې هم هغه سړي په کورکې وي چې ناروغه وي. د کور ښځې د مېلمنو لپاره چاې ډوډۍ پخوي. شاهد خان راته وویل چې په هندوستان کې د زرعي اصلاحاتواغېز د باره بستي په خلکو نه دی شوي ځکه ددوي د کلي زمکه لا پخوا په ورو ورو برخو وېشل شوې وه.

په باره بستي کې امونه ډېر کیږي. د مېوې د پخیدو پر وخت، له دې ځایه په زرګونو لارۍ اوس د ډېلي بازار ته ورځي .

د بګراسي یو بل اوسیدونکي اقبال احمد خان دی . ده سره سل اېکړه زمکه ده چې وربانډې د امونو باغونه دي . یو بل ورور سرفراز خان سره یې دا زمکه شریکه ده. ده وویل، ځیني پښتانه اوس هم د ګنګا پر غاړه ښکارله ورځي چې واړه ځناورېکي مونډل کیږي . اقبال خان وای زه پخپلی کورنۍ کې لومړی کس ووم چې دېرش کاله پخوا مې د حکومت نوکري وکړه . اوس تقاعد شوي او په ډېلي کې ژوند کووم. دی د بګراسي د نواب کورنۍ نه دې او د خان پور هغه پخوانی کلا چې اوس په نړیدو ده. ور ته په میراث پاته ده خو دی اوس دومره توان نه لري چې هغه بېرته جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي . ځکه خو هر کال په بارانونو کې ددی کلا يو دېوال يا چت راپرېوځي نودې ټرېکټر يا ټرالي په کرايه کړي، د غورځېدلو دېوالونو تيږي رابار کړې او ډېلي ته يې راوړي . دلته هغه د نوي کور په دېوالونو کې دغه تيږي او خټه کاروي. د اقبال خان کورنۍ ځينې اثار سمبال ايښي دي چې پکې د سيپ(صدف) رکابۍ او کتابونه شامل دي.

د باره بستي يو بل پخواني کلې، چندیانه د بگراسي نه درې ميله لوېديځ کې دې. دا کلې د شيخ عيسا زوې خضر خان اباد کړې و. بيا د خضر خان لمسي حسن دلته يوه گړۍ (کلا) جوړه کړه چې اوس هم د حسن گړۍ په نوم کنډوالې يې پاته دي. محمد صادق خان په چندیانه کې زمکې لري او واي چې دلته څلور محلتونه، حسن خېل، فتح خېل، يحيا خېل او کوټ واله (کلا لرونکې) نوميږي. دی په حسن خېلو کې وسيږي چې د باره بستي تر ټولو زيات شمېر وگړي پکې مېشت دي.

قېصر جهان د چندياني اوسېدونکې ده، خو په بگراسي کې واده ده. واي، څو کاله پخوا هم کله چې د کور ښځې به بهر وتلی نو جامو د پاځه به يې سر نه تر پښو يوه سپينه چپنه اغوستې وه چې ورته تلک يا سرگاه واي. اوس ددی رواج کم شوې دې او يواځې سپين سرې مېرمنې يې په سروي. خو د واده پر وخت کله چې جينۍ د پلار له کوره روانيږي نو هم هاغسې يوه سپينه لوپټه يا څادروربانـدی غوړوي. دا شېږ ميټره څادر " سليرگۍ " نوميږي. او نن سبا ښه گلکاري وربانـدي شوي وي. د ناوې لپاره د سپينو زرو په گڼون ، د غاړې لونگين هرو مرو جوړيږي. که هر څومره هغه د سرو زرو گاڼې ولري خو په دی لونگين کې سپين زرکارول شوی وي.

قېصر جهان راته د خپلې مشرې لورد واده عکسونه راښکاره کړل چې لونگينو امېل يې په غاړه و. د واده پر وخت د شاه زلمي د کميس پرتوگ د پاڅه واسکټ ضرور وي او په ځينو ځايونو کې پټکې (لونگۍ) هم په سروي. ناوې ته آرسي (د سرو زرو گوته چې شيشه پکې لگيدلې وي) هم ورکړې کيده خو اوس يې رواج ختم دي. د واده په څلورمه ورځ د ناوې د کور ښځې د ناوې د راوستلو لپاره د هغی خسرگنۍ کور ته ورځي. په دی وخت کې چهوارې(وچه خرما) او نوره مېوه وېشل کيږي. د هغې لور نسيم راته وويل " په دی وخت کې خلکو داسی چور گډکړی وي چې د يو بل د لاس نه چهوارې تښتوي او منډې تررې وهي. د نکاح پر وخت دوي کونځلې او چينې (بورا) په مېلمنو

ويشي چې د پېښورد ودونو يو پخواني دود دې.

دوي دکوېژدنې، واده او د ماشوم پر زيږيدو ډزی کوي. د جينۍ په زيږيدو يوه او د هلک لپاره دوه هواي ډزې کيږي. د مېلمنو لپاره د غوښې ښوروا پخوي چې د خميره ډوډۍ سره يې خوري. دا ډوډۍ زيات وخت په تبخي يې پخېږي. لکه د نورو ځايونو دا ښوروا او ډوډۍ په يو لوې طشت يا خانک کې خوړل کيږي او دی خواړو ته " سريد" واي. په باره بستي کې په خاصو موقعو لکه اختر برات کې يو ډول خواړه چې " غړي" ورته واي ،هم خوري . خميره ډوډۍ په يوه کاسه کې ماته کړي د پاڅه پرې ايشېدلی شيدې چې پکې سوچا ژېړ غوړي او خواړه گډ شوي وي، واړوي بيا دا ډوډۍ په شودو کې ښه مېده کړي او په لاس يې خوري.

" بنوليا" يو بل خواړه دي . کله چې نوې پنبه (پاغونده) راشنه شي نو دا راټولوي او په اوبو کې يې خيشته کړي. له دی راوتلي شيری کې د پخولو پر وخت وريژې او شيدې د خواړو سره گډ کړي.

د يو بل دود په اړه قېصر جهان راته وويل چې که د ښځې مشر زوې مشر اولاد لور وي نو دا د خپلی نيا سره د لور په توگه اوسيږي. ددې مور هم خپله لمسۍ (غزاله) لکه د لور په شان ساتلی او لويه کړې اوواي، " زه د مور يوه لور ومه نو ځکه غزاله داسی ده لکه زما خور" . هغه نور وروڼه خوېندي هم لرې خو د غزالی د سبق او د هغی د واده ټول لگښت د قېصر جهان مور پورا کړو. هغه واي پښتانه يواځې زمکه وال دي . په چندیانه کې نور ټول خلک د پښتنو زمکه والو په کورونو او يا په زمکو د کارونو لپاره اباد شوي دي. د هغوي په کورکې د هری کارکوونکي خپل مسلک معلوم وي. د نايېي کار پخلې او د نورو ټولو خدمت گارانو نگراني کول و ، مهتراني (صفاي کوونکې) کار ځاې جاروکول ، پاک کاري او خزلی بهر ووړل دي. چميار هغومزدورانو ته واي چې غنم او نوره غله د خوراک لپاره پاکوي ، مصالحې ټکوي، ترکاري پرېکوي او کالي مينځي. که په کور کې غوا يا مېښه وي نو دا چميار ساتي اود خانانو او ددوي مېلمنو ته بېوزې هم خوزوي. دا کار هغه وخت کيدو چې بريښنا به نه وه. گواله، گوالن. شېدې او له دی جوړ توکي لکه پنير، ماسته او کوچ ورته راوړل. بهشتي د ورځې د استعمال اوبه کورونو ته راوړل خو اوس په کورونو کې نلکې لگيدلي دي. واده يا په خاصو موقعو اوس هم ډوډۍ بهر په حجره يا په مېدان کې پخوي او دا ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخول او وېشول د "خان سامان" پر غاړه وي. په عامه توګه یوه پورا کورنۍ د یوې خان دکورنۍ په خدمت کې بوخت وي اودوي ته د کال وریژې ، غنم او نور د خواړو شیان ورکړی کیږي.

د باره بستي یو بل کلي خان پور نومیږي. او شیخ رکن الدین ته جهانګیر باچا له خوا ورکړې شوې و. خو کلي د هغه ورور یوسف خان اباد کړو. ددی کلي لویه کلا اوس په کنډ والو بدله ده او په میراث کې اقبال خان ته رسیدلې ده چې پورته یې زکر شوې دی. خان پور یوه لویه سیمه ده او پکې واړه واړه بې شمیره کلي جوړ شوي دي. د مغلو د واک په وروستیو کلونو کې دلته د جاټ " جټانو " حملې ډېرې کیدې . د هرې حملې پر وخت به د ټول کلي خلکو ورته مورچې ونیولې او دوي به یې وزغلول. دلته د امونو د باغونو په منځ کې یوه هدیره د " باغ ګنج شهیدان " په نوم اوس هم شته چې د هغو جګړو مړي پکې خښ دي. ددی کلي د خلکو مېړانه په سندرو کې وستایل شوه. د انګرېزانو پر وخت ددی کلي وروستي مشر عبد الطیف خان په څلورو جرمونو تورن شو. یو جرم یې دا و چې ده مغل باچا بهادر شاه ظفر ته د خپل ملاتړ لیک ورلېږلي و. دوېم دا چې د انګرېز په خزانه کې یې د زمکو مالیه ناوخته استولې وه، درېم دا چې په یو جنګ کې د انګریز مخالف د هندوانو ټهاکر بهیم سنګهه چې ده نیولې و، پخپله خوښه ورخوشې کړې و. څلورم دا چې د انګرېز د پوځ نه یوه فراري، حوالدار رحیم خان ته یې د څو ورځو لپاره ځان سره پناه ورکړې وه.

ددی جرمونو په سزا کې عبد الطیف خان یې تورو اوبو ته ورواستولواو دده ټولې زمکې یې ضبط کړې. دده کورنۍ یې درپه دره کړه. وروسته دا نهه کلي یو بل کس سید میر خان ته د سردار بهادر د خطاب سره ورکړې شول. دی د میرټ اوسیدونکې خو مشران یې د پغمان نه هند ته ورغلي و. د ۱۸۵۷ م د پاڅون پر وخت سېد میرد انګرېزانو سره ډېره مرسته کړې وه نو دا زمکې د هغې خدمتونو یو انعام و.

د خان پورپه زاړه کلي کې د یو محلت خلک د یوکور غړی وي. د محلت د جوړښت نقشه د اس د نعل په شکل وي چې په دی نیمه دایره کې د ټلو راتلو یواځینۍ لاره به یوه لویه دروازه وه. د دروازې دواړو غاړو ته به د دربان د ودریدو یا د کښېناستو لوړ ځایونه لکه د دکانچې جوړ و او هم دلته به حجره هم وه. چې سړي به پکې هر وخت ناست و . ښځوته په دی محلت کې د یو کور نه بل ته د تلو راتلو پورا ازادي وه او دوي بی له پردی پکې ګرځیدی شوی. د محلت په کوڅو کې که څوک ښځه روانه وه او

سړې ورته مخې ته راغلل نو سړې به مخ دېوال ته کړوچې ښځه تېره شي. په ځینو ځایونو کې دا دود اوس هم پاته دی. د خانانو ښځې به په ډولۍ یا چوپان او ورسته بیا په ټانګه (ګاډي)کې بهر تللی چې شا وخوا به ورته پردی ترلی وي. خو زیات وخت ښځې به د خپل محلت نه بهر نشوی وتلې . چمیاران او نورو ملازمانو ښځې به د کارونو لپاره بهر وتلې . د وخت په تیرېدو کله چې د کلو خلک یو بل سره خپلوي پیل کړې نو د ښځو بهر وتل هم زیات شول.

دمحلتونو د داسی جوړښت یوه ګټه دا وه چې هیڅوک به محلت ته بی له اجازې یا بی له شناخت نشو ورتلې . د خطر یا جنګ پر وخت سړي به د وسلو سره ددی کلا ډول محلت چاپېره ودرېدل. د محلت د لوې دروازې نه بهر په حجره کې جرګی کیدې او اوس هم کیږي . د محلت مشر چې محله دار ورته واي په جرګه کې ضرور ګډون کوي. د جرګی د رابللو حاجت د زمکې د شخړو ، د ودونو او یا کوم سیاسي بدلون پر وخت کیږي. اقبال احمد خان وویل ، نن سبا زمونږ جرګی یواځې د زمکې او د کورونو د لانجو د غوڅولو لپاره رابلل کیږي. خوکله ناکله په کلی کې اوسیدونکي د نورو قامونو خلک هم خپلې شخړې دی جرګوته وړاندی کوي.

په بګراسي کې د پښتنو کورونه د سلو شاو خوا دي خو اوس دنورو قامونو خلکو هم پکې کورونه جوړ کړي دي چې شمېره یې ښاي له پښتنو هومره وي. دلته د اس د سپرلي او د پټکي ترل اوس هم رواج لري اویو وخت د اسونو ساتل عام و او ددی سیمې یو مهم کاروبارګڼل کیدو. اوس هیڅوک دادنده نه کوي او څو کورنیو، یو،دوه اسونه د واده ښادې لپاره ساتلي دي. اوس ښځې په ډولۍ یا تانګه کې نه بلکه په موټرو کې ځي راځي . ځینې ښځې اوس هم هغه سپینه بورقه په سروي چې پېښور کې به یې رواج و. د هند د وېش نه وړاندې خلکو پېښور ته تګ راتګ ډېر کاو.

صادق خان راته وویل چې ددوي کچه (خام) کورونو کې د لرګي چتونه و او په دېوالونو به یې کاګل کوو. په هر کور کې غوا ، مېښې ساتل کیدې او ځینو کورونو به خپل رتهه لرلو. رتهه د لرګي جوړ هغه ګاډې وي چې یو یا دوه غوایان یې راکاږي. د ښکار غوښې به کباب کیدې خو اوس د حکومت له خوا په ښکار بندیز دې. دلته په هر پخلي کې غوښه ارو مرو وي. ان تر دې چې دال هم د غوښې سره پخوي. ددی ټولو خلکو د خبرو نه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوميري چې په هند کې د پرمختګ په لار دباره بستي پښتانه هم اړ شوي دي چې پخواني رواياتو ته مخه ښه وواي. خو د مشرانو د برم او عظمت هېرول ورته ګران دي.

ليکلي سرچيني

۱. افغان امرا او مغل. ۱۵۲۶،۱۷۰۷م. ريتا جوشي وکاس اداره ډېلي. ۱۹۸۵ م چاپ. ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۲،۱۳۳، مخونه

۲. مغل امرا. محمد اطهر علی. ژباړه ، امين الدين. فېکټ بک لاهور. نېټه ناڅرګنده. مخونه ، ۲۷، ۲۸، ۱۰۷،۱۱۴، ۱۱۵

۳. تاريخ خان جهاني و مخزن افغاني. خواجه نعمت الله هروي. ژباړه د ډاکټر محمد بشير حسېن. اردو ساينس بورډ لاهور. دوېم چاپ، ۲۰۰۴ م. مخونه ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۸، ۳۵۰، ۳۵۵، ۳۶۷، ۴۰۵،

۴. يادګار سلف. يعني تاريخ باره بستی افغانان. محمد عبېدالله خان. ۱۹۳۹ م . ناشر. حجن سردار فاطمه خانم.ميرټ. دوېم چاپ ۱۹۹۸م ډېلي. مخونه، ۴۷.۱۶۸، ۱۷۸، ۲۲۲،۱۸۲، ۱۸۶،۳۶۹، ۳۷۰ ، ۳۷۴،۳۷۵.

۵. اکبرنامه. اېس . اېم برک. ژباړه، مسعود مفتي. علم و عرفان خپروني. لاهور۲۰۰۶ م. مخونه، ۱۲۴،۱۱۶

۶. شاه جهان نامه. ملا محمد صالح کمبوه. ژباړه، ممتاز لياقت. سنګ ميل چاپ لاهور. ۱۴۰ نه تر ۱۴۷

مرکې

۱. عارف محمد خان. د هند د هواي ليکو پخوانې وزير

۲. شاهد خان . د باره بستي د افغان جرګې استاځې

۳. محمد صادق خان. د چندهيانې اوسېدونکی.

۴. نسيم اختر د بګراسي اوسيدونکې و په ډېلي کې د جامعه مليه اسلاميه محاصله

۵. اقبال خان

۶. د باره بستي يو شمېر اوسيدونکي.

مننه ، د جواهر لال پوهنتون د يو شمېر محاصلينو، عايشه سنبل، مشکور محمد ، د ال انډيا رېډيوممتاز ولي، پوهنمله رحيمه او دببو ګل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library